

В І С Н И К
НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ВИПУСК № 3 (27)

Вінниця - 2018

ВІСНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу
Випуск № 3 (27)

Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія ВЦ № 840-198-Р від 31 січня 2012 року
журнал

(науково-виробничий, навчальний, довідковий)

Журнал присвячений висвітленню широкого спектру теоретичних та прикладних проблем педагогіки, психології, окремих методик та філології, підтримує традиції інтеграції вишівської науки з практикою, сприяє поширенню досвіду наукової, науково-педагогічної та виробничої діяльності, становленню кадрів вищої кваліфікації; розрахований на спеціальну категорію читачів, зокрема педагогічних працівників закладів вищої освіти, загальноосвітніх шкіл, дитячих навчальних закладів та студентів.

Вісник заснований у січні 2012 року, виходить 4 рази на рік.

Мова видання: українська, російська, англійська, німецька.

Тематичні напрями Вісника:

1. Наука: сучасні реалії.
2. Інноваційні технології навчання.
3. Проблеми і перспективи розвитку сучасної освіти.
4. Шляхи модернізації сучасної освіти.
5. Психолого-педагогічні умови формування особистості вихованця.
6. Прикладні проблеми розвитку германської філології та літературознавства.
7. Творча лабораторія.

Номер затверджено на засіданні Вченої ради
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу
Протокол № 5 від 6 червня 2018 року

Головний редактор: доктор філологічних наук, професор Слободинська Тамара Степанівна. **Відповідальний редактор:** методист коледжу Руда Тетяна Вікторівна. **Літературний редактор і коректор:** викладач дошкільної педагогіки та фахових методик в ДНЗ Токар Любов Петрівна. **Науковий редактор:** кандидат філологічних наук Похилюк Олена Миколаївна. **Редакційна колегія:** директор коледжу Войцехівський Костянтин Францович; заступник директора з навчальної роботи Когутюк Оксана Василівна; доктор педагогічних наук, професор, академік Заболотний Володимир Федорович; кандидат філологічних наук Войцехівська Наталія Костянтинівна; кандидат філологічних наук Лебедь Юлія Борисівна; кандидат педагогічних наук, доцент Кісельов Дмитро Леонідович; кандидат мистецтвознавства Іскра Світлана Іванівна; кандидат педагогічних наук Кузьминський Олександр Володимирович; кандидат педагогічних наук Слободянюк Олена Михайлівна; кандидат філологічних наук, доцент Яшук Петро Ананійович.

Відповідальність за зміст статей несуть автори.

В 53 Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу / [ред. кол. : Слободинська Т. С. (гол. ред.) та інші]. – Вінниця : Вінницька міська друкарня, 2018. – Випуск 3 (27). – 165 с.

©Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж, 2018

ЗМІСТ

ОДА КОЛЕДЖУ	6
КОЖНЕ ЗАВТРА РОЗПОЧИНАЄТЬСЯ ВЖЕ СЬОГОДНІ	7
I. УКРАЇНСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК ГОЛОВНЕ ДЖЕРЕЛО ПОПОВНЕННЯ ЛЕКСИЧНОГО СКЛАДУ ВИСОКОРОЗВИНЕНИХ СУЧАСНИХ МОВ	
ТУРЛЮК С. В. СИСТЕМА ТЕРМІНІВ ІЗ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ	12
II. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ У ЛІНГВІСТИЦІ	
БРЯНСЬКА А. THE USE OF MODERN INTERNET TECHNOLOGY IN LEXICOGRAPHY.....	20
III. МОВНО-СТИЛІСТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	
ЖИТНИК О. USE OF DIALECTS AS PART OF AMERICAN LITERARY TRADITION.....	24
ЛЮБЧАК В. В. ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОГО МЕТОДУ В ОПОВІДАННЯХ ДЖОНА АПДАЙКА.....	28
ГАБА Д. Ю. МЕТАФОРА В ПИСЬМЕННИЦЬКИХ ЩОДЕННИКАХ ВІРДЖІНІЇ ВУЛФ.....	34
ЛАВРИК В. РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ПЕРІОД ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ. ПИСЬМЕННИКИ «ВТРАЧЕНОЇ ГЕНЕРАЦІЇ»: Е. М. РЕМАРК ТА Е. М. ХЕМІНГВЕЙ.....	38
БРУС Ю. В. БАГАТСТВО ЯК КЛЮЧОВА СКЛАДОВА АМЕРИКАНСЬКОЇ МРІЇ (ЗА РОМАНОМ Ф. С. ФІЦДЖЕРАЛЬДА «ВЕЛИКИЙ ГЕТСБІ»)	43
НАЗЕМЧУК К. О. ФІЛОСОФІЯ СІМ'Ї У ТВОРАХ ГІ ДЕ МОПАССАНА «ЖИТТЯ» ТА Л. М. ТОЛСТОГО «АННА КАРЕНІНА»	48
ПЕДОРУК А. ЖІНКА ТА ЖІНОЧНІСТЬ: ПРОБЛЕМА ОСОБИСТОСТІ Й МОРАЛІ В ЛІТЕРАТУРІ КІНЦЯ ХІХ СТОЛІТТЯ - ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ.....	53
ОЛІЙНИК А. А. СИМВОЛІКО-МІФОЛОГІЧНИЙ СЕНС ТВОРІВ ПАУЛО КОЕЛЬО.....	57

IV. МІЖМОВНІ КОНТАКТИ В СУЧАСНОМУ ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ

КОРОЛЬ А. FRENCH INFLUENCE ON THE VOCABULARY OF ENGLISH DURING MIDDLE ENGLISH PERIOD	65
ТОРЧУК Н. LATIN INFLUENCE ON ENGLISH WORD STOCK.....	69
РЕПЕТА Х. МОДЕЛЬ БІЛІНГВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	74
ЦИРУЛЬНИК К. О. АНГЛІЙСЬКА ЯК «ДРУГА» МОВА В КРАЇНАХ АЗІЇ.....	85
РЯБОКІНЬ Л. СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОГО Й АМЕРИКАНСЬКОГО ГУМОРУ	88

V. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

МОРОЗ А. ТРАКТУВАННЯ ТЕМИ САМОТНОСТІ У ПСИХОЛОГІЇ ТА ЛІТЕРАТУРІ.....	94
ЯСЬКОВА Т. А. ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СТРАХІВ ТА ФОБІЙ.....	99

VI. МЕТОДИЧНІ ІННОВАЦІЇ У ФОРМУВАННІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

БАЙЛЕМА Ю. СПЕЦИФІКА МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	103
КУШКО І. С., КУШКО М. С. РОЛЬ ТА МІСЦЕ ІСТОРИЧНОЇ ОСОБИ НА УРОЦІ ІСТОРІЇ.....	108

VII. ОСОБЛИВІ РИСИ ЛЕКСИКОЛОГІЇ ТА ГРАМАТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

ПАЛАМАРЧУК А. ЯВИЩЕ ГРАФІЧНОГО ЗЛИТТЯ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	114
РУДАКОВА Д. ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ КОМПОНЕНТОМ HOME/HOUSE.....	118

СТОРОЖИШИНА С. PECULIARITIES OF USING OF MODERN ENGLISH INTERJECTIONS	126
---	-----

VIII. ЖУРНАЛІСТИКА ЯК АДЕКВАТНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДІЙСНОСТІ

ПАВЛОВА А. К., ПОЛКОВЕНКО Т. В. ОБРАЗИ ЛІДЕРА ТА ГЕРОЯ В СУЧАСНОМУ ЖУРНАЛІСТСЬКОМУ РЕПОРТАЖІ: ВІД ТРАДИЦІЇ ДО НОВАЦІЇ.....	132
--	-----

IX. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ В УКРАЇНІ

ГРЕСЬКО О. П. ЦЕРКОВНИЙ ЛІТОПИС ОРАТОВА.....	139
--	-----

X. ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ДО РІЗНИХ ГАЛУЗЕЙ ЛЮДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ПАВЛІЧЕНКО Г. М. ФОРМИ ТА МЕТОДИ РОБОТИ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ПОЧУТТІВ СТУДЕНТІВ.....	145
--	-----

РОМАНУХА Ю. В., КУШКО І. С. МЕРИДІАНАМИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ 2017-2018 Н. Р.	150
--	-----

ОДА КОЛЕДЖУ

В далекі непрості тридцять роки
Училище робило перші кроки.
Перші студенти – два чи три десятки –
Стояли біля витоків - початків

Все пережили: голод, холод, бідність,
Весна і молодість їх душі зігрівала,
В серцях плекали доброту і ніжність,
Ішли в народ і там дітей навчали.

І раптом звістка – зла, неначе хорт:
Війна на всі чотири роки...
З порогу педучилища ішли тоді на фронт,
Змівивши світлі класи на окопи.

Їм світла пам'ять, тим, що полягли,
Що вічно юними залишились в землі,
Під обелісками в могилах братських...
Ніколи не забудуть їх подвигів солдатських!

Життя іде. Загоюються рани.
Сивіють і старіють ветерани;
І кожен рік, не знаючи втоми,
Для сотень обраних (вже вкотре!) рідним домом

Стає училище наше прекрасне;
Вирує тут життя, і потяг не погасне
До всіх наук, що викладають тут щоднини,
Щоб засвітилась іскорка у серці кожної дитини.

Це скільки поколінь учителів
Училище вважають рідним домом!
Це ж скільки тут талантів і майстрів
Трудилися, не знаючи втоми!

Це справжня АЛЬМА МАТЕР для усіх,
Хто в юності прийшов сюди учитись,
Але і ті, в кого на скронях часу сніг,
Йдуть на круги своя, щоб стінам цим
вклонитись.

По Україні всій випускники
Ведуть рахунок літ між вереснем і травнем.
І їх не старіють прожиті так роки –
Плекають паросль рідної держави.

Вісім десятків літ червневий бал
Був підсумком усіх студентських років;
Тендітні випускниці й мужні юнаки
В професію робили перші кроки.

Дітей навчали в селах і містах,
І справа їхня вічна і потрібна,
А при потребі – змінювали фах,
Але вели себе достойно й гідно.

Саме тому серед випускників
Є лікарі, поети, інженери,
Адміністратори, військові, комбайнери
І моряки, й володарі полів,

Психологи, пілоти і артисти,
Є музиканти – інструменталісти –
На все життя зріднило всіх святилище,
Котре зоветься просто – педучилище!

Тепер це *коледж*. Тисячам студентів
Він відкриває світ в прекрасне нове:
Готує вчителів і референтів,
І в спорт залюблених майбутніх чемпіонів,

І вихователів для крихітних малят,
Економістів для сучасних закладів,
І гувернерів, що наводять лад,
І музикантів, що цвітуть талантами.

Живи, наш коледже, багато літ,
Плекай випускників собі на славу,
Благословляй професії і юних крил політ,
Будь гордістю народу і держави!

Тетяна Омелянчик

КОЖНЕ ЗАВТРА РОЗПОЧИНАЄТЬСЯ ВЖЕ СЬОГОДНІ...
(14-й річниці Вінницького обласного комунального гуманітарно-педагогічного коледжу присвячується)

**ДИРЕКТОР ВІННИЦЬКОГО ОБЛАСНОГО КОМУНАЛЬНОГО
ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ,
СПЕЦІАЛІСТ ВИЩОЇ КАТЕГОРІЇ,
ВИКЛАДАЧ-МЕТОДИСТ,
ВІДМІННИК ОСВІТИ УКРАЇНИ**

**НАГОРОДЖЕНИЙ
ВІДЗНАКОЮ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ –
ЮВІЛЕЙНОЮ МЕДАЛЛЮ –
«25 РОКІВ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ» (2017 РІК),
НАГРУДНИМ ЗНАКОМ
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
«АНТОН МАКАРЕНКО» (2006 РІК),
ПОЧЕСНИМИ ГРАМОТАМИ
КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ (2010 РІК),
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ (2008 РІК),
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ (2010, 2011 РОКИ),
ДЕПАРТАМЕНТУ ОСВІТИ І НАУКИ
ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ (2013, 2015 РОКИ),
ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ТА ОБЛАСНОЇ РАДИ (2011, 2014, 2015 РОКИ)**

На мальовничому березі річки Південний Буг розташований знаний в Україні навчальний заклад – Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж, який очолює Войцехівський Костянтин Францович, людина креативна, мудра, ініціативна та наполеглива. Стиль роботи керівника – сучасний, який полягає в беззаперечному умінні створити невимушену атмосферу, ситуацію творчого пошуку й задоволення від досягнутого. Це представник нової генерації, який спонукає колектив до неодмінних позитивних змін, оновлення та постійного вдосконалення. Особистість неординарна, комунікабельна й толерантна. Досвід роботи директора вивчений, узагальнений та розповсюджений на сторінках українських видавництв, як-от: «України славні імена», «Золотий фонд нації», «Науково-освітній потенціал України», «Національна рейтингова програма», «Енциклопедія педагогічної освіти України».

У чому ж секрет успіху директора коледжу? Власний успіх як керівника, виняткова працелюбність і працездатність, уміння консолідувати сили колективу, прихильне ставлення до людей, високий рівень інтелекту. Особисті риси характеру – порядність, чесність, гуманність, стратегічне мислення – великою мірою впливають на ефективність його роботи.

Костянтин Францович Войцехівський, справді, є людиною різнобічною й обдарованою: він мудрий і співчутливий, має феноменальну пам'ять, блискучий лектор і оратор, уважний і дотепний співрозмовник, цінує кулінарне мистецтво, запальний український танець та мелодійну народну пісню. Спілкуючись з ним, завжди відчуваєш мудрість, тепло, щирість, прагнення дати пораду, допомогти. Усіх, хто працює чи навчається в коледжі, підживлює енергія, гумор та доброта цього сучасного чоловіка – справжнього обереха свого колективу.

Директор коледжу – одна з тих унікальних особистостей, яку здатні помітити, чи то на засіданні педагогічної ради, науковій конференції, освітянському форумі або ж товариській вечірці.

Скарбниця думок – у книгах добрих і корисних. Перу Костянтина Францовича належать такі праці: «Інформаційні технології навчання» (2016 рік), «Освітній потенціал вивчення теплових явищ в гуманітарно-педагогічних коледжах» (2017 рік) та багато інші.

Історію завжди роблять звичайні люди... Це їхнє право, але ще й більше обов'язок перед суспільством, який їм посланий зверху. Хтось це право використовує виключно з метою самоствердження і самозадоволення. Хтось користується цією місією тільки заради власних амбіцій. А хтось максимально ефективно реалізує всі свої потенціали в різнобічному спектрі професійних, наукових та особистісних можливостей. Немає, мабуть, педагогів у Вінниці, області (та й поза її межами), які б не були знайомі з Костянтином Францовичем як людиною, яка мету своєї діяльності вбачає у втіленні гуманістичних засад нової філософії освіти, формуванні інтересу людини до розвитку та саморозвитку, прагненні приймати рішення й нести за них відповідальність, мати впевнений погляд у майбуття.

У непрості для країни 90-ті роки Костянтин Францович зумів не тільки зберегти наш навчальний заклад, а великою мірою оновити його, створити потужну матеріально-технічну базу. Особливою рисою його як сучасного керівника є здатність розбудовувати навчальний заклад. Так, на базі майна училища Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського було створено Вінницький обласний комунальний гуманітарно-педагогічний коледж (рішення № 598 12-ї сесії 4-го скликання Вінницької обласної Ради від 28.04.2004 року).

Сьогодні Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж – це висока якість знань, творча атмосфера, комфортні умови навчання та дозвілля. Завдячуючи своєму очільникові, науково-педагогічні працівники коледжу з 2013 року активно долучилися до процесу інтеграції вітчизняної освіти до європейського та світового простору. Відповідно до вимог часу професійна діяльність Костянтина Францовича сприяє імплементації нової

редакції Закону України «Про вищу освіту»: це модернізація системи підготовки педагогічних кадрів для закладів дошкільної освіти та Нової української школи; запровадження стандартів до формування нової генерації національної наукової еліти педагогічної галузі.

Окрім підготовки фахівців за освітнім рівнем «Молодший спеціаліст», а саме: 01 Освіта. 012 Дошкільна освіта (Дошкільна освіта); 01 Освіта. 013 Початкова освіта (Початкова освіта); 01 Освіта. 014 Середня освіта (Фізична культура); 01 Освіта. 014 Середня освіта (Музичне мистецтво); 02 Культура і мистецтво. 029. Інформаційна, бібліотечна та архівна справа (Діловодство); 07 Управління та адміністрування. 072 Фінанси, банківська справа та страхування (Фінанси і кредит), у коледжі вже упродовж кількох років здійснюється підготовка *бакалаврів* за такими напрямками і спеціальностями: 01 Освіта. 012 Дошкільна освіта (Дошкільна освіта); 01 Освіта. 013 Початкова освіта (Початкова освіта); 01 Освіта. 014 Середня освіта (Англійська мова та література); 01 Освіта. 014 Середня освіта (Музичне мистецтво); 01 Освіта. 014 Середня освіта (Українська мова і література); 01 Освіта. 014 Середня освіта (Фізична культура); 03 Гуманітарні науки. 035 Філологія. Перспективним є відкриття нових спеціальностей.

Освітній процес забезпечує дружний науково-педагогічний колектив, до складу якого входить 30 науковців, серед них доктор філологічних наук, професор; 4 кандидати філологічних наук; 2 кандидати філологічних наук, доценти; 12 кандидатів педагогічних наук, 5 кандидатів педагогічних наук, доцентів; 2 кандидати історичних наук, доценти; кандидат мистецтвознавства, кандидат технічних наук, кандидат психологічних наук, доцент; майстер спорту, майстер спорту міжнародного класу, Заслужений тренер України, 2 Заслужені працівники культури України, член Національної Спілки письменників України, лауреат 11 літературних премій Тетяна Яковенко, 68 магістрів педагогічної освіти, а також

аспіранти та здобувачі ступенів кандидата чи доктора наук. Серед державних нагород – нагрудні знаки «Відмінник освіти України», «Антон Макаренко», «Василь Сухомлинський», «Софія Русова», орден княгині Ольги III ступеня тощо. Завдяки злагодженій роботі педагогічний колектив коледжу у 2014 році отримав диплом «Сучасні заклади освіти - 2014 р. п'ята Міжнародна виставка».

Яким же ми бачимо майбутнє Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу? Неодмінно стабільним, успішним, авторитетним, конкурентоспроможним, із креативним науково-педагогічним колективом, зацікавленим розбудовою науки та інноваційних технологій навчання і виховання; із потужною сучасною інфраструктурою та енергійними й допитливими студентами.

Бажаємо колективу коледжу на чолі з керівником благодаті та людської шани, нескінченної життєвої енергії, успішного втілення масштабних проектів, здобуття нових висот для подальшої розбудови наукової та освітянської ниви України!

*З повагою,
головний редактор –
доктор філологічних наук,
професор Слободинська Т. С.*

І. УКРАЇНСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК ГОЛОВНЕ ДЖЕРЕЛО ПОПОВНЕННЯ ЛЕКСИЧНОГО СКЛАДУ ВИСОКОРОЗВИНЕНИХ СУЧАСНИХ МОВ

УДК81'276.6:796

ТУРЛЮК С. В.,

викладач української мови і літератури,
Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж

СИСТЕМА ТЕРМІНІВ ІЗ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті розглядається проблема становлення та функціонування української термінології в системі фізичного виховання, визначено найчастіше вживані у спортивній теорії і практиці терміни, особливості їхньої структури.

Ключові слова: термін, науковий термін, структурні моделі термінів.

Annotation: The article is devoted to the problem of the formation and functioning of the Ukrainian terminology in the system of Physical Education. The most frequently used in sport theory and practice terms are defined.

Key words: term, scientific term, terms structural models.

Постановка проблеми. Літературна мова, крім загальноживаної частини, має численні підмови, які задовольняють потреби спілкування людей у найрізноманітніших галузях. Однією з таких підмов є наукова мова (інші назви – мова науки й техніки, фахова мова), найголовнішу частину якої становить термінологія.

Наукова термінологія – вище породження людської думки, національної за своїми витоками і формою, міжнародної за поширенням. Професійне спілкування в будь-якій галузі неможливе без термінології. Вивчення проблем термінології надзвичайно актуальне з кількох причин.

По-перше, термінологія є головним джерелом поповнення лексичного складу високорозвинених сучасних мов. Саме термінологія, як частина природної людської мови, є найуніверсальнішим засобом зберігання, передавання, оброблення інформації. Обсяги ж інформації зростають шаленими темпами: за даними науковців, зараз її обсяги подвоюються через кожні п'ять – сім років, що спричиняє так званий «термінологічний вибух» (появу великої кількості нових термінів).

По-друге, наукове знання інтернаціональне за своєю природою. У сучасному світі відбуваються потужні інтеграційні процеси, які не оминають наукової царини й висувають проблему міжнародної стандартизації термінів як основи для порозуміння між фахівцями різних країн.

По-третє, українська термінологія, яка повинна розвиватися разом із термінологіями інших національних мов, має низку специфічних проблем, зумовлених історично, гостру потребу у створенні національних термінологічних стандартів, термінологічних словників тощо.

Мета статті – проаналізувати історичні аспекти розвитку термінів у системі фізичного виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін – це слово або словосполучення, що виражає чітко окреслене поняття певної галузі науки, культури, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя. Слово «термін» відоме ще з античних часів. У латинській мові (*terminus*) воно означало «кінець», «кордон», «межу». У середньовіччі набуло вже значення «визначення», «позначення». У старофранцузькій мові знаходять навіть номінацію *terme* – «слово». В Україні ця назва поширюється вже у XVIII ст.

Від слова «термін» утворено слово *термінологія*, яке означає сукупність термінів з усіх галузей знання (або однієї галузі знання). Науку, що вивчає українську термінологію, називають *термінознавством*.

Біля витоків творення української термінології стояли такі науковці: І. Верхратський, В. Левицький, С. Рудницький, О. Курило, О. Огоновський, І. Пулюй та ін. Вони доклали багато зусиль до розбудови фахової термінології з різних наукових і технічних ділянок, прагнучи до того, щоб термінологія була всеукраїнською і поєднувала елементи власне національного і міжнародного.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін – це спеціальне слово, яке має дефініцію. Конкретний зміст поняття, визначеного терміном, стає зрозумілим лише завдяки цій дефініції – лаконічному логічному визначенню, яке окреслює основні ознаки предмета або значення поняття, тобто його зміст і межі.

Характерні ознаки терміна:

- а) належність до певної термінологічної системи;
- б) наявність дефініції (визначення);
- в) однозначність у межах однієї терміносистеми;
- г) точність;
- д) стилістична нейтральність;
- е) відсутність синонімів та омонімів у межах однієї терміносистеми;
- є) відсутність експресивності, образності, суб'єктивно-оцінних відтінків.

Значення термінів зафіксовано у спеціальних словниках, довідниках, і, відповідно, їх потрібно вживати лише в тій формі та в тому значенні, які подано у словниках.

Кожна галузь науки, техніки, виробництва має свою термінологію. «Усяка наука, – за словами І. Свенціцького, – це систематичне і дотепне окреслення (дефініція) певних явищ – особливою, тій науці належною мовою». Загалом серед термінологічної лексики можна виокремити: суспільно-політичну, науково-технічну, природничу, адміністративно-ділову тощо. Кожна з них має свої підсистеми, напр.:

- *політичну* (демократія, інтеграція, уряд, соціал-демократ, центризм, фракція);
- *юридичну* (законодавство, апеляція, позов, адвокат, прокурор, санкції);
- *фінансову* (кредит, банк, вклад, кошти, депонент);
- *військову* (плацдарм, переворот, зброя, полковник, контрудар);
- *філософську* (діалектика, базис, парадокс, еkleктика, тотожність);
- *біологічну* (клітина, суцвіття, генетика, рецептор, клонування);
- *геологічну* (мінерал, кора, палеозой, шлейф, копалини);
- *лінгвістичну* (фонема, суфікс, дієслово, прийменник, граматика, синтаксис);
- *літературознавчу* (сюжет, персонаж, алітерація, поема, епілог, кульмінація);
- *електротехнічну* (люмінесценція, закорочення, конденсатор, запобіжник);
- *радіотехнічну* (ретрансляція, діод, іконоскоп, декодер, осцилограф);
- *фізичну* (спектроскопія, тиск, реостат, електрон, атом, протон);
- *математичну* (ступінь, множення, трикутник, квадрат, інтеграл, куб);
- *хімічну* (іон, каталізація, реактив, луг, кислота, лакмус);
- *медичну* (хірургія, укол, термометр, тонзиліт, пеніцилін);
- *музичну* (квартет, адажіо, соло, піанісимо, стакато, октава);
- *морську* (лайнер, лоцман, катер, тоннаж, шлюз, баркас);
- *спортивну* (тайм, аут, бокс, нокаут, ферзь, пенальті) тощо.

Докладніше розглянемо історію розвитку спортивної термінології.

Сучасна термінологія спорту почала бурхливо розвиватися в період активного формування спорту як соціального явища, тобто з кінця XIX століття [2]. Саме тоді в Європі відбувалося організаційне оформлення окремих видів спорту: засновувалися спортивні федерації, формувалися єдині правила змагань, зароджувалася теорія спортивного тренування як наука.

Не дивно, що чимало спортивних термінів мають саме західноєвропейське походження. В основі багатьох спортивних термінів лежать переважно англійські, французькі та німецькі корені (спорт, бокс, рекорд, крос, матч, гол, нокаут, футбол, волан, естафета, медаль, тир, рапіра, шпагат тощо) [1]. А звичні для нас терміни грецького чи латинського походження (стадіон, гімнастика, акробатика, атлет, олімпієць, диск, біатлон, ритміка, реабілітація, кваліфікація, капітан тощо) набули

інтернаціонального, міжнародного характеру й зрозумілі всім без будь-якого перекладу.

Звичайно, змістове наповнення таких слів значно змінювалося та розширювалося, а позначувані ними поняття іноді віддалялися від свого первинного значення. Досить скористатися французьким коренем слова «спорт», яке дослівно перекладалося як «розвага», «вільне проведення часу», «гра». Нині це термін, яким позначається поширене соціальне явище, що стало невід'ємною рисою сучасної цивілізації.

Водночас із поширенням спорту з країн Західної Європи в Україну прийшла і переважна більшість тоді вживаних спортивних термінів (волейбол, пінг-понг, баскетбол, старт, голкіпер). Це був, умовно кажучи, перший етап мовних запозичень у галузі спорту.

Друга хвиля запозичень прийшла з мов держав, у складі яких у першій половині ХХ століття перебували українські землі. Українська галузева термінологія поповнювалася словами й словосполуками з російської, німецької, польської, угорської мов (*фізкультура, хокей, гонщик, фізрук, рекордсмен, гірськолижник, кошиківка* (баскетбол), *брамкар* (воротар), *копаний м'яч* (футбол), *карний мет* (штрафний удар), *штафета* (естафета), *лижі* тощо).

Своєрідним був період 20-30-х років ХХ століття, коли в Україні спостерігалася активне піднесення в ділянці спортивного термінотворення. У час «золотого десятиліття» наукові та методичні вимоги до термінів викристалізувалися у процесі практичної роботи науковців наддніпрянської України та Галичини. При цьому основними напрямками такої праці було прагнення подолати розрив між науковою термінологією і термінологією практики спорту, збільшити частку національних термінів, виробити єдині підходи до словотворення. З'являються такі виразні терміни та словосполуки як, наприклад: «*плигун*», «*пішоходець*», «*м'ясень*», «*серцевожильна система*», «*корегувальна гімнастика*», «*ковзанева спілка*», «*лижвяні станції*», «*перебіг*» (забіг), «*веслування двопарне зі стерначем*», «*гонові судна*», «*трав'яний гокей*», «*скраклі*» (городки), «*зарахувальні змагання*», «*безбол*» тощо [1, 5]. Поява такої великої кількості термінів свідчила про активні процеси українізації галузі та адаптації в українськомовне середовище слів і понять з галузі спорту.

Саме тоді бурхливо розвивається галузева періодика, створюються перші україномовні підручники, укладаються спеціалізовані словники, друкуються правила змагань.

Зважаючи на політичні обставини, така праця краще розгорталася в західній частині України. Упродовж кількох десятків років тут виходило друком понад 30 найменувань спеціалізованих періодичних видань, які були активними пропагандистами спортивної термінології. Чималий внесок у розвиток вітчизняної терміносистеми спорту зробили видатні галицькі діячі — проф. Ярослав Рудницький, проф. Зенон Кузеля, проф. Іван Боберський, Тарас та Петро Франки, Степан Гайдучок та інші. Саме І. Боберським, якого ще за життя називали батьком українського тіловиховання, було введено в обіг такі терміни як «відбиванка» (волейбол), «гаківка» (гокей), «ситківка» (теніс), «столівка» (настільний теніс), «наколесництво» (велоспорт), «лещетарство» (лижний спорт), «санкарство» (санний спорт), «бій навулачки», «навулачництво» (бокс), «біжня» (бігова доріжка), «скічня» (трамплін), «вихідна постава» (вихідне положення) та багато інших.

Із моменту включення західних областей України до складу СРСР в 1939 році українські спортивні організації були розпущені, спортивні діячі в переважній більшості репресовані, розвиток національного спорту в Україні в цілому загальмовано. Зрозуміло, що припинився і процес творення і засвоєння української спортивної термінології, на заміну якій дуже швидко прийшли відповідні запозичення з російської мови. Розвиток питомої національної термінології продовжувався хіба що в середовищі української діаспори, де створилася доволі розгалужена мережа українських спортивних організацій.

Саме з практики спорту в середовищі зарубіжного українства ми черпали прагнення зупинити навалу чужомовності, яка, нехтуючи особливостями української мови, наповнювала українське спортивне середовище.

Із відновленням Україною державної незалежності, термінологічні проблеми в царині фізичної культури не зникли. Навпаки, гострота їх, як і мовних проблем загалом, зросла. Сьогодні немає компетентної інституції, яка б фахово займалася розв'язанням проблем української спортивної термінології.

Спорт, який динамічно розвивається, створює все нові термінологічні проблеми. Зароджуються і набувають широкого визнання чимало нових видів спорту. Навіть їхній механічний перелік створює для українця певні труднощі. Складно навіть вимовити назви нових, але популярних видів спорту: *армрестлінг*, *снобордінг*, *сьорфінг*, *кьорлінг*, *віндсерфінг*, *фрістайл*, *боулінг*, *таеквондо*, *картінг*, *стретчінг*, *шортрек*, *бодібілдінг* тощо [4]. Знаходження їхніх відповідників в українській мові або хоча б відповідна їхня «натуралізація» відповідно до правил українського словотворення і правопису є нагальною необхідністю.

Попри це, фізична культура, як і будь-яка специфічна галузь діяльності, має свою нині усталену систему термінів, якими позначаються ті чи ті поняття і явища. Без чіткого окреслення основних термінологічних понять можуть виникати труднощі при сприйманні теоретичного матеріалу та в практичній діяльності. Тому до фундаментального їхнього засвоєння на лекціях зі спеціальних предметів (теорія і методика фізичного виховання, теорія і методика підготовки спортсменів, теорія і методика обраного виду спорту тощо) потрібно провести попереднє ознайомлення з ними. Таке визначення деяких з основних термінологічних понять сприятиме однозначності їхнього трактування [3]. Найуживанішими у спортивній теорії та практиці термінами є такі:

Фізична культура — складова частина загальної культури суспільства, спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості. Основним засобом фізичної культури є виконання фізичних вправ.

Фізичні вправи — спеціальні рухи і складні види рухової діяльності, що застосовуються як засоби фізичного виховання і спортивної підготовки. Фізичні вправи умовно поділяються на загальнорозвиваючі і спеціальні.

Загальнорозвивальні вправи використовуються з метою загального гармонійного фізичного розвитку особи, вдосконалення її рухових і функціональних можливостей, підвищення працездатності, розвитку основних фізичних якостей. У процесі багаторічної підготовки спортсменів зростає і роль спеціальних вправ.

Спеціальні вправи застосовуються переважно для розвитку фізичних якостей, потрібних в обраному виді спорту, а також з метою засвоєння технічних і тактичних прийомів. Спеціальними вправами розвивають не лише силу окремих, визначальних у певному виді змагань, груп м'язів, але й такі недостатньо піддатливі для розвитку якості, як швидкість рухових реакцій і швидкість рухів.

Фізичне виховання – спеціально організований процес усебічного розвитку фізичних і морально-вольових здібностей, формування і розвитку життєво важливих рухових навичок і умінь людини.

Фізична підготовка – процес, спрямований на розвиток генетичних і набутих фізичних та морально-вольових якостей, вид фізичного виховання, що має безпосередньо прикладну спрямованість (солдат, пожежник, космонавт) і передбачає досягнення рівня фізичного розвитку, який забезпечує передумови для спеціалізації в певному виді діяльності.

Фізична підготовленість – результат фізичної підготовки, виражений у певному рівні розвитку фізичних якостей, придбаних рухових навичок та умінь, необхідних для здійснення певної діяльності.

Фізичний розвиток – процес морфологічного і функціонального розвитку організму людини, її фізичних якостей і здібностей, обумовлений внутрішніми фактами і умовами життя.

Фізичні якості – якості, що характеризують фізичний розвиток людини, її здатність до рухової діяльності.

Фізична реабілітація – система фізичних вправ, спрямована на відновлення втрачених функцій організму чи окремих органів та на відновлення фізичних якостей.

Терміни також поділяють на загальнонаукові та вузькоспеціальні.

Загальнонаукові терміни – це звичайні слова, що набули значного поширення, найменування предметів, якостей, ознак, дій, явищ, які однаково використовуються в побутовій мові, художній літературі, ділових документах.

Вузькоспеціальні терміни – це слова чи словосполучення, що позначають поняття, які відображають специфіку конкретної галузі. Для цих термінів характерна семантична конкретність, однозначність.

Терміни різноманітні за структурою, походженням та способами творення. За структурними моделями терміни поділяють на:

- *однокомпонентні терміни*, напр.: стрибок, спорт, гнучкість, витривалість тощо;
- *двокомпонентні терміни*, напр.: анаеробний обмін, анаеробний поріг, варіативність техніки, індивідуальність техніки тощо;
- *трикомпонентні конструкції*, напр.: кумулятивний тренувальний ефект, самодіяльний масовий спорт, спорт вищих досягнень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Українська термінологія спорту формувалася внаслідок запозичень із мов інших держав, а також створювалася за рахунок власне українських мовних ресурсів. Із появою нових видів спорту українська лексика збагачується новими словами, особливості вимови, правопису та словотворення яких не властиві українській мові. За статистикою, понад 70% термінів у різних терміносистемах – це словосполучення. Вони становлять певну семантико-синтаксичну єдність, відтворюються в готовому вигляді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Боровська О. В. Співвідношення національних та інтернаціональних термінів в українській термінології галузі фізичної культури і спорту : автореф. дис. канд.

філол.наук. : 10.02.01 / О. В. Боровська. – Інститут української мови НАН України. – Київ, 2004. – 17 с.

2. Вацеба О. М. Українські спортові часописи Галичини та проблеми сучасної спортивної термінології // О. М. Вацеба. – Старт. – 1993. – № 7–8. – С. 8–9.

3. Короткий російсько-український словник з фізичної культури і спорту / Уклад. Д. М. Диновський та інші. – Київ : Просвіта. – 1993. – 20 с.

4. Паночко М. Н. Украинская спортивная лексика : автореф. дис. канд. филол. наук : 10.02.02 / М. Н. Паночко. – Киевский государственный пединститут имени А. М. Горького. – Киев, 1978. – 23 с.

5. Янків І. Т. Українська спортивна термінологія (історико-методологічний аналіз) : автореф. дис. канд. фіз. вих. : 24.00.02 / І. Т. Янків. – Волинський держ. університет. ім. Л. Українки. – Луцьк, 2000. – 19 с.

II. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ У ЛІНГВІСТИЦІ

УДК 811.111'374:004

БРЯНСЬКА А.,

студентка філологічного факультету
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу

Науковий керівник: старший викладач

Михальчук О. М.

THE USE OF MODERN INTERNET TECHNOLOGY IN LEXICOGRAPHY

The article defines and classifies modern online dictionaries and explores their advantages compared to traditional publishing formats which account for their increasing use.

Key words: dictionary, history, lexicography, electronic, Internet, dictionary-making.

In recent years, the history of lexicography has been overturned by technological developments, both in making source materials more readily available and in providing new modes of publication. Online dictionaries offer possibilities to users and compilers far beyond those of traditional publishing formats. So, it is of great importance to explore current trends in dictionary-making.

The problem of the evolution of electronic dictionaries has been extensively studied by M. Rundel, S. Granger, M. Paquot, R. Lew, A. Dziemianko, C. Müller-Spitzer, B.T. Atkins and other scholars.

The **aim** of the research is to define and classify modern online dictionaries and to explore their advantages.

The increasing popularity of electronic dictionaries can be put down to better readability of entries and improved retrieval systems, including hypertext, wildcards, pronunciation-based and full-text searches. Electronic dictionaries typically store much more than the entire content of thick paper dictionaries, offer direct access to corpus examples and citation banks, and open a number of new search routes, such as tracking down a target word via phonologically similar or lexically related words. Tools for textual condensation like swung dashes, slashes, grammar codes, and abbreviations are less necessary, since in the electronic format space constraints are much less of an issue. Thus, full syntactic descriptions have replaced grammar codes, and hyperlinks ensure quick access to further relevant information. In general, electronic dictionaries feature immediate cross-reference, typically activated by a click of the mouse, in contrast to non-immediate cross-reference in dictionaries in book form.

Electronic dictionaries are also very different from paper dictionaries as regards their outer and inner access structures, i.e. indicators which help dictionary users locate specific entries on the one hand, and those which guide them inside the entries to find the required information. Getting to the desired entry in a paper dictionary may require scanning tediously numerous running heads. By contrast, the outer access structure of electronic dictionaries is dramatically simplified. Typing in a word generally provides access to a list of relevant entries (e.g. issue as a noun or verb) or opens up the appropriate entry directly. In that case, the user does not need to use the outer access structure. Similarly, whereas paper dictionaries have only a linear, non-hierarchical microstructure, inasmuch as users cannot choose the amount of information made available to them, electronic dictionaries can offer a layered, hierarchical inner access structure.

Electronic dictionaries are more flexible and dynamic: they can, for example, provide direct access to a specific definition followed by examples if the user selects a particular sense from the menu displayed at the top of the entry. This type of layered presentation means that the amount of information displayed at any one time is restricted: first, there is a concise overview of the senses explained in a specific entry, and once a sense is selected, the relevant information is shown either first or alone on screen [1, p. 321].

Online dictionaries, in particular, call for a new approach to dictionary-making. The traditional stages of dictionary compilation no longer obtain as they did for printed titles. Since online dictionaries can be incrementally upgraded as often as needed (even on a daily basis), the development cycle may now include simultaneous feedback from dictionary users. For example, if many users begin to search for a particular item, it may be added to the dictionary promptly without waiting for a traditional new edition [2].

Online dictionaries offer possibilities to users and compilers far beyond those of traditional publishing formats. *The Oxford English Dictionary* online, for example, is now updated on a regular basis, not only with new sections on the alphabet, but also with words of particular interest to its users at the time. Researchers can also use the online edition to explore the history of the dictionary itself.

The online dictionary can be defined as a type of electronic information tool that contains a collection of electronically structured data that can be accessed with internet tools with or without paying a subscription fee, enhanced with a wide range of functionalities, used in various environments, and linked to both external and internal information sources [3, p. 326].

Nowadays, the design of most online dictionaries is notably different from that of printed dictionaries. Instead of arranging the dictionary entries unidimensionally using

compressions and common abbreviations typical of conventional printed dictionaries, alternative ways of presenting word entries can be used in online dictionaries. Hence, when designing an online dictionary, it is necessary to decide which format is best suited for the intended target user group [3, p. 436].

Two types of Internet dictionaries are usually distinguished: institutional Internet reference works and collective multiple-language Internet reference works, depending on who compiles such dictionaries for whom and whether they are available for free or not. Institutional Internet reference works are dictionaries created by an identifiable institution and may be free to use or not. Collective multiple-language reference works, such as Wiktionary, are usually free and result from collaborative effort taken by a community of users [1, p. 320].

Another criterion for classification is the number of dictionaries. In terms of how many dictionaries are offered by the specific services, they can be classified into the following categories:

1. individual dictionaries: just like the traditional printed dictionaries, there are standalone, single online dictionaries;
2. dictionary sets consisting of clusters of related dictionaries may be offered from a single landing page; a good example is the Cambridge dictionaries online page;
3. dictionary portals, which only include hyperlinks to actual dictionaries;
4. dictionary aggregators which excel at pasting together the content of various dictionaries and serving them on a single page [2].

Modern internet technology makes it particularly easy to link and embed content. While this holds potential for building innovative lexical resources, including ones for multiple languages. The option is sometimes abused to produce so-called aggregator sites, which merely pull content from several sources with no real concern for quality. Non-expert users, unable to assess their actual value without proper guidance, may be attracted by the generic-sounding domain names or inflated claims of the number of words or languages covered. In contrast, the more active users are taking lexicography into their own hands. Such user-generated content is most fruitful in the area of specialized lexicography [2].

When designing an online dictionary, however, a practical problem arises, since the electronic dictionary has to be capable of adapting to different screen sizes. The rationale for this requirement is clear: the information must be readable both on a small screen (e.g. on a mobile phone), and on a big one (e.g. a PC) [3, p. 432].

The corollary of the exciting new electronic possibilities is that the user interface is crucial. It's easy to make it too rich and complicated and confusing, to leave the user lost in

hypertext space, to bombard learners with facts they don't understand, to make the display so "attractive" that the screen takes an age to change. B.T. Atkins and M. Rundell suggest some ideas for the custom-built e-dictionary:

- beef up the navigation functions;
- plan carefully how to display query results;
- build multiple user profiles, and let users customize their e-dictionary;
- use the user profiles to enhance the e-dictionary;
- devise more sophisticated search possibilities [4, p. 244–246].

Modern technology blurs the traditional distinctions between different types of dictionaries, and dictionaries versus other lexically-based tools. Today, dictionaries may be integrated as part of larger software suites for language learners or translators, such as writing assistants (software designed to provide support in writing tasks). It is likely that this trend will continue, with dictionaries of the future being rather different from the ones we know [2].

The innovations afforded by the electronic medium can radically transform every facet of dictionary design and use. The most significant innovations are corpus integration; more and better data; efficiency of access; customization; hybridization; and user input [5, p. 2].

REFERENCES

1. Dziemianko A. On the Use(Fulness) of Paper and Electronic Dictionaries / A. Dziemianko // *Electronic Lexicography* / Ed. By S. Granger and M. Paquot. – Oxford : OUP, 2012. – 517 p. – P. 319–337.
2. Lew, R. Dictionaries and Technology / R. Lew [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.staff.amu.edu.pl/~rlew/pub/Lew_2013_Dictionaries.
3. Müller-Spitzer, C. Online Dictionary Use : Key Findings from an Empirical Research Project / C. Müller-Spitzer // *Electronic Lexicography* / Ed. by S. Granger and M. Paquot. – Oxford : OUP, 2012. – 517 p. – P. 425–458.
4. Atkins B.T. The Oxford Guide to Practical Lexicography / B.T. Atkins, M. Rundell. – Oxford University Press, 2008. – 540 p.
5. Granger, S. Electronic Lexicography – from Challenge to Opportunity / S. Granger // *Electronic Lexicography* / Ed. By S. Granger and M. Paquot. – Oxford : OUP, 2012. – 517 p. – P. 1–14.

III. МОВНО-СТИЛІСТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

УДК 821.111'282

ЖИТНИК О.,

студентка філологічного факультету
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу

Науковий керівник: старший викладач

Михальчук О. М.

USE OF DIALECTS AS PART OF AMERICAN LITERARY TRADITION

Annotation. *The article is devoted to the study of divergences between British and American variants of the English language and analyzes the dialectal representation of American English in the novel “The Adventures of Huckleberry Finn” by Mark Twain.*

Key words: *American English, British English, variety, dialect, literature.*

The topicality of the theme. American English is a set of dialects of the English language used mostly in the United States. The variety of English spoken in the USA has received the name of American English. The term “variant” or “variety” appears most appropriate for several reasons. American English cannot be called a dialect although it is a regional variety, because it has a literary normalized form called Standard American, whereas a dialect has no literary form. Neither is it a separate language, because it has neither grammar nor vocabulary of its own [1, p. 15].

British and American English have common features, but at the same time they have significantly different vocabulary and usage, grammar, spelling and pronunciation. Dealing with foreign languages on professional level, it is important to have a good understanding of differences between American and British English.

The research aims are exploring grammar, spelling, pronunciation and vocabulary of American English compared to British English and elaborating “The Adventures of Huckleberry Finn” by Mark Twain in order to explore the usage of dialects in American literature.

Nowadays American English has become the most important and influential variety of the language. Its influence is exerted through films, television, popular music, the Internet and the World Wide Web, air travel and control, commerce, scientific publications, economic and military assistance, and activities of the United States in world affairs, even when those activities are unpopular [2, p. 183]. Despite the heavy American influence which has been exerted on British English in recent years, the two varieties of English show the considerable number of differences. The English often use different words for the same common objects;

they make frequent use of words and phrases that are seldom or never heard in America. They use different sounds in their speech; they have a different repertoire of obscenities [3, p. 23].

The history of American English started in the 17th century, when the English language was brought to America by the British colonists. Since language undergoes no sea change as a result of crossing an ocean, the first English-speaking colonists in America continued to speak as they had in England. But the language gradually changed on both sides of the Atlantic, in England as well as in America. The new conditions facing the colonists in America naturally caused changes in their language. However, the English now spoken in America has retained a good many characteristics of earlier English that have not survived in contemporary British English [2, p 12].

When a Briton and an American meet, even though they are far from mutually unintelligible, each is soon aware of differences in the speech of the other. First, the accent is different: pronunciation, tempo, intonation are distinctive. Next, differences in vocabulary, idiom and syntax occur, as they would in a foreign language: individual words are misunderstood or not understood at all, metaphorical expressions sound bizarre, subtle irregularities become apparent in the way words are arranged, or in the position of words in a sentence, or in the addition or omission of words. It is estimated that some 4,000 words and expressions in common use in Britain today either do not exist or are used differently in the United States. These differences are reflected in the way British and American English are written, so that variations in spelling and punctuation also emerge. Finally, there are immense cultural divergences, ranging from different trademarks for everyday products to different institutions and forms of government. Little wonder, then, that even in this age of global communications, people are still able to misunderstand each other [4, p. 6].

Perhaps the most noticeable differences between British and American involve vocabulary. There are thousands of words which either differ in total meaning, or in one particular sense or usage, or are totally unknown in the other variety. It's easy to point out the differences between American and the British vocabulary. Americans *call (by telephone)*, while the British *ring*, Americans say *couch* or *davenport*, the British name it *sofa*, Americans *make a reservation*, the British *book* [5. p. 90].

The major difference in American and British pronunciation is in intonation and voice timbre. Americans speak with less variety of tone than British. Pronunciation is closely related to the patterns of stress and articulation. Americans and Britons stress different syllables. These differences stand out in conversation but they are of minor importance from the point of view of understanding. They are relatively few in number and in context they are always easily comprehensible [6, p. 21].

Differences in orthography are quite trivial. Some of the forms that now serve to distinguish American from British spelling (*color* for *colour*, *center* for *centre*, *traveler* for *traveller*, etc.) were introduced by Noah Webster; others are due to spelling tendencies in Britain from the 17th century until the present day. One of the most common spelling differences is that words ending in *-re* in British English are rendered as *-er* in American English (such as *centre* and *center*, *theatre* and *theater*, and *metre* and *meter*).

In grammar and syntax, American and British English are remarkably similar. The influence of American English on British English, however, is constantly growing – through films, television, pop music, the internet, and so on – so that even such contrasts as these are likely, if not to disappear, at least to diminish in importance. It should be noted that in many cases, two different forms are possible in one variety of English, while only one of the forms is normal in the other variety [4, p. 15]. There are three main grammatical differences under consideration: verb, use of prepositions, adjectives and adverbs.

A language variety is typically associated with a community of speakers and, in many communities, a language means no more than the particular way its members speak. These particularities are called dialects [7, p. 21]. Depending on how precise one need be, one can say that America has from three to a dozen dialects. There are three overall, major ones: the New England, the Southern, and the General American (sometimes erroneously called the Midwest or Western dialect) [8, p. 120].

All peculiarities of a particular language are reflected in the national literature. American dialects are widely used by American writers and poets. Among American writers whose influence on the development of American literature was remarkable it is important to name Bret Harte, Kate Chopin, Willa Cather, Mary Wilkins Freeman and others.

Mark Twain is probably the most famous figure in the literary representation of American English. His famous works include “A tramp Abroad” (1880), “Roughing It” (1872), “The Tall Tale”, “The Gilded Age” (1873), “The Adventures of Tom Sawyer” (1876), “Life on the Mississippi” (1883), “The Adventures of Huckleberry Finn” (1884), “A Connecticut Yankee in King Arthur’s Court” (1889), “The Man that Corrupted Hadleyburg” (1900), “The Mysterious Stranger” (published in 1916, after Twain’s death) [9, p. 83].

Mark Twain’s best-known novel “The Adventures of Huckleberry Finn” is very rich on using various features of American and especially Black English. The author uses a great number of transformed vowels and consonants in the words. The author employs phonemic orthography (a system for writing a language in which the graphemes (written symbols) correspond to the phonemes (significant spoken sounds)) in order to give the readers an idea

of the way the words are pronounced. The missing letters are replaced by apostrophes: *mawnin'* [10, p. 63], *b'fo* [10, p. 76], *evenin'* [10, p. 64], *o'course* [10, p. 127], *o'* [10, p. 31], *a-growin'* [10, p. 27], *doin'* [10, p. 45], *las'* [10, p. 63] *flyin'* [10, p. 28], etc. A great deal of such forms are used by a slave character Jim: *yo'life* [10, p. 28], *'bout* [10, p. 97], *'em* [10, p. 16], *t'other* [10, p. 168], *b'fo'* [10, p. 64], *b'longs* [10, p. 60], *fo'* [10, p. 64], *f* [10, p. 68].

Mark Twain often uses double negation which is regarded as one of the characteristic features of Black English dialect. For example, Twain's character says "*That ain't no matter*" [10, p. 5] instead of "*That does not any matter*". Another feature of Black English is the omission of the auxiliary *to be* as in "*What you going to do?*" [10, p. 112] instead of "*What are you going to do?*"

The above examples show how speech reveals the social status of the character. Jim in "The Adventures of Huckleberry Finn" is a slave; words in his speech are joined and combined together, because he is illiterate, poor, superstitious and uneducated. The extent of the present-day linguistic differences between blacks and whites has often been exaggerated. Most of the phonology, syntax, and lexicon of African-American English is isomorphic with that of white speakers and, for that matter, with standard English. The distinctive African-American vocabulary exerts a steady and enriching influence on the language of other Americans

American English includes a very large number of ethnic dialects. Despite its vast geographical spread, English in all of its major national varieties has remained remarkably uniform. There are, to be sure, differences between national varieties, just as there are variations within them, but those differences are insignificant compared with the similarities. English is unmistakably one language, with two major national varieties: British and American.

REFERENCES

1. Mencken, H.L. The American Literature / H.L. Mencken – New York : Alfred Knopf, 1977. – 450 p.
2. Algeo, J. The Cambridge History of the English Language / J. Algeo. – Cambridge : Cambridge University Press, 2002. – 26 p.
3. Karol, J. Elements of British and American English / J. Karol. – Warszawa : Panstowe Wydawnictwo Naukowe, 1997. – 137 p.
4. Glen, D. A Guide to the Differences Between British and American English / D. Glen – Imprinta Berekintza, 2000. – 128 p.
5. Trudgill, P. International English / P. Trudgill, J. Hannah. – London : Routledge, 2013. – 165 p.

6. Tottie, G. An Introduction to American English / G. Tottie. – Oxford : Blackwell, 1982. – 349 p.
7. Mufwene, S. African-American English : Structure, History and Use / S. Mufwene – Cambridge University Press, 2001. – 230 p.
8. Gimson, A.C. An Introduction to the Pronunciation of English / A.C. Gimson. – London : Edward Arnold, 1989. – 160 p.
9. High, P.B. An Outline of American Literature / B.P. High. – New York : Longman Group Limited, 1986. – 256 p.
10. Twain, M. The Adventures of Huckleberry Finn / M. Twain. – Penguin Popular Classics, 1885. – 297 p.

УДК 821.111-94 Вулф

ЛЮБЧАК В. В.,

студентка філологічного факультету
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу

Науковий керівник: канд. філол. наук

Войцехівська Н. К.

МЕТАФОРА В ПИСЬМЕННИЦЬКИХ ЩОДЕННИКАХ

ВІРДЖИНІ ВУЛФ

Анотація. У статті автор визначає місце й типи метафор у письменницьких щоденниках Вірджинії Вулф.

Ключові слова: дискурс, метафора, порівняння, троп, стилістика.

Annotation. The author of the article determines the place and types of metaphors in Virginia Woolf's diaries.

Key words: discourse, metaphor, simile, trope, stylistics.

Постановка проблеми. Метафора є своєрідною перехідною ланкою між образом і поняттям. Вона не ототожнює об'єкти на основі схожості їхніх властивостей, а дає змогу літературними засобами встановлювати подібність предметів, залишаючи їх тотожними собі. Те, що раніше розумілося як ритуальна, тотемістична та міфічна (генетична) тотожність, на рівні метафори стає лише тотожністю ілюзорною. Метафора передає конкретність у такий спосіб, що вона стає схожою на власне іномовлення, тобто на таку конкретність, що виявляється абстрактним та узагальненим новим смислом [5, с. 47]. Такі тотемічні класифікації можливі завдяки відомому «метафоризму» міфопоетичної думки, що здатна представляти соціальні категорії і відношення за посередництвом «образів» із природного середовища та, навпаки, «зашифрувати» природні відношення соціальними.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загалом проблема філософського трактування метафори присутня в працях Х. Ортеги-і-Гассета, П. Рікера, О. Лосєва, О. Фрейдєнберг, О. Соловей тощо. Згідно з цими дослідниками, метафора, пов'язуючись із грою, міфом та специфікою пізнання світу, тлумачиться як важлива форма проникнення у внутрішню природу та сутність речей. Вона безпосередньо відображає структуру осмислення, людський досвід, що втілений у метафорі в символічній формі. Система знань про метафору сформувалася також у психології, зокрема завдяки розвідкам З. Фрейда, Г. Блума, В. Ротєнберга, І. Вачкова, Д. Гордона, А. Ваганова тощо.

У сучасній мовознавчій науці яскраво проявляється тенденція використовувати метафору в різних напрямках: семіотиці, психолінгвістиці, соціолінгвістиці, когнітивному мовознавстві, структурній лінгвістиці і, звичайно, стилістиці [1, с. 102]. Мовна метафора доволі чітко окреслена у працях Ю. Левіна, Б. Плотнікова, С. Кураша, Н. Арутюнової, В. Григор'єва, В. Гака, Н. Черкєсової, І. Арнольда, Г. Склєревської, І. Толочина, В. Борисова, Р. Якобсона, Дж. Лакофа, М. Джонсона тощо. Мовознавці виробили низку теоретичних підходів до розуміння метафори. До них належать такі: інтерпретаційна модель (Г. Гадамер, С. Аверинцев, Е. Добренко, О. Старосєлец, Н. Крюкова, К. Томашєвська тощо), герменевтична модель (Г. Гадамер, І. Соловійов, П. Рікер тощо), лінгвоаксіологічна інтерпретація метафори (Р. Розов, Л. Альберті, А. Баранов, В. Карасик, І. Дубровіна, Д. Девідсон тощо), інтерпретація метафор у лінгводидактиці й теорії перекладу (Н. Жинкін, Е. Верєцагін, В. Костомаров, Ж. Ладміраль, Т. Борисова тощо), лексикографічний підхід (У. Вєйнрєх, Ф. Растєє, Г. Склєревська, Ю. Апруєсян тощо) [7, с. 37]. Про потребу вивчення тропів у тісному зв'язку зі словесно-образним мисленням писали О. Весєловський, В. Жирмунський, Б. Мєйлах, М. Поляков, М. Коцюбинська, Ф. Пустова, Б. Іванюк, Ю. Тимошенко, Е. Соловей, К. Кедров, М. Епштейн та інші науковці.

Літературознавство й теоретична поетика збагатилися дослідженнями про метафору не лише в плані її глибшого теоретичного осмислення, а й працями, що вивчають метафорику у творчості окремих письменників. Трактування метафори тут якісно інше, ніж у працях мовознавців, оскільки під метафорою розуміють як невеличкий порівняльний образ, так і цілий текст. На думку М. Коцюбинської, метафоризація сприймається як мовний засіб лише при наявності якихось формальних показників [3, с. 77]. Коли вона виходить за межі слова, поширюється на ціле речення, на цілий уривок тощо, то перестає бути явищем власне мовним. Літературознавця

цікавить неповторність метафори в її зв'язках з усією образною системою твору та її автора – письменника.

Мета статті – визначити місце метафори в письменницьких щоденниках англійської письменниці початку XX сторіччя Вірджинії Вулф.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вірджинії Вулф належить унікальне місце в літературі XX ст. Автор витонченої експериментальної прози, інтелектуалка, блискучий знавець літератури, критик і феміністка, вона зробила істотний внесок у формування модерністської традиції. Одні з найвагоміших складників літературної спадщини письменниці – це щоденники (їх вона вела постійно) в чотирьох томах і п'ятитомне зібрання листів, вийшли вже після її смерті.

Посилення авторського та читацького інтересу до щоденників, їх не остаточно визначений статус, жанровий синкретизм, проєктований на різні види документального та художнього тексту, нечіткість критеріїв кваліфікації «щоденниковості», умовність класифікаційних схем умотивовують необхідність поглибленого вивчення щоденникового дискурсу. Загалом щоденникові записи – це зразок літературного твору й особливий жанр, якому наявні притаманні художньому стилю стилістичні засоби. У творах (щоденниках) В. Вулф описує відповідні події шляхом застосування засобів стилістики й експресивно-оцінних засобів художньої мови, у тому числі метафори.

Метафора, як відомо, – це троп, сутність якого полягає у вживанні слів у переносному значенні завдяки подібності позначуваних понять за кольором, формою та призначенням. Поряд із загальномовними метафорами, абстрагованими від метафоричності словами й словосполученнями, а також образно-емоційними тропами, що стали надбанням народно-поетичного мовлення, існують так звані індивідуальні авторські метафори – образні засоби та випадки нової, оригінальної метафоризації [2, с. 113].

Індивідуальні авторські метафори В. Вулф, що представлено в її щоденникових записах, класифікуємо за типологією Н. Д. Арутюнової. Російська дослідниця виокремлює чотири типи метафор: 1) номінативні; 2) образні; 3) когнітивна; 4) генералізована.

До номінативних метафор належать лексичні одиниці, утворені шляхом образного переосмислення загальноповживаних слів. Термінологізації передують вичленовування денотата з реальної дійсності, залучення його до осмислюваних свідомістю об'єктів. Є два різновиди термінологізації: перший стосується денотатів, уже пізнаних людиною, – ці денотати вже мають свої найменування. Залучення таких об'єктів зумовлює потребу уточнити значення (звузити, конкретизувати його), а тому

частина семантики слова відсікається. Наведемо приклади номінативної метафори в авторських щоденниках В. Вулф

20th May 1926

It is the east and she is the sun.

У цьому прикладі метафора є номінативною тому, що загальновживане слово «sun» не вживається в прямому значенні: Сонце – небесне тіло. У поданому контексті Сонце порівнюється з дівчиною, тому лексема переосмислюється й отримує конотації «ніжність», «чистота», «теплота».

Під образною метафорою розуміють метафору, яка відображає асоціації людських почуттів із об'єктами реального світу та людського осмислення даного світу, наприклад:

30th April 1928

the house was a white elephant – будинок був схожий на білого слона;

he had become almost a myth – він став майже міфом.

Подані метафори є прикладами образної метафори, оскільки значення метафори *the house was a white elephant* є відображенням людської асоціації, коли вона дивиться на будинок. Отже, робимо висновок, що будинок радше білий на вигляд, великий за розмірами і його контури нагадують слона.

У наступній метафорі *he had become almost a myth* описується, що людина настільки довго нічого не чула про нього і не бачила, що він перетворився ніби на міф, хоча насправді такого не може бути. Під цією метафорою розуміється або людина, або якась річ, про яку вже майже забули.

Когнітивна метафора, яка полягає в перенесенні ознаки предмета на подію, процес, ситуацію, факти, думки, ідеї, теорії концепції та інші абстрактні поняття, дає мові логічні предикати, які позначають послідовність, причинність, цілеспрямованість, обумовленість. Проте, як показав аналіз досліджуваного матеріалу, В. Вулф не вживає в письменницьких щоденниках когнітивні метафори.

Генералізована (або, інакшими словами, узагальнювальна) метафора, як зазначають дослідники, «стирає в лексичному значенні слова межі між логічними порядками та стимулює виникнення логічної полісемії» [6, с. 112]. Такий тип метафоричного перенесення також не властивий В. Вулф.

Метафору – номінативну, образну, когнітивну та узагальнювальну – часто називають прихованим або скороченим (згорнутим) порівнянням, тобто порівнянням, у якому не виокремлюється ознака, за якою відбувається зіставлення двох предметів. Цей троп, як і порівняння, конкретизує уявлення про щось шляхом вказівки на певну

ознаку, яка висувається на передній план, але, на відміну від порівняння, метафора вказує на цю ознаку не в прямій формі та не безпосередньо її називаючи, а шляхом заміни її словом, що містить у собі певну ознаку.

Порівнянням є троп, побудований на зіставленні двох явищ, предметів, фактів для пояснення одного з них за допомогою іншого. Стилистична роль порівнянь полягає у виокремленні якоїсь особливості предмета чи явища, яка виступає дуже яскраво в того предмета, із яким порівнюється певне явище. Порівнюватися може все – живе й неживе, фізичне й психічне, конкретне й абстрактне [7, с. 80].

Дослідники пропонують розрізняти логічні та образні порівняння. Перші передбачають встановлення ступеня схожості чи відмінності між предметами одного класу, коли до уваги беруться всі властивості, ознаки порівнюваних предметів, але виокремлюється щось одне. Другі, на відміну від перших, вихоплюють якусь одну найвиразнішу ознаку, часом навіть несподівану, та, ігноруючи інші ознаки, роблять її основною [4, с. 19].

Саме ці широкі стилістичні властивості порівнянь роблять їх доволі поширеним стилістичним явищем у письменницьких щоденниках В. Вулф. Наприклад:

1) *Then Blackmore Vale; a vast air dome & the fields dropped to the bottom; the sun striking, there, there; a drench of rain falling, **like a veil streaming from the sky**, there & there; & the downs rising, very strongly scarp'd (if that is the word) so that they were ridged & ledged; then an inscription in a church "sought peace & ensured it", & the question, who wrote these sonorous stylistic epitaphs?* (логічне порівняння);

2) *It is all tedious & depressing, **rather like waiting in a train outside a station*** (логічне порівняння);

3) *Written up are the names of great men; & we all cower **like mice nibbling crumbs** in our most official discreet impersonal mood beneath* (образне порівняння);

4) *She values women by their hips & ankles, **like horses*** (образне порівняння);

5) *Viola comes, very tactfully, **as a friend**, she says, to consult after dinner* (образне порівняння).

Як бачимо з прикладів, письменниця використовує обидва різновиди порівнянь – логічне та образне, що допомагають їй створити яскраву асоціацію та певний образ. Так, у першому прикладі маємо опис пейзажу, що містить образну метафору *like a veil streaming from the sky*. У другому прикладі депресивний внутрішній стан письменниці, її очікування на кращі зміни в житті описано через уподібнення з чеканням потяга поза межами станції (*rather like waiting in a train outside a station*). Третій випадок уживання метафори *like mice nibbling crumbs* демонструє образність дій літературних героїв. У

четвертому випадку порівняння *like horses* використано з метою підсилення зневажливо-оцінного ставлення до жінки. П'ятий випадок використання метафори *as a friend* водночас із використанням епітета *very tactfully* вказує на особистісні стосунки жінок.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Як показало дослідження, метафори та порівняння є доволі поширеними виражальними засобами в письменницьких щоденниках В. Вулф. Письменниця вживає такі різновиди метафор, як номінативна та образна, а також образне та логічне порівняння. Ці засоби художнього дискурсу дають змогу зробити щоденниковий дискурс яскравішим.

Ця розвідка не вичерпує всієї глибини та багатоаспектності проблематики художньої прози В. Вулф, проте накреслює перспективу подальшого вивчення. Об'єктом майбутніх наукових студій можуть стати феміністичний дискурс, інтертекстуальна взаємодія, поетика художніх творів письменниці тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамович Г. Я. Введение в литературоведение / Г. Я. Абрамович. – Москва : : Просвещение, 1979. – 233 с.
2. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка / И. В. Арнольд. – Ленинград : Просвещение, Ленинградское отделение, 1967. – 295 с.
3. Волинський П. К. Основи теорії літератури / П. К. Волинський. – Київ : Вища школа, 1967. – 311 с.
4. Гузар З. П. До питання про природу художньої деталі / З. П. Гузар // Українське літературознавство. – Львів : Вид-во ЛНУ, 1969. – Вип. 6. – С. 18–20.
5. Єфімов Л. П. Стилїстика англійської мови і дискурсивний аналіз : навчально-методичний посібник / Л. П. Єфімов, О. А. Ясінецька. – Вінниця : Нова Книга, 2004. – 240 с.
6. Іванченко В. О. Особливості номінації психосоматичного компонента французької етнологічної культури / В. О. Іванченко // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. праць / відп. ред. А. Д. Белова. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2013. – Вип. 43, част. 2. – С. 109-114.
7. Мороховский А. Н. Стилистика английского языка / А. Н. Мороховский. – Киев : : Высшая школа, 1991. – 271 с.

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОГО МЕТОДУ В ОПОВІДАННЯХ ДЖОНА АПДАЙКА

Анотація. *Статтю присвячено творчому методу та стилістичним особливостям оповідань американського письменника Джона Апдайка.*

Ключові слова: *творчий метод, міф, стиль, стилістичні особливості.*

Annotation. *The article is devoted to the creative method and stylistic features of the stories of the American writer John Hoyer Updike.*

Key words: *creative method, myth, style, stylistic features.*

Актуальність теми. Дж. Апдайк належить до того повоєнного покоління письменників, яке прийшло в літературу з університетськими дипломами і ґрунтовною гуманітарно-філологічною підготовкою, чим різнилося від знаменитих старших колег (Е. Хемінґвея, В. Фолкнера, Д. Стейнбека, Р. Колдуелла, Р. Райта тощо). Його неодноразово називали надзвичайно талановитим письменником: романи, оповідання, вірші Дж. Апдайка перекладено на інші мови та відомі не лише у США, але й далеко за їхніми межами. Творчості письменника присвячені низка досліджень, водночас проблема, що стосується особливостей творчого методу Дж. Апдайка, є маловивченою. Останнім часом популяризувалися твори Дж. Апдайка, отже, ця проблематика є актуальною для сучасного мовознавства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У мовознавстві варто зазначити такі основні напрями дослідження творчості Дж. Апдайка: міф і його роль у творах Дж. Апдайка (L. Taylor, M. Price, В. Д. Затонський, М. О. Мендельсон та ін.), побут провінційної Америки (A. Hamilton and K. Hamilton, D. Greiner, О. Г. Арсентьєва та ін.).

Мета статті – проаналізувати та визначити стилістичні особливості творчого методу в оповіданнях Дж. Апдайка.

Предметом дослідження є особливості творчого методу в оповіданнях Дж. Апдайка.

Виклад основного матеріалу дослідження. Джон Апдайк – американський прозаїк, есеїст, поет, який належить до блискучих представників епохи Постмодернізму і закарбував себе в літературі ХХ століття як неповторний митець художнього слова. Романами і повістями Дж. Апдайка притаманні витонченість оповідальних ходів, активне

використання міфологічних паралелей, завуальованих літературних ремінісценцій, внутрішнього монологу, контрапункту й інших художніх рішень, що вирізняють літературу XX століття. Складність композиції, проте, не стає в нього самоцінною й орнаментальною. За переконанням Дж. Апдайка, «зміст пошуку нової форми, нової структури роману завжди в тому, щоб по-новому виразити, по суті, ті самі невмираючі сюжети» [1, с. 18]. Найважливіше для Дж. Апдайка – це пошуки не ефемерних цінностей у часи духовної і моральної апатії, що, на його погляд, характеризує сучасне життя, і прагнення героїв знайти пояснення і виправдання власного життя, найчастіше несформованою, спотвореною атмосферою «грубо матеріального світу», згідно з канонізованими стереотипами соціальної поведінки.

Для Дж. Апдайка, починаючи вже з перших творів «Ярмарок у притулку» і «Біжи, кролику», стали типовими мотиви повільного, але незворотного здрібніння особистості, упадку і збідніння її духовного потенціалу, кризи віри, що підмінюється байдужістю чи нігілізмом [2, с. 120]. Найчастіше ці мотиви співвідносяться в його творчості із зображенням доль обивателів, що домоглися матеріального благоденства, однак, переслідувані неясним відчуттям безцільності свого зовні влаштованого життя, вони прагнуть урізноманітнити порожнечу безбарвної буденності за допомогою всіляких сурогатів (безладні любовні зв'язки, наркотики тощо). Сполучення сатиричних фарб із ностальгічною тональністю, що створює неприховане співчуття автора своїм персонажам (для нього вони насамперед жертви часу, хоча письменник і не знімає з них відповідальності за хиткість етичних понять), допомогло Апдайку створити багатогранну картину життя «середнього американця» 1950-1970-х років [1, с. 25].

Створюючи міфологічний світ і порівнюючи його з реальністю, буденністю, Дж. Апдайк намагається порозумітися з читачем за допомогою індивідуальної своєрідності експресивного добору слів, фразеології, синтаксичних конструкцій, інколи вимови та морфологічних особливостей [3]. Отже, стиль письменника – це індивідуальна система побудови засобів мовлення, яка виробляється й застосовується автором під час створення художніх творів. Під стилем слід розуміти характерну для письменника манеру вибору і вживання слів.

Стиль органічно пов'язаний зі змістом твору і, відповідно, зумовлений світосприйняттям автора. Особливу увагу слід звернути на авторські розділові знаки та графічні виділення. Так, автор підсилює значення сказаного, наприклад: *Godforgiveme, forgiveme, blessmyfather, mymother, mygrandfather, nowletmesleep* [6, с. 151], *Whois a hero?* [6, с. 26]; *CLEVELAND SCIENTIST CHARTSCREATION-CLOCK* [6, с. 34], *KEEP*

CLOSED [6, с. 10]. Необхідно зазначити, що саме курсивом і написанням цілих речень великими буквами представлені ключові думки автора. Текст роману «Кентавр» багатий спеціальною лексикою, термінами, латинізмами. Вони відіграють особливе значення в романі, оскільки саме завдяки їм автор показує інтелект та обізнаність свого героя Джорджа Колдуела: *Solar system* [6, с. 16], *MilkyWay* [6, с. 17]; *Cavern* [6, с. 36], *Prow* [6, с. 39], *Freak* [31, с. 49]; *Rear* [6, с. 36], *Lambency* [6, с. 40]. Слова, які належать до грецької міфології, дають змогу відчувати й уявити атмосферу Олімпу, наприклад: *nymph, centaur, satyr* тощо.

Автор також використовував лексичні повтори для зв'язку речень у тексті й для надання тексту більшої експресивності: «Alexandra was an artist. Using few tools other than toothpicks and a stainless-steel butter knife, she pinched and pressed into shape little lying or sitting figurines, always of women in gaudy costumes painted over naked contours; they sold for fifteen or twenty dollars in two local boutiques called the Yapping Fox and the Hungry Sheep. Alexandra had no clear idea of who bought them, or why, or exactly why she made them, or who was directing her hand» [5, с. 165].

Дж. Апдайк наповнює свої твори великою кількістю стилістичних прийомів, як-от: повторення, алітерація, лексичні повтори. Так, у романі «Іствікські відьми» автор використовує алітерацію для надання тексту особливої звукової й інтонаційної виразності «Using few tools other than toothpicks and a stainless-steel butter knife, she pinched and pressed into shape little lying or sitting figurines, always of women in gaudy costumes painted over naked contours» [6, с. 261].

Стилістичні прийоми й експресивні засоби вираження на синтаксичному рівні позначені різноплановістю, наприклад, у романі «Спогади про кролика» широко представлені еліпсис і номінальні (іменні) конструкції: *Next* [6, с. 27]; *Like a dream* [6, с.18]; *A little after seven-thirty* [6, с. 59]; *Zeus, Lord of the sky* [6, с. 26]; *Our scholar, our propagandist* [6, с. 29]. Більшість досліджених еліптичних та іменних конструкцій автор використовує в діалогах і описах буденності сучасної Америки. Завдяки вищезазначеним зворотам читач сприймає ставлення автора до реальності та протиставляє її міфологічній картині світу. Синтаксичні повтори, анафора, епіфора використовуються для особливого підкреслення важливості висловленої думки, а також надають динамічності висловлюванням: «*I'mready, " I shouted, "I'mready, I'mready!"*» [5, с. 61]. Перифрастичність, метафоризація і персоніфікація сприяють розкриттю і виведенню на передній план розгорненого експліцитного гротеску, що застосовується поетом щодо питань світобудови і сенсу людського життя, надаючи в такий спосіб вагомості та емоційної забарвленості літературній мові.

*Half-measures are most human; Compromise,
Inglorious and gray, placates the Wise.
By messianic hopes is Mankind vexed;
The Book of Life shows margin more than text* [6, с. 100].

Межа між експліцитним та імпліцитним різновидами гротеску не завжди чітко проглядається, що призводить до появи змішаного гротеску, який, переплітаючись із іншими тропами, виробляє яскравий фасцинативний ефект. Переймаючись риторичним питанням: «Чи все неправильно?», письменник констатує, що «Порада, незважаючи на свою розсудливість, залежить від меліоризма, який надає Правда; певна Стійкість існує у речах» [5, с. 165], де застосування такого різновиду гротеску, у поєднанні з антитезою, метафорою, персоніфікацією і вживанням придуманої автором, неіснуючої в англійській мові лексичної одиниці, створює своєрідний «ефект доміно», що описує подію, яка впливає безпосередньо з попереднього:

*All wrong? Advice, however sound, depends
Upon a meliorism Truth upends;
A certain Sinkingness resides in things* [6, с. 100].

Імпліцитний і експліцитний, а також змішаний гротеск, що не піддається однозначній класифікації, надають поезії Дж. Апдайка своєрідності, незвичайності та нестандартності мови, роблять творчість письменника оригінальною і неповторною.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У цілому особливості творчого методу Дж. Апдайка позначені такими аспектами:

- багатство стилю;
 - об'єкт зображення – життя інтелігенції, добре знайомого йому «середнього класу»;
 - протест проти системи цінностей, яка сформувалася в суспільстві 60-х років XX ст.;
 - стилістичні прийоми й експресивні засоби вираження є різноплановими.
- Оригінальність стилю простежується не тільки за допомогою художніх засобів виразності, а й завдяки стилю автора, структурі речень і розташуванню абзаців, емоційно-забарвленої лексики.

Перспективи досліджень вбачаємо у вивченні лексичних особливостей у творах Дж. Апдайка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бердникова И. В. Мифологические иллюзии в романе Дж. Апдайка «Кентавр» / И. В. Бердникова // Вопросы исследования и преподавания иностранных языков – Москва : АРКТИ, 2003. – С. 12–32.
2. Гиленсон Б. А. История литературы США : учебное пособие для вузов. / Б. А. Гилесон. – Москва : Академия, 2003. – 704 с.
3. Денисова Т. Н. Проза Джона Апдайка. / Т. Н. Денисова // Зарубіжна література. – 1999. – № 8. – С. 92–118.
4. Єфімов Л. П. Стилiстика англiйської мови i дискурсивний аналіз : навч.-метод. посiб. / Л. П. Єфімов, О. А. Ясінецька. – Вінниця : Нова кн., 2004. – 240 с.
5. Updike John. Dreamy Wilderness / Updike John. – New Yorker, 2008. – 235 p.
6. Updike John. The Witches of Eastwick / Updike John. – New York City: Bantam Books, 2003. – 380 p.

УДК 821(4)''1914/1918'+821.112.2 Ремарк + 821.111(73) Хемінгуей

ЛАВРИК В.,

студентка філологічного факультету

Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу

Наук. керівник – старший викладач,

викладач вищої категорії

Голованюк В. А.

РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ПЕРІОД ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ. ПИСЬМЕННИКИ «ВТРАЧЕНОЇ ГЕНЕРАЦІЇ»: Е. М. РЕМАРК ТА Е. М. ХЕМІНГУЕЙ

***Анотація.** Стаття присвячена ролі художнього слова у формуванні громадської думки європейського суспільства на передодні та на початку Першої світової війни.*

***Ключові слова:** художнє слово, громадська думка, літературний процес.*

***Annotation.** The article is devoted to the role of literature word in forming civil position of europeanian society at the beginning of the First World War.*

***Key words:** literature word, civil position, literature process.*

Постановка проблеми. Висловити все про війну не вдасться нікому, оскільки не має міри людському героїзму, стійкості, виявлених у війні, немає міри горю і стражданням, якими накрила всіх війна. Письменники, художники, кінорежисери, композитори звертаються у своїх творах до теми війни, щоб залишити в пам'яті події, які розкривають велич перемоги людського духу в цій страшній війні. Також ми не маємо права обходити стороною події, що відбуваються в нашій країні, знову війна,

знову біль, знову зруйновані життя...Саме тому наше дослідження вважаємо актуальним.

Мета нашого дослідження – проаналізувати роль художнього слова у формуванні громадської думки європейського суспільства напередодні та на початку Першої світової війни.

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

- 1) дослідити вплив подій Першої світової війни на європейську літературу;
- 2) дати характеристику особливостям американської та німецької літератури ХХ століття;
- 3) визначити особливості таких творів, як «Три товариші» (Е. М. Ремарк), «Прощай, зброє» (Е. М. Хемінгуей).

Об'єкт дослідження: твори, написані в післявоєнний період.

Предмет дослідження: вплив першої світової війни на літературу і світогляд письменників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Таке руйнівне явище як війна не могло не спровокувати виникнення певного літературного напрямку. Військова тематика була актуальною в період двох світових воєн. Зокрема, значне місце в літературі ХХ століття займає антивоєнна проза, спрямована на возвеличення принципів гуманізму, людяності та заперечення жорстокості, вбивств. Антивоєнна література – протест проти насильства і поневолення людей.

Існує істотна різниця між обома війнами. Якщо Друга світова війна в найширшому термінологічному вираженні втілює боротьбу добра і зла, то учасники Першої світової воювали за те, щоб знайти сенс у пережитому, жертвами якого вони стали. Тому, прагнучи більше не повторювати подібного досвіду, ті події називали «війною, що завершує всі війни». Саме вона викликала до життя низку складних запитань: чому почалася ця війна? Хто має за неї відповісти? Хто в ній справжні переможці й переможені? Автори творів про Першу світову простежують універсальні її наслідки як для окремих особистостей, так і для суспільства в цілому [4].

Антивоєнну літературу створювали дві групи письменників: ті, які брали активну участь у бойових діях, і ті, хто з якихось причин не бачив все на власні очі. Проте читаючи і аналізуючи твори, можна зрозуміти, що автори висвітлюють майже одні й ті ж проблеми, розв'язують схожі конфлікти, ідейна спрямованість має одну точку опори, а герої – здебільшого звичайні люди, які, по суті, й самі не розуміють, навіщо вони знищують як своє, так і інше життя. Війна породила глибокий песимізм як в

екзистенційному плані, так і в онтологічному: цілком втрачається віра в доцільність життя, людського буття.

Трагічний досвід Першої світової війни по-своєму передали у творах ті письменники, які прийшли на війну молодими, сповненими надій, а повернулися зі зруйнованими, знищеними старими ідеалами, не набувши нових. Серед тих, хто пройшов крізь вогонь Першої світової війни, були Еріх Марія Ремарк, Ернест Міллер Хемінгуей, Річард Олдінгтон, Уільям Фолкнер та ін. Твори цих письменників увійшли до літератури «втраченого покоління», що з'явилася в 20-30-х роках ХХ ст., майже через десятиріччя після її закінчення. І це не випадково. Зневірені колишні фронтовики, які стали жертвами безглуздої війни, не могли знайти собі місця в повоєнному житті. Наслідком цього і була поява нової генерації – «втраченого покоління», а згодом і літератури про нього.

У витоків літератури «втраченого покоління» стояли два титани світової літератури – Еріх-Марія Ремарк та Ернест Хемінгуей. Проте Е. М. Ремарк, на відміну від Е. М. Хемінгуея, про це, певно, й не здогадувався. У своїх творах вони відобразили і несприйняття навколишньої дійсності, і відчуженість людини від людини, і глибокий песимізм, спричинений жорстокою дійсністю [5].

Розмірковуючи про людські цінності, Е. Ремарк зазначав: «Я народився за часів газових ламп, пережив період розвитку електрики та авіації. Якщо проживу десять-п'ятнадцять років, то дочекаюсь польоту на Місяць. Наука подолала все. Лише людям не вдалося стати ближчими один одному...Багато в чому ми не зробили й кроку» [7].

Популярність Е. М. Ремарка ще за життя полягає в тому, що своєю розповіддю про життя «простого солдата» на фронті письменник зачепив душевні струни тисяч і тисяч людей, які здебільшого знали війну з власного досвіду. На відміну від націоналістично налаштованих авторів тривіальних військових романів, він писав про бої, страждання і смерті, позбавивши їх героїчного ореолу. Категорично відмовившись у передмові від будь-яких політичних оцінок, Е. М. Ремарк надав читачам, які були піддані з усіх сторін масовій ідеологічній обробці, право судити про війну самим.

Еріх Марія Ремарк жив співчуттям до своїх героїв, шлях яких пройшов сам. Він вірив у добро, закладене Богом в естві людини, яке не дозволить їй в найстрашніші хвилини перетворитися на звіра. Нелюдності, жорстокості, байдужості суспільства письменник-життєлюб протиставив у своїх творах любов до людини, віру в її силу, щире дружбу і кохання [3].

Вагому роль у творчості Еріха Марії Ремарка відіграє тонкий психологізм. «Три товариші», як і інші антивоєнні романи автора, позначені глибоким проникненням у внутрішній світ персонажів. Значною мірою цьому сприяють портрети героїв.

Е. М. Ремарк надає портретам вагомому значення. Знайомство з персонажем починається з перших сторінок романів, де автор вказує риси зовнішності головного героя, а також вводить окремі деталі психологічних характеристик. Портретні описи Е. М. Ремарка мають широку типологічну палітру, що спричиняє складну ієрархію їхніх функцій.

Герої роману сприймаються як психологічні типи, як носії тих чи тих рис темпераменту. Можемо стверджувати, що Е. М. Ремарк подає внутрішні портрети, або портрети-характери. На думку К. Галича, важливою особливістю портретистики Е. М. Ремарка є натуралістичність окремих штрихів [1].

Неможливо не згадати про відомого письменника, чий внесок у розвиток художньої прози відзначений Нобелівською премією (1954), про Ернеста Міллера Хемінгуея. Він прийшов у літературу незабаром після закінчення Першої світової війни, маючи за плечима фронтовий досвід і досвід журналістської роботи. Він одразу заявив про себе як самобутній і яскравий талант. Саме його рання творчість (книга «У наш час» (1925), роман «І сходить сонце» (1926), збірка новел «Чоловіки без жінок» (1927), роман «Прощавай, зброя!») багато в чому визначила дух зухвалого експерименту, яким пройнята американська література двадцятих років.

Тема війни, її місце в житті людини довгі роки – якщо не все свідоме життя – хвилювала Е. Хемінгуея, на фоні якої письменник художньо і філософськи осмислює проблему діалектики життя та смерті: з погляду автора і героя, через натуралістичні описи, форму повісткування, лейтмотиви, символіку, підтекст тощо [2, с. 44]. Війна, наче тінь, переслідує героїв на сторінках хемінгуеївських творів. Вона – безтілесний протагоніст, але реально відчутна та всюдишуща для того, на кому поставила своє зловіще тавро. Від неї не сховаєшся ні в соборі під час молитви; про неї не забудеш, охоплений хвилюючим очікуванням приходу нового життя в цей світ; її не загубиш у безкінечній низці ресторанів, барів, кафетеріїв; її не втопиш у солодкому вині.

У романі «Прощавай, зброе» герой Е. Хемінгуея втрачає все. Почуття приреченості, самотності, безпритульності, втрати досягають наприкінці твору найгострішого звучання. Письменник залишає свого героя у стані відчаю, спустошеного, без надії на майбутнє, демонструючи в такий спосіб типового представника «втраченого покоління», яке, переживши війну, не здатне знайти свого місця в суспільстві, не йме йому віри й марно проживає життя.

Відтворюючи внутрішнє життя людини, яка пройшла крізь «м'ясорубку війни», усвідомила страшні наслідки патріотичних вигуків і псевдофразеології патетичних промов, Е. Хемінгуей на позиціях гуманіста стверджує, що «війна навіть за благородні ідеали – це завжди злочин проти людства, адже яка б сторона не одержала перемогу, людина завжди залишається у програвшій» [6, с. 13].

Антивоєнні романи Е. Хемінгуея – це новаторські твори за змістом і за художньою формою. У них осмислюються з художнього й філософського погляду глобальні проблеми століття у відповідній формі. Об'єднувальним принципом у кожному з творів є загальний ідейно-естетичний пафос – викриття та засудження війни. Письменник непохитний у своєму переконанні, що воєнне лихоліття є злочином проти людства, який не можна виправдати жодними державними інтересами. Монолітною є також думка Е. Хемінгуея, що війна – це безглуздя, яке не розв'язує політичних проблем, а призводить до масового винищення, горя, сліз, каліцтв, психологічних травм, духовного зубожіння, озвіріння, втрачених ідеалів... Характерною художньою особливістю творчої манери письменника-гуманіста є те, що він не лише засуджує війну як згусток антигуманних дій проти людства, а й правдиво викриває її винуватців – правлячі кола, які заради збільшення сфер впливу приносять у жертву людське життя.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що антивоєнна література ХХ століття торкається багатьох важливих життєвих питань, серед яких найголовніше – возвеличення поваги та любові до людини, тобто ідея гуманізації суспільства. Письменники засуджують війну, вони вважають, що всі війни безглузді та призводять до трагічних наслідків, тому майже всі твори, які так чи так торкаються світових воєн, мають на меті заклик до боротьби за мир.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Галич К. О. Особливості портретистики антивоєнних романів Еріха Марії Ремарка й Олеся Гончара / К. О. Галич // Актуальні проблеми слов'янської філології. – 2008. – Випуск XVI.
2. Денисова Т. Н. Ернест Хемінгуей. Життя і творчість / Т. Н. Денисова. – Київ : Дніпро, 1972. – 164 с.
3. Зварич В. З. Твори, які виховують відразу до насильства. Еріх Марія Ремарк / В. З. Зварич // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 1998. – № 1. – С. 30–32.

4. Овчаренко Н. «Війна, що завершує всі війни»: Канадська історія в дискурсі антивоєнних романів Тімоті Фіндлі [Текст] / Н. Овчаренко // Слово і Час : Науково-теоретичний журнал. – 2009. – № 9. – С. 51.
5. Хом'як Т. В. Виразник настроїв «втраченого покоління» Еріх Марія Ремарк. 11 кл. / Т. В. Хом'як // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 1997. – С. 34.
6. Чикирис Н. В. Творчість Ернеста Хемінгуей в українському літературному процесі ХХ століття (рецепція і типологія) : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.01.05 / Тернопільський нац. педагог. ун-т / Н. В. Чикирис. – Тернопіль, 2005. – 17 с.
7. Штернбург Вільгельм фон «Як наче все в останній раз» : (Уривки із книги про життя і творчість Еріха Марія Ремарка) / Вільгельм фон Штернбург // Іноземна література. – 2000. – №10. – С. 11.

УДК 821(73)

БРУС Ю. В.,

студентка філологічного факультету
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу

Науковий керівник:

ст. викладач, викладач вищої категорії

Голованюк В. А.

БАГАТСТВО ЯК КЛЮЧОВА СКЛАДОВА АМЕРИКАНСЬКОЇ МРІЇ (ЗА РОМАНОМ Ф. С. ФІЦДЖЕРАЛЬДА «ВЕЛИКИЙ ГЕТСБІ»)

***Анотація.** Стаття присвячена темі американської мрії та американської трагедії в романі Ф. С. Фіцджеральда. Досліджено проблему співвідношення мрії та реальності, думок та дій головного героя роману в творі.*

***Ключові слова:** американська мрія, американська трагедія, мрія та реальність.*

***Annotation.** The article is devoted to the topic of American dream and American tragedy in the novel written by F. S. Fitzgerald. The problem of correlation between dream and reality was studied.*

***Key words:** American dream, American tragedy, dream and reality.*

Постановка проблеми. З моменту відкриття Америки розповсюджувалося уявлення про американську мрію, вона стала темою творчості більшості письменників США та певною ідеологією тогочасного суспільства. У ХХ столітті в Америці панував час зростання добробуту, шаленої гонитви за багатством і успіхом та разом з тим час занепаду ідеалізму, якому немає місця в суспільстві, де панують гроші, бізнес та холодний прагматизм. Одним із тих, хто вершив суд над американською мрією,

американською трагедією та над буржуазною Америкою, був Френсіс Скотт Фіцджеральд у романі «Великий Гетсбі».

Актуальність теми полягає в дослідженні особливостей таких явищ, як американська мрія та американська трагедія в літературі XX ст., їхнього впливу та наслідків на літературу XXI ст.

Американську мрію та американську трагедію досліджувало чимало знаменитих журналістів, соціологів та психологів. Здебільшого над цим питанням працювали зарубіжні науковці, серед яких Ш. Андерсон, А. В. Зверев, М. Мендельсон, А. Старцев, а також такі відомі вітчизняні майстри слова та пера, як О. М. Ніколенко, А. М. Скрипник та інші.

Метою нашого дослідження є вивчення специфіки теми американської мрії та американської трагедії в романі Ф. С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі».

Завдання дослідження є такими:

1. Проаналізувати специфіку роману Ф. С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі».
2. Виокремити місце американської мрії в романі Ф. С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі».
3. Визначити ключову складову американської мрії.

Об'єктом дослідження є тема багатства як ключового компоненту американської мрії в романі Ф. С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі».

Предметом дослідження є роман Ф. С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі».

Виклад основного матеріалу дослідження. «Великий Гетсбі» – роман Ф. С. Фіцджеральда, який був опублікований в 1925 році та соціальний рівень якого заявлений вже в перших рядках тексту: *«Ще будучи зеленим і вразливим юнаком, згадує оповідач, я дістав від батька пораду, яку запам'ятав на все життя, що не кожному на цім світі випали переваги, які маєш ти»* [6]. Проте соціальне становить лише верхній шар, лише поверхню цього твору.

Багатство становить фетиш і предмет цього роману, воно зображене автором комплексно. Кохана, мрія Гетсбі, Дезі, та її чоловік Том Б'юкенен до багатства причетні від народження, вони – його носії і його «контекст». Том постає його жорстким, сильним та безжальним. Дезі – далека родичка, а Том – колишній однокурсник Ніка, вони живуть у фешенебельному районі Іст-Егг, розташованому якраз навпроти Вест-Еггу (і ця планометрія промовиста – адже традиційно Захід вважається країною дикого багатства, а Схід – регіоном окультуреної заможності) [2, с. 215].

Ф. С. Фіцджеральд описує власність Б'юкененів докладно й неспішно: *«Це була весела червоно-біла споруда в південному колоніальному стилі з видом на затоку... На терасу будинку виходив ряд балконних дверей; широко розчинені назустріч теплому надвечірньому вітрові, вони сяяли золотом проти сонця, а на сходах, широко розставивши ноги, стояв Том Б'юкенен»* [6].

Будинок Б'юкенена – це не просто житло, а майно, яке характеризує своїх господарів. Ф. С. Фіцджеральд ніби вдихає живий дух в інтер'єрну картинку, щоб далі, у символічному русі поєднати майно й вчинок, й у такий спосіб охарактеризувати його хазяїна: *«Легкий вітрець гуляв по кімнаті, підхоплюючи завіси... Єдиною нерухомою річчю в тій кімнаті була величезна канапа, на якій, мов на заякореній повітряній кулі, сиділи дві молоді жінки. Їхні білі сукні морщилися і тріпотіли, неначе вони обидві щойно злетіли сюди після короткого польоту навколо дому... Потім щось грюкнуло – Том Б'юкенен зачинив з одного боку двері, – і впійманий вітер затих у кутках кімнати, а завіси, килим і обидві молоді жінки поволі опустилися додолу»* [6].

У наведеному уривку багатство вже не просто достаток і комфорт, а естетичні категорії – краса, простір, світло. Уперше як частина інтер'єру з'являється Дезі, вона і є найдорожчою й найпринаднішою власністю Тома Б'юкенена [1, с.18]. У романі немає докладного портрета Дезі. *«Дейзі мала смутне, гарне обличчя, осяяне яскравими очима й яскравими жагучими устами, але чоловікам, які захоплювалися нею, найважче було забути звабу її голосу...»* [6].

Дезі органічно привласнила силу грошей, стала символом краси, щастя, що уособлюється багатством. У цій соціальній ролі, яка стала її натурою, вона й виступає в романі. Ось до такого багатства все життя прагне Гетсбі. Недарма в його спогадах Дезі існує лише в оточенні речей. В її домі *«Гетсбі осягав таємницю юності в полоні і під охороною багатства, вдихаючи свіжі пахощі одягу, якого було так багато, – а під нею була Дезі, світла як срібло, благополучна і горда, безкінченно далека від виснажливої боротьби бідняків»* [6]. Таку її і хоче привласнити, як нагороду за віддану любов, як вищий сенс свого життя Джей Гетсбі, хоча прагне навіть дечого більшого: *«Коли я підійшов, щоб попрощатися, я побачив у Гетсбі на обличчі колишній вираз розгубленості... Майже п'ять років! Були, ймовірно, сьогодні хвилини, коли жива Дезі в чомусь не дотягла до Дезі його мрій, – і справа тут була не в ній, а у величезній життєвій силі створеного ним образу. Цей образ був краще неї, краще всього на світі. Він творив його зі справжньою пристрастю художника, весь час щось до нього додаючи, прикрашаючи його кожною яскравою пір'інкою, яка потрапляла під руку.*

Ніяка відчутна, реальна приналежність не може зрівнятися з тим, що здатна накопичити людина в глибинах своєї фантазії» [6].

Проте «квітка», яка зросла в багатстві, «не тягне» на роль найбільшої духовної нагороди. Вона недалеко за своїм розумовим розвитком (згадаємо, як вона характеризує мало зрозумілі для неї заняття чоловіка: *«Наш Том стає мислителем. Він читає різні мудрі книжки з довжелезними словами» [6]*). Вона фальшива у своїх нечисленних материнських проявах, вона байдужа до всього, що не торкається її особисто («Часом вона й міс Бейкер починали говорити разом, але в їхній пустотливій, безладній балаканині не було жвавості, вона була холодна, як їхні білі сукні, як їхні байдужі очі, в яких не світилося жодного прагнення» [6], констатує людина із їхнього кола Нік Карауей).

Мабуть, колись юна леді справді любила нестямно закоханого в неї вдягненого у військову форму майбутнього героя лейтенанта Гетсбі, якому дала обіцянку дочекатися його, але не змогла тієї обіцянки стримати. Молодій жінці надзвичайно пасує трепетна любов таємничого багача Гетсбі. Згадаймо ту несподівану «прозу», яка найбільше вразила її серед багатства Гетсбі: вона щиро розридалася від виду тих численних найвищого гатунку сорочок, що їх розкидає перед нею закоханий претендент [4].

Вона була б згодна відповісти на його почуття, але й не більше того. Їй не сила відмовитися від шлюбу із Томом (хоч він і не криється зі своїми зрадами), вона його «кохає теж», та й навіщо, адже цей шлюб абсолютно влаштовує обох, це союз спільників.

І, нарешті, вражаюча остання сцена з участю Дезі. У той час, як схвилюваний Гетсбі, що прийняв на себе відповідальність за страшний вчинок Дезі, яка збила людину, сидячи за кермом, і проїхала, навіть не зупиняючись, вештається в садибі Б'юкененів, готовий провести тут всю ніч, аби при необхідності підтримати вражену (з його погляду) тендітну кохану, вона спокійно вечеряє в кухні, й їхні з Томом тіні (ознака живих людей, і водночас тільки їхні пласкі відбитки) дуже сумирно просвічують крізь віконне скло. То ж якщо приймати Дезі за символ вищої краси, створеної багатством, то всього того, мабуть, досі, щоб переконати читача в неспроможності самої американської мрії [5].

Якщо Дезі – душа багатства, то Том – його міцне тіло. Том з клану багатих, багатство оточує його від народження, воно сформувало його особистісні риси: впевненість у собі, тупе вдовolenня, почуття самоповаги і всездозволеності. Навіть у розмовах з приємними йому людьми в його голосі чулися нотки презирства, відкритої зверхності. Для підтвердження його «тілесності» створено й лінію його коханки Міртл

Уїлсон, дами вульгарної, надзвичайно вітальної, тілесної, для якої Том слугує тим символом «краси багатства», що для Гетсбі його втілює Дезі [3, с.17].

Наступна цитата барвисто характеризує Тома та Дейзі: *«Не знаю, чого тут було більше – безпечності або недомислу. Вони були безтурботними істотами, Том і Дезі, вони ламали речі і людей, а потім тікали і ховалися за свої гроші, свою всепоглинаючу безпечність чи ще щось, на чому тримався їх союз, надаючи іншим прибирати за ними»* [6].

Висновки. Отже, образи Дезі та Тома Б'юкена є втіленням багатства, що є ключовою, але не єдиною складовою американської мрії в романі. Американська мрія трагічна, оскільки її проблеми є нездоланими. Щастя не вимірюється в грошах. Саме цим пояснюється трагічний характер роману Ф. С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі», де кожен має право на успіх, сходження кар'єрними сходами, але не кожен може цього досягнути. Він розвінчує надзвичайно популярний соціально-етичний міф про процвітання всіх і кожного, про легкість «шляху нагору» в американському суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аверинцев С. С. Категории поэтики в смене литературных эпох / Историческая поэтика. Литературные эпохи и типы художественного сознания / С. С. Аверинцев, М. Л. Андреев, М. Л. Распоров, П. А. Гринцер ; [под ред. С. С. Аверинцева]. – Москва : Наука, 1994. – С. 18.
2. Андреев Л. Г. Зарубежная литература второго тысячелетия 1000-2000 / [Л. Г. Андреев, Г. К. Косиков] / под ред. Л. Г. Андреева. – Москва : Высшая школа, 2001. – 335 с.
3. Приходько Л. І. Сполохи північного саява. Вивчення С. Фіцджеральда / Л. І. Приходько // Зарубіжна література. – 2004. – №6. – С. 17-22.
4. Удовиченко Л. М. Людину роблять Людиною не гроші. (Урок-бесіда з елементами коментованого читання за романом С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі») / Л. М. Удовиченко // Всесвітня література. – 2003. – №5. – С. 10-13.

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ:

5. Пронин В. А., Толкачев С. П. Современный литературный процесс за рубежом [Электронный ресурс]. – Режим доступа к статье: <http://www.hi-edu.ru/x-books/xbook026/01/topics.htm>.
6. Фіцджеральд С. Великий Гетсбі [Электронный ресурс]. – Режим доступа до книги: <http://java-bookz.ru/book/read.php?id=14180>

**ФІЛОСОФІЯ СІМ'Ї У ТВОРАХ ГІ ДЕ МОПАССАНА «ЖИТТЯ» ТА
Л. М. ТОЛСТОГО «АННА КАРЕНІНА»**

Анотація. У цьому дослідженні подана інформація щодо сімейних цінностей у їхньому художньому відображенні в творах класиків літератури Гі де Мопассана «Життя» та Л. М. Толстого «Анна Кареніна». У цьому контексті розглянуто концептуальність творів з огляду на процес становлення та формування сімейних цінностей у людей із різних класових прошарків та навіть суспільств. Методологічною основою роботи є системний підхід, принцип історизму, наукової об'єктивності, критичного та структурно-системного підходу до літературної та джерельної бази роботи. Специфіка досліджуваної теми передбачає застосування порівняльно-історичного методу, який робить можливість виявити історичні витоки і шляхи розвитку світогляду письменника та його прояв у творах.

Ключові слова: письменник, сім'я, цінності, роман, Гі де Мопассан, Л. М. Толстой, твори.

Abstract. This research presents information on family values in their artistic reflections in the classics of literature by Gy de Maupassant "Life" and L. M. Tolstoy "Anna Karenina". In this context, the concept of works is considered in view of the process of becoming and formation the family values of people from different classes and even societies. Methodological basis of work is the system approach, the principle of historicism, scientific objectivity, critical and structural-system approach to the literary and source base of work. The specificity of the subject under study involves the use of the comparative-historical method, which makes it possible to identify the historical origins and ways of developing the world of the writer and his manifestation in the works.

Key words: writer, family, values, novel, Guy de Maupassant, L. M. Tolstoy, works.

Постановка проблеми. Сім'ю і сімейні взаємини можна назвати одним з найважливіших сюжетотвірних моментів творчості будь-якого письменника. Відомо, що сім'я в становленні людини відіграє вирішальну роль. Особистість людини створюється в сім'ї, в атмосфері, у якій вона росте. Тому письменники часто звертаються до теми сім'ї, досліджуючи обстановку, у якій розвивається герой, описуючи сімейний уклад і традиції, вивчаючи різні системи виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомості щодо теми роботи можна віднайти, ознайомившись, зокрема, із доробками таких авторів, як Артемов В. М., Бабаєв Є., Гладішев В. В., Єрмолов В. та інших.

Метою даної статті є комплексне вивчення особливостей філософії у сім'ї в творах Гі де Мопассана «Життя» та Л. М. Толстого «Анна Кареніна».

Завдання дослідження:

1) окреслити концептуальність роману Гі де Мопассана «Життя» в контексті теми статті;

2) охарактеризувати проблему сім'ї у творі Льва Толстого «Анна Кареніна».

Виклад основного матеріалу дослідження. Неминучим наслідком серйозних економічних, суспільних змін, що відбуваються в останні десятиліття у світі, є трансформація соціокультурних цінностей, у тому числі сімейних. У сім'ї, яка є частиною суспільства, відображаються його особливості. В останні роки багато дослідників говорять про кризу, яку переживає сучасна сім'я, – високий рівень розлучень, малодітність або бездітність, зниження цінності сім'ї як такої. Важливу роль у сучасній молодій сім'ї набуває психотерапевтична функція. Молоді люди, живучи в сучасному динамічному світі, відчувають емоційні перенавантаження і для них важливо, щоб в сім'ї вони знаходили спокій, розуміння, підтримку.

У своїх романах Гі де Мопассан концентрує різноманітні думки та спостереження зі своїх новел. Роман «Життя» був написаний в 1883 році. Епоха 70-х – 80-х рр. XIX ст. (події війни, поразка французької армії, облога Парижа, ентузіазм народного опору, байдужість «вищих» класів до національної трагедії) загострила патріотичні почуття Мопассана і сформувала різко негативне ставлення до буржуазної культури нового часу: корисливий, власницький характер буржуазної культури, брехлива, лицемірна мораль, пихатий антидемократизм буржуазії [3].

«Життя» – роман про зміну двох культур: широка, терпима, людяна помісна дворянська культура XVIII століття, облагороджена впливами Просвітництва, поступається місцем вузькій, вульгарній, антигуманній буржуазній культурі XIX століття. Наступом останньої визначаються зображувані в романі загибель колишнього патріархального укладу життя сім'ї барона де Во та процес розшарування помісного дворянства: стара дворянська інтелігенція, вихована в традиціях Просвітництва, іде з життя, не маючи сил боротися за себе в умовах нового часу; інші верстви дворянства або замикаються в кастовій зарозумілості, або дичавіють подібно до графа де Фурвіль, а частина дворянства підпорядковується буржуазним впливам, схиляючись перед божеством грошей [3].

Дія роману розпочата в 1819 р., і роман є історичним, хоча не згадує ні про які великі події національної історії: описувані в ньому події, відповідні часу Реставрації і Липневої монархії, перебігають на тлі монотонного й мало в чому мінливого провінційного помісного життя.

Гі де Мопассан зображує сумну історичну долю старої дворянської інтелігенції, його класові симпатії на їхньому боці (барон де Во, його дружина, Жанна), яка йде з життя, не в силах боротися з новою епохою – у 3-х поколіннях послідовно намальований розпад і розкладання сім'ї [5, с. 33].

Пошук причини трагедії Жанни спочатку приводить до самої героїні, але образ доброчесної Жанни, змальований далеко від суспільних конфліктів, підводить до думки, що так було і так буде завжди (мати Жанни, тітка Лізон), і треба шукати інші причини: наскрізь фальшиве, жорстоке, брехливе суспільство з його звичаями та мораллю. «Ми живемо в буржуазному суспільстві. Воно жахливо посереднє і боягузливе, – писав Мопассан у 1884 році. – Ніколи, може бути, погляди не були більш обмежені і менш гуманні». Вихована на ідеалах Руссо, Жанна не змогла стійко пережити зіткнення з істинним боком життя, воно її зламало.

Роман «Життя» висунув Гі де Мопассана в число кращих майстрів західноєвропейської прози. Мопассан розповів у цій книзі історію сумного життєвого шляху однієї жінки, пов'язану з обставинами поступового занепаду й розкладання її сім'ї.

Зображення розкладу сім'ї окреслив російський письменник Л. М. Толстой. «Анна Кареніна» – одна з трьох чудових вершин у творчості видатного письменник. Роман цей є природним переходом від «Війни і миру» до «Воскресіння» [2, с. 32]. Л. М. Толстого дуже хвилювали питання сучасної дійсності. Життя Росії 70-х років відбивається в «Анні Кареніній» у всьому своєму розмаїтті, від імператорського двору до селянської хатини. В основі соціального роману «Анна Кареніна» лежить історичне явище, що стосується життя всього народу. Але у творі відсутні історичні постаті, уславлені герої, батальні сцени так само, як у романі «Життя» Гі де Мопассана. Життя відбувається у всій своїй повсякденності, у створенні типових образів сучасності, у процесі становлення нового життєвого устрою.

Побут пореформеного часу видався нетривким. Зубожіння, сімейні драми, крахи банків, катастрофи на залізницях – такими були ознаки часу 70-х років минулого сторіччя.

У романі «Анна Кареніна» Л. М. Толстому передусім імпонувала головна думка твору – роль сім'ї. Адже всі найважливіші суспільні зміни починаються або

завершуються в сімейному колі, в особистому світі, у повсякденному житті. Значення соціальних змін у житті людини вимірюються, певно, ступенем їхнього впливу на життєві норми [2, с. 33].

Тема сім'ї виявилася в романі взаємопов'язаною з громадськими, соціальними, філософськими питаннями. Твір поступово розрісся до великого соціального роману, у якому письменник відобразив сучасне йому життя. Зав'язка проста, навіть банальна. Заміжня жінка, мати восьмирічної дитини, захоплюється блискучим офіцером. Але все просто лише на перший погляд. Анна раптом усвідомила, що не може себе обманювати, вона мріє про кохання, що любов і життя для неї синоніми. У цей вирішальний момент вона не думає ні про кого, крім Олексія Вронського. Невміння обманювати, щирість і правдивість героїні втягують її в серйозний конфлікт із чоловіком і тим суспільством, у якому вона живе.

Основний конфлікт роману розвивається на прикладі кількох сімейних пар: Анна – Каренін, Доллі – Облонський, Кіті – Левін. У всіх випадках автор так і не знаходить відповіді на хвилюючі його питання: як живе людина в сім'ї і в суспільстві, чи можна обмежитися тільки рамками сім'ї? У чому секрет людського щастя? [1, с. 133].

Головна героїня роману, Анна Кареніна – людина розумна та чесна, але її образ пов'язаний з обманом і зрадою. Сенса її життя – власне щастя. Обранцем Анни стає Олексій Вронський – представник петербурзької інтелігенції. Чоловік Анни, високопоставлений чиновник, який на перший погляд видається бездушним і черствим, але насправді здатний до високих почуттів.

Три сюжетні лінії, які складають канву роману, мають схожі та відмінні риси. Анна обирає кохання, руйнуючи родину. Дар'я, дружина її брата Степана Облонського, чинить навпаки. Заради щастя і благополуччя дітей пробачає зраду чоловіку. Костянтин Левін, одружившись з молодшою сестрою Дар'ї, Кіті Щербацькою, прагне духовного й чистого шлюбу. Історія одруження Костянтина й Кіті, духовні пошуки Левіна є автобіографічними, оскільки відтворюють епізоди одруження й сімейного життя Льва Миколайовича й Софії Андріївни.

Отож, роман Л. М. Толстого «Анна Кареніна» поєднує в собі надзвичайно суперечливі почуття і звичаї людей. Сам письменник кілька разів наголошував, що за допомогою твору хоче показати, наскільки сьогоdnішній і майбутній світ роздроблений на дві частини: добро і зло, які борються один проти одного кожен день і марно намагаються знищити противника.

Твір «Анна Кареніна» припадає до душі багатьом людям. Адже він про трагічну любов заміжньої жінки і блискучого офіцера. Водночас не можна не випробувати

глибоке почуття безпосередньо до сімейного життя дворян. Історія відбувається в другій половині дев'ятнадцятого століття в Москві і Петербурзі. Письменник дуже чітко відображає всі емоції, принципи та мораль свого роману. Багато хто обожнював Анну Кареніну, а саме тому, що більшість людей бачили себе в цій жінці, їм була близька історія письменника, яка проникала в саму глибину душі. Тому Л. М. Толстой писав сучасну літературу, книгу, що, на його думку, могла б бути популярною завжди – для всіх часів і народів. Як не дивно, але Лев Миколайович передбачав, що настають зміни, і саме для дворян. Він знав, відчував, що теперішнє суспільство і звичаї починають руйнуватися, і людям слід підготуватися до цього [4, с.75].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, Л. Толстой та Гі де Мопассан досить неординарно, незвичайно та майстерно підійшли до висвітлення питання філософії в сім'ї у творах «Анна Кареніна» та «Життя». Ця майстерність виявилася, насамперед, в актуальності порушеної теми. Л. М. Толстой та Гі де Мопассан зуміли показати вибір між особистою свободою людини та існуючими правилами поведінки в суспільстві. Аналіз творів показав, що особливо гостро перед автором постає питання непримиренного конфлікту особи і суспільства, жінки й суспільства. Обидва письменники обрали кохання темою своїх романів, прагнення жінки до щастя. Створений у 1883 році роман «Життя» став одним із найбільш яскравих літературних творів Мопассана. У ньому автор звернувся до класичної теми всіх часів і народів – зображення людського життя з усіма його радощами і печалями. Головною героїнею «Життя» Гі де Мопассан зробив аристократку Жанну, що відрізняється високою душею і романтичними уявленнями про світ. Героїня Л. М. Толстого відчуває на собі дію двох ворожих сил: морального закону добра, співчуття та пробачення і керуючої сили – закону суспільної думки. Анна постійно бореться проти другої сили. Вона всім своїм єством змагається за право бути товаришем, а не рабом. Анна віддала Вронському все, що було для неї дорожчим за життя. Вона жертвувала всім заради кохання. Хоча все це було марним.

Перспективи подальших досліджень можуть бути реалізовані в царині аналізу впливу літературної думки з приводу формування сімейних цінностей у застосуванні до сучасного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артёмов В. М. Свобода и нравственность в творчестве Л. Н. Толстого / В. М. Артёмов // Социально-гуманитарные знания. – 2001. – № 3. – С. 133 – 142.
2. Бабаєв Є. Анна Кареніна Льва Толстого / Є. Бабаєв. – М., 1979. – 457 с.

3. Гладишев В. В. Епістолярна спадщина як контекст (Гюстав Флобер про Гі де Мопассана) / В. В. Гладишев // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2000. – №11. – С. 40– 41.
4. Єрмолов В. Роман Толстого «Анна Кареніна» / В. Єрмолов. – К., 1963. – 135 с.
5. Кирнозе З. И. Страницы французской классики / З. И. Кирнозе.- М., 1992.– 233 с.

УДК 821"18/19"316.346.2-055.2

ПЕДОРУК А.,

студентка філологічного факультету

Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу

Наук. керівник: старший викладач, викладач вищої категорії,

В. А. Голованюк

ЖІНКА ТА ЖІНОЧНІСТЬ: ПРОБЛЕМА ОСОБИСТОСТІ Й МОРАЛІ В ЛІТЕРАТУРІ КІНЦЯ ХІХ СТОЛІТТЯ - ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

***Анотація.** Проблема полягає у тому, що жінка постала персонажем літературних творів як мати, дружина, подруга, сестра, об'єкт захоплення й джерело любовних втіх і страждань. Із плином століть змінювалася її роль та позиція в суспільному житті, сім'ї та політиці. Жінки в літературі ХІХ століття досить часто виконують роль носіїв моральних і духовних якостей, життєвих цінностей, які утверджують автори у своїх творах.*

***Ключові слова:** жіночий образ, моральні і духовні якості, жіночність.*

***Annotation.** The problem lies in the fact that the woman appeared to be the character of literary works such as mother, wife, girlfriend, sister, object of capture and a source of love affairs and suffering. Over the centuries, her role and position in public life, family and politics have changed. Women in the literature of the nineteenth century quite often act as carriers of moral and spiritual qualities, vital values, which the authors affirms in their works.*

***Key words:** female image, moral and spiritual qualities, femininity.*

Питання жінки та жіночності, особистості й моралі було актуальним завжди, одним із найцікавіших в історії будь-якого суспільства. Власне, жіноче питання – це один із критеріїв, за яким визначають ступінь розвиненості суспільства. Історично склалося у творах ХІХ ст., що жінка – найуразливіша ланка суспільства: її права більш обмежені, їй майже кожен мить нагадують про другорядну роль у житті, а на її слабкі плечі покладено тягар різних великих та дрібних обов'язків, а найголовніший – бути берегинею ладу в родині, хранителькою світлого й доброго настрою. Мабуть, тому

жінка, коли вона справді особистість – найсильніша і найяскравіша ланка суспільства [2].

Багато чудових творів породив бурхливий час ХІХ століття. Майже в кожному з них ми бачимо жінку – щоразу таку різну і неповторну, дуже складну, нестандартну, непередбачувану; жінок, які перебувають у постійному розвитку і прагнуть самореалізації та є виразниками ідей епохи, які відрізняються зовнішнім виглядом, вихованням, внутрішньою філософією, змістом духовного життя, ставленням до життя і людей. Особливу увагу образу жінки приділяли в літературі письменники різних країн, як-от: Г. Флобер «Пані Боварі», Г. Лоуренс «Коханець леді Чаттерлей», Л. М. Толстой «Анна Кареніна» Стендаль «Червоне і чорне», О. Пушкін «Євгеній Онегін», І. Тургенєв «Рудін» та ін. У цих прекрасних творах доволі глибоко окреслено питання щодо місця жінки в тогочасному суспільстві.

Об'єктом дослідження є жінка і жіночність, внутрішній світ жінки, вибір між особистою свободою людини та існуючими правилами поведінки в суспільстві. Для жінки він був особливо болісним, бо набував характеру протистояння з оточенням, із власними переконаннями й прагненнями або ж глибокої психологічної драми самої людини, яка зробила певний крок у супереч загальноприйнятій моралі. Основа конфлікту може мати різні варіанти, та в будь-якому разі перед читачем постає особистість, що заперечує постулати свого часу або ж виразно уособлює його психологічні контрасти. Це ми можемо яскраво простежити на прикладі жіночих образів, які належать до категорії «жінка – втілення рис середовища, у якому живе» [3].

У романі Гюстава Флобера «Пані Боварі» досліджується автором шлях особистості, приреченої на моральну та душевну деградацію і, зрештою, на фізичну загибель. Пані Боварі – справжнє дитя свого часу: вона вихована у середовищі, яке вичерпало себе [5]. Героїня Г. Флобера – «пропаща сила», яка, зосередивши всі сили свого духу й характеру на мізерних цілях, дійшла до безславної загибелі. Вона тому й безсмертна, що стала символом добровільної «пропащості» неординарної жінки, котру суспільство не змогло націлити на достойні, вартісні ідеали. Отже, людина з ніжною, витонченою душею, любляча та жадаюча любові не може жити в «безлюдді» суспільства зла, користі, лицемірства [2].

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що конфлікт між мрією та реальністю для головної героїні Г. Флобера Емми закінчився смертю, бо вона не захотіла підкорятися реаліям життя, яке було наповнене потворним змістом, що не варті людини. Емма – це спосіб критики світу, який відкинув прагнення жінки до чогось кращого. Сила «Пані Боварі» полягає в тому, що особисте питання про незадоволення

жінки провінційного лікаря своєю долею переросло наприкінці роману широке соціальне питання про потворний зміст життя, що не вартий людини.

Представницею категорії «жінка-борець з мертвими догматами суспільства» [6] є Анна Кареніна – один із найбільш популярних жіночих образів у російській літературі. Образ Анни Кареніної поступово поглиблювався в процесі роботи Л. Толстого над романом. Він наділив її не тільки привабливою зовнішністю, але й глибоким внутрішнім світом, здатністю до сильних почуттів, схильністю до самоаналізу. Анна Кареніна – світська заміжня жінка, мати восьмирічного сина, завдяки своєму чоловікові героїня посідає високе місце в суспільстві. Вона живе, як усі з її кола, звичним світським життям. Водночас Анна – жінка незвичайна, вона відрізняється від інших моральною чистотою, невмінням пристосовуватися до обставин, лицемірити. Вона надзвичайно приваблива та щира і при цьому пристрасна, нещасна й жалюгідна. На долю героїні значно вплинули закони суспільства тих часів, трагічна роз'єднаність та нерозуміння в родині. Крім того, в основі роману лежать й народні моральні уявлення про роль жінки.

До категорії «жінка – вольова натура, яка бореться за добробут свого народу» [2], належать «тургенєвські дівчата», які гармонійно поєднують у собі духовну велич, сердечну доброту та моральну чистоту.

У романі «Рудін» І. Тургенєв наділяє свою героїню Наталію Ласунську абсолютно чистою і невинною душею, здатністю до сильних і глибоких почуттів. Усе це гармонійно поєднується з серйозністю думок і намірів. Захопившись благородними закликами Рудіна до діяльності на благо народу, Наталія розчаровується в його здатності до цієї діяльності і виходить заміж за духовно обмеженого поміщика Волинцева. Так вона змирилася з гнітючістю поміщицького середовища. У цьому була своя історична закономірність, оскільки кріпосницька дійсність 30 – 40-х років не сприяла розвитку щирих поривань людини.

До категорії «жінка – жертва власного кохання і пристрасті» [4] належить роман Стендаля «Червоне і чорне». Письменник втілює в образі пані де Реналь своє уявлення про ідеальну людину, що живе так, як їй підказує серце. Також автор висвітлює образ «жінка – мрійниця, яка живе ілюзіями і не бачить прикрас реального життя». Матильда де Ла-Моль – це дівчина, яка походила з багатой, гордовитої сім'ї, зневажливо ставилася до молодиків, що її оточували. Вона жила в очікуванні, що з'явиться герой, схожий на улюбленця її ідеалу – Маргарити Наваррської [1].

Модерніст Д. Г. Лоуренс висвітлював теми, які були новими для літератури модернізму, що більшість критиків воліли забути, що сексуальна революція має

обов'язково означати звільнення жінки від чоловічої залежності. Лоуренсове висвітлення статевого акту, використання словника сексуальності, зображення волелюбної жінки створили в західних літературознавців враження про Д. Г. Лоуренса як про феміністично налаштованого захисника жіноцтва [4, с. 37].

Однак Кейт Мілет, аналізуючи свого часу роман Девіда Герберта Лоуренса «Коханець Леді Чаттерлей» (1928) з погляду сексуальної політики, зауважувала: «Сексуальна революція зробила дуже багато для визволення жіночої сексуальності. Д. Г. Лоуренс як незвичайно вправний політик добачив у цьому дві можливості: або революція надасть жінкам самостійності та незалежності, що була йому і страшна, і ненависна, або ж нею можна так маніпулювати, щоб створити нову залежність та підпорядкування, іншу форму згоди з чоловічим проводом та привілеями. Тепер уже менше покликалися на фригідну жінку вікторіанської доби, зате вважали, що коли знати, як підступитися, то й «нову жінку» можна підпорядкувати не тільки в ліжку, а й у інших царинах [3]. Дослідниця робить висновок, що такі уявлення, а їх поділяв Д. Г. Лоуренс, могли ставати в руках автора чудовим знаряддям поневолення жінки.

Автор починає роман, у якому Коні освічена і вільнолюбна. Справді, Констанція була вихована в родині митців, отримала ґрунтовну освіту за кордоном, студіюючи мистецтво й музику. Проте від самого початку твору вона є цілковито пасивною.

У вісімнадцять Констанс розквітла, а в двадцять три почала в'янути, адже її чоловік повернувся з війни понівеченим калікою: із життєрадісного, сповненого сил юнака він перетворився на півлюдину в інвалідному візку, що правив тепер йому за єдиний засіб пересування, і, можливо, навіть існування. Саме цьому чоловікові молода дружина повинна була присвятити все своє життя. Подружжя не могло продовжити свій рід через каліцтво Кліфорда. Ця обставина стає основним джерелом конфлікту в романі.

Отже, здійснивши огляд жіночих образів у літературі Франції, Росії та Англії кінця XIX – початку XX століття, жінка в літературі з ніжною, витонченою душею, любляча та жадаюча любові не може жити в «безлюдді» суспільства зла, користі, лицемірства. В основі одного з найвиразніших конфліктів, відображених літературою, лежить вибір між особистою свободою людини та існуючими правилами поведінки в суспільстві. Для жінки він був особливо болючим, бо набував характеру протистояння з оточенням, з власними переконаннями і прагненнями або ж глибокої психологічної драми самої людини, яка зробила певний крок всупереч загальноприйнятій моралі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азарова Н. И. Пушкинский роман Льва Толстого : (О романе «Анна Каренина») / Н. И. Азарова // Филология. – 1999. – № 9. – С. 177 – 186.
2. Зарубежная литература XX века. – Москва, 1979.
3. Жантеева Д. Г. Английский роман XX века / Д. Г. Жантеева. – Москва, 1965.
4. Зарубежная література XX века. – Москва, 1979.
5. История зарубежной литературы XX века. – Москва, 1980.
- 6.. Лоуренс Д. Г. Любовник лэди Чаттерлей / Д. Г. Лоуренс. – Москва, 1990.

УДК 821(81). 09

ОЛІЙНИК А. А.,

студентка філологічного факультету

Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу

Науковий керівник: Голованюк В. А.

СИМВОЛІКО-МІФОЛОГІЧНИЙ СЕНС ТВОРІВ ПАУЛО КОЕЛЬО

***Анотація.** У дослідженні подано інформацію щодо символіко-міфологічного сенсу творів Пауло Коельо. У цьому контексті розглянуто поняття міфу та символу, особливості їхнього використання в літературі, специфіку жанру літературної творчості, яка вважає міф та символи основними категоріями творчого сенсу художнього твору. Методологічною основою роботи є системний підхід, принцип історизму, наукової об'єктивності, критичного та структурно-системного підходу до літературної та джерельної бази роботи. Специфіка досліджуваної теми передбачає застосування порівняльно-історичного методу, який дає змогу виявити історичні витоки і шляхи розвитку світогляду письменника та його прояв у творах.*

***Ключові слова:** письменник, міф, символ, міфологія, Пауло Коельо.*

***Annotation.** This research provides information on the symbolic-mythological meaning of Paulo Coelho's works. In this context, the concept of myth and symbol, peculiarities of their use in the literature of the specifics of the genre of literary work, which deals with the myth and symbols of the main categories of the creative meaning of the work of art, are considered. Methodological basis of the work are the system approach, the principle of historicism, scientific objectivity, critical and structural-system approach to the literary and source base of work. The specificity of the subject under study involves the use of the comparative-historical method, which makes it possible to identify the historical origins and ways of developing the writer's outlook and his manifestation in the works.*

***Key words:** writer, myth, symbol, mythology, Paulo Coelho.*

Постановка проблеми. Усебічне вивчення творчості окремих письменників не може бути реалізоване комплексно без урахування окремих різновидів їхніх творів. Так, зокрема, творчість Пауло Коельо являє собою доволі цікавий напрямок досліджень у зв'язку з тим фактом, що у своїх творах письменник зміг віднайти інструменти літературного слова, що містять в собі симфоліко-міфологічний сенс. Сьогодні Пауло Коельо входить до числа найвідоміших та найбільш читаних авторів сучасності. Його книги опубліковано більше ніж у 100 країнах світу, а кожен новий твір стає сенсацією й має незмінний успіх серед найрізноманітніших категорій читачів. Його книги породжують соціокультурні суперечки й дискусії. Оцінки критиків є досить неоднозначними, але як би його не називали – алхіміком слова чи феноменом масової культури, Пауло Коельо залишається дуже авторитетним письменником нового сторіччя, а його творчість – напрочуд багатогранним явищем сучасної світової літератури. Майстерність П. Коельо як художника слова заворює, а сюжети його творів захоплюють красою і мудрістю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомості відносно теми роботи можна віднайти, ознайомившись, зокрема, із доробками таких авторів: Бульвинської О. І., Касьян Е. В., Над'ярних М., Юнг К. та ін.

Метою даної статті є комплексне вивчення особливостей символіко-міфологічного сенсу творів Пауло Коельо.

Завдання дослідження:

- окреслити міфологію як тип світогляду та світовідчуття;
- визначити витoki та ознаки міфології в літературі;
- дослідити взаємозв'язок та співвідношення міфу та символу в літературній творчості;
- визначити ознаки, міфологічний контекст та окремі прояви символізму в творчості П. Коельо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міф (у перекладі з давньогрецької – сказання, легенда) – це алегорична розповідь про особливий характер діяльності богів, героїв та інших фантастичних істот, які зайняли визначальне місце в природі й істотно впливають на життя людини [3].

Міфологічна свідомість є формою суспільної свідомості, яка сприймає міф як істину і на його основі вибудовує світогляд та різні галузі життя людей. Через міф людина отримує пояснення походження речей, явищ, обґрунтування певних поглядів, так чи так «проживає» міф як реальність під час його сприймання.

Інтерес до міфу в літературі постмодернізму проявився в трьох основних формах, а саме:

1. Різко посилюється використання міфологічних образів і сюжетів. Створюються численні стилізації та варіації на теми, що задаються міфом, обрядом або архаїчним мистецтвом. Паралельно розпочинається перегляд поглядів на свій національний фольклор і архаїчне мистецтво.

2. З'являється (теж у дусі романтичної традиції) настанова на створення «авторських міфів». Якщо письменники-реалісти XIX ст. прагнуть до того, щоб створювана ними картина світу була подібна до дійсності, то вже ранні представники «неоміфологічного» мистецтва – символісти, наприклад, знаходять специфіку художнього бачення в його навмисній міфологізованості, у відході від побутової емпірії, від чіткої тимчасової або географічної приуроченості. При цьому, однак, глибинним об'єктом міфологізування навіть у символістів виявляються не тільки «вічні» теми (любов, смерть, самотність «я» в світі), але саме колізії сучасної дійсності – урбанізований світ відчуженої особистості і її предметного і машинного оточення або царство вічно нерухомої провінційної стагнації.

3. Найбільш яскраво специфіка сучасного звернення до міфології проявилася у створенні таких творів, як «романи-міфи» й подібні їм «драми-міфи», «поєми-міфи». У цих власне «неоміфологічних» творах міф принципово не є ні єдиною лінією розповіді, ні єдиною точкою зору тексту. Він стикається, складно співвідноситься або з іншими міфами або з темами історії і сучасності [3].

Як відомо, символ був для символістів сполучною ланкою між земною і небесною сферами, провідником до потаємного сенсу буття. У реальності символісти намагалися побачити якесь таємне, приховане від очей звичайної людини містичне значення. Символ як посередник повинен був мати властивості як однієї реальності, так і іншої. Це дало б змогу виявити в конкретному загальне, сутнісний початок. Символ не просто відображає чуттєву сторону речей, а їхні внутрішні закономірності, символ – внутрішньо-зовнішнє виявлення дійсності, узагальненість, впорядкованість, закон і структура.

Тенденції, виявлені міфами, – це прототипи, які стоять на задньому плані будь-якої «вистави». Усяка істотна діяльність людини, що відповідає її потребам, стає в такий спосіб тематичною і повторною. Міф пропонує себе як логічний приклад дії, пристрасті або духовності, при цьому цілі, яких вони домагаються, дають змогу розрізнити три можливості їхньої метафізичної реалізації – дія, любов і пізнання. В історичному аспекті ці можливості можуть прийняти вигляд героя, який пустився на

пошуки багатства, слави і святості. Оскільки герой будь-якого міфу замінюваний, міф кожен раз нав'язує свій зразок, часто прихований під романтичним флером [3].

Проникнути в підтекст дає змогу той готовий релігійно-містичний фон, на який художній текст був спроектований. Джерелом символічного сенсу може бути переказ, міф, фольклорна стихія, пам'ятники культури тощо. Надзвичайно важливим стає весь контекст творчості письменника або поета. У кожного символіста зазвичай складається своя система символів зі сталим колом значень. Усі ці фактори пояснюють умовність інтерпретації символу, необхідність витратити певні зусилля для розуміння символістських творів, що неодмінно потребують активності читача, його співтворчості.

Творчість всесвітньо відомого бразильського письменника Пауло Коельо – надзвичайно складне та багатогранне явище сучасного світового літературного процесу другої половини XX ст., яке можна віднести до постмодернізму [1, с. 7].

Міф відіграє важливу роль у творах постмодернізму. Звернення до міфу не є даниною моді сучасної літератури. Навпаки, це свідчить про традицію, про повернення до забутого первинного буття. Міф дає можливість вивести злободенне на філософський рівень, зробити його вагомим для всіх часів і народів. Водночас завдяки міфу є змога бачити індивідуальне в аспекті всезагального.

Яскравим прикладом «впровадження» образів і мотивів, висхідних до міфічної традиції, у масову літературу є творчість П. Коельо [1, с. 7]. Як зазначають дослідники, сам П. Коельо відсилає нас до «колективного несвідомого» Карла Густава Юнга [5, с.186]. Саме до призабутих нами архетипів, універсальних образів, «попередніх форм» повертають читачів твори П. Коельо; його книги ніби вмикають нашу сплячу прапам'ять у потужне енергетичне джерело. Колись щось подібне приходило до нас у снах, у мареннях; з часом і досвідом воно змінювалося, але на самому дні нашої пам'яті, а може, й поза нею, воно залишилося незмінним. «Архетип, – писав Юнг, – являє собою несвідомий «вміст», що змінювався в результаті усвідомлення та сприйняття, і притому в дусі тієї індивідуальної свідомості, у який він спливає» [5, с. 12].

Показовим наразі видається не стільки сам значний авторський літературний доробок – романи, коментовані антології, збірки оповідань-притч тощо, а насамперед його генезис. Коельовський перший, власне, роман – це «Проща» або в російському перекладі «Щоденник мага» (1987), а за рік потому з'являється «Алхімік» (1988) – роман-притча, що робить письменника всесвітньо відомим. Згодом були «Бріда» (1990), «Валькірії» (1992), «Мактуб» (1994), «На березі Ріо-Пьедра сіла я й заплакала»

(1994), «П'ята гора» (1996), «Книга воїна світла» (1997), «Вероніка вирішує померти» (1999), «Диявол і сеньйорита Прим» (2001), «Одинадцять хвилин» (2003), «Заїр» (2005), «Відьма із Портобелло» (2006), «Переможець залишається один» (2008), ««Пророк» (2010), «Алеф» (2011), «Рукопис, знайдений в Аккрі» (2012), «Адюльтер» (2014), «Шпигунка» (2016).

Вочевидь спостерігається певна зміна акцентів Пауло Коельо у виборі сюжетів літературних творів: розпочавши кар'єру письменника з очевидної демонстрації інтересу до окультної проблематики, він згодом звертається до неї в більш «рафінованій» формі, подекуди зосереджуючи увагу винятково на світі людських стосунків або внутрішнього світу особистості в критичні моменти життя – духовної або світоглядної кризи, втрати сенсу життя, колізії вибору чи спокуси тощо [2, с. 85].

Досліджуючи міфологічні мотиви у творах автора низки бестселерів, не можна обійти увагою ім'я К. Кастанеди, який справив істотний вплив як на світогляд, так і на творчість П. Коельо. Ім'я автора всесвітньо відомої книги «Вчення дона Хуана. Шлях індіанців з племені «яки» зустрічається в багатьох рецензіях та відгуках на книги бразильського письменника, розміщених в мережі Інтернет. Читачі часто нарікають на П. Коельо за те, що він «спростив» вчення К. Кастанеди. Як вказує Хуан Аріас, П. Коельо, закінчивши єзуїтський коледж-інтернат Святого Ігнатія Лойоли в Ріо-де-Жанейро, «втратив віру» і захопився марксизмом, проте, розчарувавшись незабаром і в ньому, кинувся в протилежному напрямку: переживши «кризу атеїзму», він «вирушив на пошуки нового духовного досвіду, не нехтуючи наркотиками і галюциногенами, звертався до сект і магії, по слідах Карлоса Кастанеди об'їхав всю Латинську Америку». Саме К. Кастанеді належить вчення про Воїна Світла і «свій намір», які знаходяться в центрі уваги П. Коельо (на це вказує сам письменник, називаючи себе послідовником К. Кастанеди). Але вчення К. Кастанеди зазнало кардинальних змін у П. Коельо. Так, П. Коельо підкреслив: «У передмові до «Паломника», своєї першої книги, я згадую К. Кастанеду і ототожнюю Петруса з доном Хуаном, але я не відчуваю себе його продовжувачем. Під час паломництва в Сантьяго я виніс для себе найважливіший урок у своєму житті: чудо не є власністю небагатьох обраних, воно належить усім людям, навіть звичайним. Я абсолютно впевнений тільки в тому, що ми все втілюємо божественність Бога. У К. Кастанеди навпаки: тільки обрані здатні проникнути в таємницю. Але К. Кастанеда завжди був моїм кумиром. Я завжди кажу, що він змінив моє життя. Після його смерті в квітні 1998 року я присвятив йому статтю в газеті «Про Глобо»» [6].

Однією з найбільш вагомих міфологем у творчості П. Коельо є міфологема Воїна Світла. Якщо згадати сакральну традицію різних народів, то можна виявити низку текстів, у яких процес духовного становлення людини передається за допомогою сюжетів і образів, висхідних до військової сфери (військової ініціації). У традиціях різних народів світу поняття воїна і місії часто зливаються. Міфологема Воїна Світла у П. Коельо сходить до робіт К. Кастанеди і пов'язана з визначеннями, якими індіанські маги називали людину: «кокон», «істота, що світиться», «енергетичне тіло». Воїн повинен стати бездоганим, що в свою чергу, означає відмовитися від усіх бажань, позбутися від саморефлексії, страху смерті, почуття власної важливості, жалості до себе та інших.

Щоб досягнути мети, воїн повинен весь час самовдосконалюватися, бути вимогливим до самого себе, звільнитися з полону своїх бажань; і ніякі «вищі сили» не стануть допомагати йому, оскільки, як зауважив дон Хуан, «сила, яка править нашими долями, знаходиться поза нами і не звертає уваги на наші дії або волевиявлення і розчавить нас, варто зробити один неправильний рух».

Аналіз езотеричних мотивів творів П. Коельо призводить до однієї з найбільш важливих міфологем у творчості письменника – Душі Світу. Це поняття виникло в лоні давньогрецької філософії: учення про світову душу стояло в центрі космології Платона. Далі знаходимо цю міфологему в доктринах розенкрейцерів – Душа Людська і Душа Вселенська – Восьма сходинка Храму. Пізніше ідея світової душі виходить на передній план у філософії епохи Відродження, у новий час знаходимо її у Ф.В. Шеллінга, який визначав Світову Душу як «початок речей, несвідомий живий організм, що творить, але не мислить» [4, с. 211].

У П. Коельо ми стикаємося з досить своєрідною інтерпретацією цієї міфологеми. Письменник дуже утилітарний – Світова Душа його цікавить як якась інстанція, що допомагає здійснювати бажання: «... коли ти по-справжньому чогось бажаєш, ти досягнеш цього, адже таке бажання зародилося в душі Всесвіту» [5, с. 85]. Причому, бажання можуть бути надзвичайно примітивними, у чому переконуємося на прикладі Сантьяго, який отримав від Душі Світу скриню з золотом, тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, міфи виникли з настійної потреби людей пояснити походження, природу людей, влаштування світу, завбачити долю людства. Сам засіб пояснення має особливий характер і докорінно відрізняється від наукової форми роз'яснення й аналізу світу. У міфі людина і суспільство не виокремлюють себе з навколишньої природної стихії: природа, суспільство та людина злиті в єдине ціле, нерозривне, єдине. Міфологічна свідомість є

формою суспільної свідомості, яка сприймає міф як істину і на його основі вибудовує світогляд та різні царини життя людей. Через міф людина отримує пояснення походження речей, явищ, обґрунтування певних поглядів, так чи так «проживає» міф як реальність під час його сприймання. Слід відзначити той факт, що в літературній творчості активно використовувалися міфи як джерело образів та образотворчих форм. Таке прихильне ставлення до міфології може бути пояснене багатою палітрою прихованих сенсів, символів у літературній творчості. Міф, використаний письменником у творі, набуває нових рис і значення. Авторське мислення накладається на мислення, міфопоетичність, народжуючи, по суті, новий міф, дещо відмінний від свого прототипу. Розвиток літератури відрізняється все зростаючим інтересом до міфологізму, що позначається створенням власної художньої системи, яку прийнято називати неоміфологічною. Провідну роль у цьому процесі відіграв символізм. Символ не стільки містить у собі прихований сенс, скільки слугує провідником до нього, натяком на щось невимовне і до кінця непізнаване. Тому сам символ не піддається однозначному й остаточному розшифруванню. Символ, отже, став закономірним результатом осмислення навколишнього світу древніми людськими спільнотами. У виникненні та функціонуванні символу в культурі спостерігаються ті ж щаблі, що й в процесі пізнання: від чуттєвого споглядання дійсності до абстрактного мислення, і від нього — до практики, тобто до використання символу для введення людини в суспільство, культуру, всесвіт.

На сучасному етапі розвитку літератури спостерігається тенденція до повернення до духовної спадщини попередніх культур через звернення до міфів і символів як до засобів пізнання навколишнього світу і самого себе. Міф і символ перебувають на межі двох світів, поєднуючи їх в єдине ціле. Постмодерністська ситуація вносить новий досвід бачення і оперування своїми і чужими культурними цінностями, стимулює інтеграцію різних культур і сприяє виробленню цілісного погляду на світ і формує єдину і взаємодоповнюючу систему комунікацій різних культур людства. Культура постмодерну є одним з виявів постіндустріального світу, історія якого обумовлена змінами в технологіях, в економіці, соціумі та культурі. Ці зміни, які зріли та вдосконалювалися протягом другої половини ХХ століття, багато в чому визначили собою навколишню дійсність та світогляд людини. Твори постмодернізму підкреслено зорієнтовані на епатаж, створення незвичайного враження. Міф відіграє важливу роль у творах постмодернізму. Міф у постмодернізмі слугує з'єднанню часів, епох, друзок реальності. Він стає засобом повернення людській свідомості минулого, вічного. Яскравим прикладом «впровадження» образів і мотивів,

висхідних до міфічної традиції, у масову літературу є творчість П. Коельо. Серед ознак художнього стилю автора, притаманних постмодернізму, назовемо такі: лаконічність мови твору: відсутні пейзажі, портрети, розгорнуті характеристики героїв; глибокі філософські роздуми; звернення до міфології, звідси й запозичений сюжет; притчевий характер творів, тому вони насичені афоризмами, висловами відомих людей, прислів'ями та приказками, релігійними оповідями; зустрічаються автобіографічні моменти. П. Коельо у своїй творчості не стільки слідує існуючим традиціям, скільки, спираючись на традицію, висловлює власну думку. Тому трансформація міфологічних мотивів у П. Коельо часто веде до їхнього «спрощення», а орієнтація на поетизацію – до спотворення сенсу, але при цьому його твори мають перевагу – захопленість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бульвинская О. И. «Ты видишь, ход веков – как притча...», жанр философской притчи в творчестве Ричарда Баха и Пауло Коэльо /О. И. Бульвинская // Зарубежная литература. – 2004. – № 2. – С. 7–11.
2. Касьян Е. В. Эзотерическая традиция в современной массовой литературе (на примере творчества Пауло Коэльо) / Е. В. Касьян, О. В. Темная // Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. – № 1. – 2008. – С. 85–90.
3. Надъярных М. Мифология тождества Пауло Коэльо / М. Надъярных // Вопросы литературы 2006, 4 // Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/voplit/2006/4/na2.html>
4. Шеллинг Ф. В. Й. Философия откровения. Т.2./ Ф. В. Й. Шеллинг. – СПб. : Наука, 2002. – 480 с.
5. Юнг К. Архетип и символ / К. Юнг / Перевод ; В. В. Зеленский. – М. : Ренессанс, 1991. – 304 с.
6. <http://ariom.ru/litera/2004-html/arias/arias-01.html>

IV. МІЖМОВНІ КОНТАКТИ В СУЧАСНОМУ ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ

УДК 811.11'04:811.133.1-043.2

КОРОЛЬ А.,

студентка філологічного факультету

Вінницького гуманітарно- педагогічного коледжу

Науковий керівник: старший викладач

Михальчук О. М.

FRENCH INFLUENCE ON THE VOCABULARY OF ENGLISH DURING MIDDLE ENGLISH PERIOD

***Annotation.** The article deals with the linguistic consequences of the Norman Conquest. The author examines the scope and nature of lexical borrowings from French into English during the period from 1066 to 1476 as well as French influence on other systems of language.*

***Key words:** English, French, Middle English, Norman Conquest, borrowing.*

Middle English is the period from the Norman Conquest to the arrival of printing in Britain in 1476. The Conquest caused the large-scale replacement of the old Anglo-Saxon aristocracy with a French- speaking and European-centred elite. Although English remained in widespread use in speech, it lost in national status in writing; documentary functions were taken over by Latin, which was undergoing a revival in Western Europe, while many literary functions were taken over by varieties of French. The **aim** of the research is to explore the impact of French on the linguistic system of the English language during Middle English period.

The transformation of English in the Middle Ages marks its turn from the early Anglo-Saxon to the modern period. By the end of the Middle English stage, all the basic linguistic parameters that lead to its modern structure and anatomy are established. The above accounts for the **topicality** of the research.

The research relies on fundamental works of authoritative linguists and historians of language: N. Blacke, J. Svartvik, G. Leech, I. Singh, A. Baugh, T. Cable, C.M. Millward, M. Hayes, B. Viney, R. Hogg, D. Denison, J. Algeo.

Traditionally, the start of Middle English is dated in 1066 with the Norman Conquest and its finish in 1485 with the accession of Henry VII, the first Tudor monarch. Both dates are political and historical, and the events they represent may have an impact on the development of the English language in the longer term but they are hardly appropriate as guides to the dating of periods in it. The period is called “Middle” English because it falls between Old and Modern English. To most people today Middle English has seemed closer to Modern than to

Old English for a variety of reasons. Perhaps the most important of these has been the influence of Geoffrey Chaucer. His reputation as the “Father of English Poetry” has meant that many people have some familiarity with Middle English through his writings [1, p. 1].

In this period three languages were used in England: French, Latin and English. French at both the spoken and written level existed at first in England in that variety known today as Anglo-Norman. It was used in literary works, official documents and religious writings. Anglo-Norman, the aristocratic vernacular used in England, gave way during the early thirteenth century to Anglo-French, which was essentially an administrative language which had to be acquired as a foreign language by the English. It was never a serious competitor to English. Latin remained the language of religion and administration through the whole of the Middle English period, and English was used only for specific religious purposes. English continued to be used at the spoken level, except in court circles, and consequently in status it was less well regarded than either Latin or French [1, p. 5]. Post-Conquest England was the most multilingual and multicultural place to be found anywhere in medieval Europe at any time.

By 1400, the nature of the English lexicon had been transformed by the flood of French loanwords. For the first hundred years after the Conquest, the rate at which the French loans entered English seems to have been relatively slow. The usual explanation for this is that it took several generations of bilingualism for English speakers to be comfortable with French words. Another factor, however, is the paucity of texts in English before 1200. Probably the borrowing varied greatly from area to area and from individual to individual.

The number of French loans making their first appearance in English texts increased steadily during the thirteenth century, crested during the fourteenth century, and then began to decline toward the end of the fourteenth century. Up to the middle of the thirteenth century around 900 French words came into the language. But the majority of French loans appear during the fourteenth and fifteenth centuries so that, at the end of the Middle English period, the number of French words in English had risen to at least 10,000. There occurred a radical change in the make-up of the word stock: in the early Middle English period about 90 per cent of the vocabulary was Germanic but, at the end of the period, it was about 75 per cent [2, p.36–37].

French loanwords entered the language in two main phases divided approximately by 1250. In the first early stage of borrowing, a relatively small number of loanwords entered English primarily from Norman French, their nature reflecting the social positions held by the newcomers from the Continent. After 1250, it is thought that the majority of loanwords derived from the fashionable French of the Parisian court (or Central French), in vogue at

most thirteenth-century European courts as a symbol of chivalrous society in its most polished form [3, p. 124–125].

The borrowings of the first stage differ from those of the second in being much less numerous, in being more likely to show peculiarities of Anglo-Norman phonology, and, especially, in the circumstances that brought about their introduction. Many of the French words appearing in English before 1250, roughly 900 in number, were such as the lower classes would become familiar with through contact with a French-speaking nobility (*baron, noble, dame, servant, messenger, feast, minstrel, juggler, largess*). Others, such as *story, rime, lay*, were obviously introduced into English to literary channels. The largest single group among the words that came in early was associated with the church. In the period after 1250 the conditions under which French words had been making their way into English were supplemented by a new and powerful factor: those who had been accustomed to speak French were turning increasingly to the use of English. Hence, the upper classes carried over into English an astonishing number of common French words. In general we may say that in the earlier Middle English period the French words introduced into English were such as people speaking one language often learn from those speaking another; in the century and a half following 1250, when all classes were speaking or learning to speak English, they were also such words as people who had been accustomed to speak French would carry over with them into the language of their adoption [4, p. 156–157].

The French borrowings were not only numerous but also covered a large number of lexical fields: relationships and ranks (e.g. *parentage, ancestor, aunt, uncle, cousin, gentle(man), servant, page, madam, sir, princess, duke, count*); the house and its furnishings (e.g. *porch, cellar, pantry, closet, parlor, chimney, arch, chair, table, lamp, couch, cushion, mirror, curtain, towel, blanket*); food and eating: (e.g. *dinner, supper, taste, broil, fry, serve, sauce, salad, gravy, fruit, grape, beef, pork, mutton, salmon, sugar, onion, cloves, mustard*); fashion (e.g. *fashion, dress, coat, cloak, boots, serge, cotton, satin, fur, button, ribbon, jewel, pearl, bracelet*); sports and entertainment (e.g. *tournament, terrier, park, dance, chess, prize, tennis, racket, audience, entertain, amusement, recreation*); arts, music, literature (e.g. *art, painting, sculpture, portrait, color, music, melody, poet, story, chapter, tragedy, ballad*); education (e.g. *study, science, reason, university, college, dean, grammar, noun, subject, test, pupil, pen, pencil, paper, page*); medicine (e.g. *medicine, surgeon, pain, disease, remedy, cure, contagious, plague, pulse, fracture, drug*); government (e.g. *government, state, country, city, village, office, rule, reign, public, crown, court, police*); law (e.g. *judge, jury, appeal, evidence, accuse, proof, convict, fine, punish, prison, crime, innocent, just*); the Church (e.g.

chapel, choir, cloister, crucifix, religion, clergy, chaplain, sermon, confession); the military (e.g. *enemy, battle, defense, peace, force, advance, capture, siege, attack*) [5, p. 195–196].

Thus, French words came into every part of life. French (F) words very often replaced Old English (OE) words: for example *people* (from the French *peuple*) replaced *leode* (OE). But sometimes both the French and the Old English words survived, with small differences in meanings: for example *ask* (OE) and *demand* (F), *wedding* (OE) and *marriage* (F). Sometimes French words were used for life in the upper classes, and OE ones for life in the lower classes. For example, the words for the animals in the fields were Old English (*cows, sheep, and pigs*) but the words for the meat on the table were French (*beef, mutton, and pork*). New English words were made from some of the new French words almost immediately. For example, the English *-ly* and *-ful* endings were added to French words to make *gently, beautiful, and peaceful* [6, p. 23].

The impact of the Norman Conquest on the English language was largely in the word stock, though Middle English also showed some instances of the influence of French idiom and grammar [7, p. 115]. The strongest influence of French can be best seen in two other areas, apparently unrelated but in fact closely connected to each other. These are derivational morphology and stress. Like all the other Germanic languages, Old English had a rich range of derivational prefixes and suffixes, and new words were routinely created by affixation and by compounding. When a gap in vocabulary was felt, native word formation was the default and foreign borrowing relatively the exception.

One effect of the influx of French words into Middle English was that subsequently a recourse to foreign sources became quite normal. Over time the inventory of affixes underwent a big change, with the loss of some items productive in OE and the adoption of many affixes, for example *-ment* for abstract nouns and *-able* for adjectives, deduced from their presence in loanwords. Furthermore the stress pattern of English words lost its simple, fixed pattern – primary stress carried by the first syllable apart from specific kinds of prefix – with the adoption of many words with the level stress of French. There was a period of uncertainty in the stressing of many borrowed words, in some cases lasting to the present day (*adult, controversy*), before most settled either into the traditional, Germanic pattern or the novel, Romance distribution.

And these two areas of influence are linked by the fact that modern English derivational morphology seems to operate in two strata, roughly Germanic and Romance, which have separate distributions, different effects on the stressing of the resultant word, and which, when combined, typically put the Germanic affix closer to the stem [8, p. 17].

The thousands of loanwords that poured into English after the Norman Conquest had an effect beyond that of merely adding new terms and synonyms to the language. They also provided the raw material for an intricate system of levels of vocabulary ranging from the colloquial through the formal, from the everyday to the highly technical, from the general to the highly specialized. The numerous borrowings of the period also mark the beginning of the highly cosmopolitan nature of English today.

REFERENCES

1. The Cambridge History of the English language. Volume II : 1066–1476 / Ed. by N. Blacke. – Cambridge University Press, 1992. – 676 p.
2. Svartvik, J. English : One Tongue, Many Voices / J. Svartvik, G. Leech. – New York : Palgrave Macmillan, 2006. – 287 p.
3. Singh, I. The History of English / I. Singh. – London : Hodder Education, 2005. – 226 p.
4. Baugh, A. A History of the English Language / A. Baugh, T. Cable. – London : Pearson Education, 2002. – 447 p.
5. Millward, C.M. A Biography of the English Language / C.M. Millward, M. Hayes. – Boston : Wadsworth Cengage Learning, 2012. – 478 p.
6. Viney, B. The History of the English Language / B. Viney. – Oxford University Press, 2008. – 88 p.
7. Algeo, J. The Origins and Development of the English Language : Sixth Edition / J. Algeo. – Boston : Wadsworth Cengage Learning, 2010. – 347 p.
8. A History of the English Language / Ed. by R. Hogg, D. Denison. – Cambridge University Press, 2006. – 495 p

УДК 811.111:811.124-043.2

ТОРЧУК Н.,

студентка філологічного факультету

Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу

Науковий керівник: старший викладач

Михальчук О. М.

LATIN INFLUENCE ON ENGLISH WORD STOCK

Annotation. *The article examines the impact of language contacts between English and Latin on language development and explores the nature of Latin borrowings during Old, Middle, and Modern English periods.*

Key words: *Latin, English, history, period, Old English, Middle English, Early Modern English, Present-Day English.*

Great Britain underwent waves of invasion by Celts, Romans, Anglo-Saxons, Danes, and Norman French, each contributing to the life and language of the islands. Then, as English has spread over the world, it has continuously influenced and been influenced by the world's other languages.

The **aim** of the research is to evaluate the impact of Latin on the vocabulary of English at various stages of language development.

The **topicality** of the research is substantiated by the need of philologists and learners of English to obtain information concerning the origins of the English word-stock. Word origins not only shed light on their current meaning, but offer clues to their usage. Foreign influences on the English word stock is a vibrant research field that has attracted scholars from many different linguistic sub-disciplines (L. Campbell, J. Culpeper, A. Baugh, T. Cable, L. Mugglestone, C.M. Millward, M. Hayes).

It is common for one language (actually speakers of the language) to take words from another language and make them part of its own vocabulary: these are called “loanwords” and the process is called “linguistic borrowing” [1, p. 62].

The term “borrowing” is used in linguistics to denote the process of adopting words from other languages and also the result of this process, the language material itself. Not only words, but also word-building affixes were borrowed into English (as is the case with *-able*, *-ment*, *-ity*, etc.) [2, p. 160].

The language from which a loanword has been borrowed is called the donor language, and the language into which it has been borrowed is the recipient language (alternative term pairs that one sometimes finds in the literature are “source language/borrowing language”, and “model language/replica language”). The word that served as a model for the loanword is called “source word” [3].

Borrowing is facilitated by languages coming into contact; changes in the environment, including cultural changes, creating a need for new vocabulary; and speakers wanting to use the vocabulary of a prestigious language to improve, for example, their social status [4, p. 36].

Latin is the language which has continuously donated words to English from its prehistoric stage to the present-day. It was the only major foreign influence on English vocabulary during **Old English** period: Old English had several hundred loanwords from this language. It was the language of a highly regarded civilization, one from which the Anglo-Saxons wanted to learn. Contact with that civilization, at first commercial and military, later religious and intellectual, extended over many centuries and was constantly renewed. There

were three distinct occasions on which borrowing from Latin occurred before the end of the Old English period [5, p. 70].

Continental Borrowing (Latin Influence of the Zero Period). The first Latin words to find their way into the English language owe their adoption to the early contact between the Romans and the Germanic tribes on the continent. Several hundred Latin words found in the various Germanic dialects at an early date testify to the extensive intercourse between the two peoples. Some sixty words from the Latin can be credited with a considerable degree of probability to the ancestors of the English in their continental homes. The adopted words naturally indicate the new conceptions that the Germanic peoples acquired from this contact with a higher civilization. Next to agriculture the chief occupation of the Germanic tribes in the empire was war, and this experience is reflected in words like *camp* (battle), *segn* (banner), *pīl* (pointed stick, javelin), *weall* (wall), *pytt* (pit), *stræt* (street, road) etc. [5, p. 72].

More numerous are the words connected with trade. They traded amber, furs, slaves, and probably certain raw materials for the products of Roman handicrafts, articles of utility, luxury, and adornment. The words *cēap* (bargain; cf. Eng. *cheap*) and *mangian* (to trade) with its derivatives *mangere* (monger), *mangung* (trade, commerce), and *mangunghūs* (shop) are fundamental, while *pund* (pound), *mydd* (bushel), *sēam* (burden, loan), and *mynet* (coin) are terms likely to be employed. One of the most important branches of Roman commerce with the Germanic peoples was the wine trade: hence such words in English as *wīn* (wine), *must* (new wine), *eced* (vinegar), and *flasce* (flask, bottle). A number of the new words relate to domestic life and designate household articles, clothing, and the like: *cytel* (kettle; L. *catillus*, *catīnus*), *mēse* (table), *scamol* (L. *scamellum*, bench, stool), *teped* (carpet, curtain; L. *tapētum*), *pyle* (L. *pulvinus*, pillow), *pilece* (L. *pellicia*, robe of skin), and *sigel* (brooch, necklace; L. *sigillum*) [5, p. 73].

Latin through Celtic Transmission (Latin Influence of the First Period). After about 410, the use of Latin began to decline. The reason for this was that it was used only by those Britons who belonged to the upper classes and those who lived in the cities and towns. There was no opportunity for direct contact between Latin and Old English. This meant that the Latin words which came into Old English during this second period arrived through Celtic transmission. The Celtic influence on Old English vocabulary had been very slight, which meant that the Latin loans that were transmitted by the Britons were also very small. Among the few Latin words that the Anglo-Saxons seem likely to have acquired upon settling in England, one of the most likely is *ceaster*. This word, which represents the Latin *castra* (camp). It forms a familiar element in English place-names such as Chester, Dorchester, Manchester, Lancaster, Worcester, and many others. A few other words are thought to belong

to this period: *port* (harbor, gate, town) from L. *portus* and *porta*; *mont* (mountain) from L. *mōns*, *montem*; *torr* (tower, rock) possibly from L. *turris*; *wīc* (village) from L. *vīcus*. All of these words are found also as elements in place-names. However, the Latin influence of the First Period remains much the slightest of all the influences that Old English owed to contact with Roman civilization [5, p. 74].

Latin Influence of the Second Period: The Christianizing of Britain. The greatest influence of Latin upon Old English was occasioned by the conversion of Britain to Roman Christianity beginning in 597. The introduction of Christianity meant the building of churches and the establishment of monasteries. Latin, the language of the services and of ecclesiastical learning, was once more heard in England. Schools were established in most of the monasteries and larger churches. Some of these became famous through their great teachers, and from them trained men went out to set up other schools at other centers. The church as the carrier of Roman civilization influenced the course of English life in many directions, and numerous traces of this influence are to be seen in the vocabulary of Old English.

The many new conceptions that followed in the train of the new religion would naturally demand expression and would at times find the resources of the language inadequate. Thus, the most typical as well as the most numerous class of words introduced by the new religion would have to do with that religion and the details of its external organization, e.g. *abbot*, *altar*, *angel*, *anthem*, *candle*, *canon*, *cleric*, *hymn*, *manna*, *martyr*, *nun*, *organ*, *pope*, *priest*, *synod*, *temple*, etc. But the church also exercised a profound influence on the domestic life of the people. This is seen in the adoption of many words, such as the names of articles of clothing and household use: *cap*, *sock*, *silk*, *purple*, *chest*, *mat*, *sack*; words denoting foods, such as *beet*, *pear*, *radish*, *doe*, *lobster*, *mussel*, *cook*; names of trees, plants, and herbs, such as *box*, *pine*, *aloes*, *balsam*, *fennel*, *hyssop*, *lily*, *mallow*, *marshmallow*, *myrrh*, *rue*, *savory*, and the general word *plant*. A certain number of words having to do with education and learning reflect another aspect of the church's influence. Such are *school*, *master*, *grammatic(al)*, *verse*, *meter*, *gloss*, *notary* (a scribe) [5, p. 75–76].

As a result of the Christianizing of Britain some 450 Latin words appear in English writings before the close of the Old English period. The Latin influence of the Second Period was not only extensive but thorough and marks the real beginning of the English habit of freely incorporating foreign elements into its vocabulary.

During **Middle English** period, all those who knew Latin also spoke at least one other language, and sometimes two (French and English). Being the language of books, Latin introduces a special form of language contact: that between an individual and a written text in a foreign language. In the medieval period even written texts had a dominantly oral life:

literature was social, texts were read out loud, and private silent reading had barely begun. In any case, Latin was the language of conversation and debate in many ecclesiastical and scholarly environments: it was spoken as a learned language in just the same way as French was in the later medieval period, so one should not dismissively characterize Latin as a “dead” language in contradistinction to French, Norse, and English [6, p. 70].

Because Latin was the official language of the Church, a number of religious terms came directly into English from Latin, such as *apocalypse*, *limbo*, and *purgatory*. Latin was also frequently used in legal documents, so English borrowed such words as *testament* and *confederate*. A few of the other miscellaneous learned words directly from Latin are *admit*, *divide*, *comprehend*, *lunatic*, *lapidary*, and *temporal*. All in all, although a great many Latin loans came into Middle English, the real deluge was not to take place until the Early Modern English period [7, p. 197].

Borrowings from the Classical languages were extraordinarily heavy during the **Early Modern English** period. The language of scholarship and education was Latin, so the Latin loans of Early Modern English tended to be fairly learned words – scientific, technical, artistic, philosophical, educational, and literary terms, e.g. *ambiguous*, *census*, *emotion*, *fanatic*, *gladiator*, *identical*, *joke*, *navigate*, *opponent*, *perfidious*, *quotation*, *ratio*, *ultimate*, *vacuum*, *zone*. [7, p. 277].

Borrowing from the classical languages has characterized every period of English and has continued at a high rate in **Present-Day English**. However, the nature of this borrowing and its effects on the total lexicon of the language differ somewhat in Present-Day English from earlier periods. Many of the Present-Day English borrowings have become part of the general vocabulary: *petunia*, *creosote*, *latex*, *television*, *antibiotic*, *electron*, and *psychoanalyze* are familiar to most native speakers. The bulk of the recent borrowings are, however, so technical and esoteric that only highly educated specialists understand and use them.

Thus, English was influenced by Latin at each stage of its development. During Old English period the borrowings were motivated by the need for the denotation of new concepts. Latin borrowings in the later periods were often taken over although adequate native words were available. Borrowed lexis gave new names for new concepts, but also increased synonymy in the English language.

REFERENCES

1. Campbell, L. Historical Linguistics : An Introduction / L. Campbell. – MIT Press, 1998 – 448 p.

2. Лексикология английского языка : Учебник для ин-тов и фак. иностр. яз. / Р.З. Гинзбург, С.С. Хидекель, Г.Ю. Князева и А.А. Санкин. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Высш. школа, 1979. – 269 с.

3. Haspelmath, M. Lexical borrowing : Concepts and issues [Electronic resource] / M. Haspelmath. – Mode of access : https://www.academia.edu/3453003/Lexical_borrowing_Concepts_and_issues.

4. Culpeper, J. History of English / J. Culpeper. – London-New York : Routledge, 2005 – 134 p.

5. Baugh, A. A History of the English Language / A. Baugh, T. Cable. – London : Pearson Education, 2002. – 447 p.

6. The Oxford History of English / Ed. by L. Mugglestone. – Oxford University Press, 2006. – 485 p.

7. Millward, C.M. A Biography of the English Language / C.M. Millward, M. Hayes. – Boston : Wadsworth Cengage Learning, 2012. – 478 p

УДК 37.016:81'246.2

РЕПЕТА Х.,

студентка Комунального закладу
Львівської обласної ради «Бродівський педагогічний
коледж ім. М. Шашкевича»

Науковий керівник: спеціаліст вищої категорії

Лагола І. М.

МОДЕЛЬ БІЛІНГВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

***Анотація.** У статті розглянуто сутність поняття «білінгвальне навчання», висвітлюються основні особливості міжкультурної підготовки майбутніх учителів іноземної мови за допомогою білінгвальної освіти.*

***Ключові слова:** модель білінгвального навчання, білінгвальна освіта, книжка-картинка, книжка-білінгв, міжкультурна компетенція.*

Annotation. The author of the article shows the meaning of the concept of "bilingual education", highlights the main features of intercultural training for future teachers of a foreign language with the help of bilingual education.

Key words: bilingual education model, bilingual education, book picture, book-bilingual, intercultural competency.

Постановка проблеми. Одним із найбільш перспективних напрямків полікультурної освіти є білінгвальне навчання. У країнах із кількома великими мовними громадами, таких як Австралія, Бельгія, Білорусія, Казахстан, Канада, США, Фінляндія, Швейцарія та ін. в системі освіти встановлено двомовне (білінгвальне), тримовне і мультимовне навчання. Полікультурна освіта безпосередньо пов'язана з багатомовним навчанням.

Білінгвальне навчання – важливий шлях становлення носія загальнонаціональної культури в багатоетнічному суспільстві, істотна умова подолання мовного бар'єру й академічних успіхів школярів у багатонаціональному освітньому середовищі. Таке навчання дає змогу усвідомити культурні, етнічні ідентичності та різноманіття, долучитися до загальнонаціональних цінностей. Завдяки білінгвальному навчанню налагоджується комунікація різних етномовних груп, формуються додаткові лінгвістичні компетенції як одна з гарантій соціальної мобільності.

Належно організоване білінгвальне навчання уможливорює якісний стрибок у культурному та інтелектуальному розвитку учнів. Вони накопичують культурний і мовний досвід, що дає змогу успішно адаптуватися до інших культур і соціального оточення. Залежно від того, як і з яким успіхом відбувається білінгвальне навчання, розрізняють типи культурної та мовної компетенції:

1) володіння одночасно двома мовами (білінгвізм) або кількома мовами (багатомовність);

2) послуговування другою мовою (білінгвізм) відбувається одночасно з рідною, коли рідна вже повністю або частково сформована.

Проблема сучасної білінгвальної освіти майбутніх вчителів іноземної мови на сьогодні є маловивченою, проте позитивний досвід європейських країн свідчить про те, що оволодіння іноземною мовою стає ефективнішим за умови застосування моделей білінгвального навчання. Учитель, зокрема вчитель іноземної мови, повинен допомогти учням побачити різницю між культурою рідної мови та мови, яка вивчається, і формувати толерантне ставлення до іншої культури. Для майбутніх вчителів іноземної мови білінгвальна освіта є не лише освітою, яка навчає, а й такою, яка формує світогляд.

Стан вивчення проблеми. Білінгвальна освіта у школах Європи є предметом вивчення у працях таких зарубіжних дослідників, як М. Байрам, К. Бейкер, Х. Бердсмор, К. Гаррусте, Д. Ельснер, Дж. Леман, Г. Мейер, Р. Пірі, Т. Тінслі, Дж. Трім, Ф. Худ та ін.

В Україні педагогічні дослідження в галузі білінгвальної освіти з'явилися нещодавно. Їхня поява спричинена загалом тим, що, починаючи з 90-х років ХХ століття, нові соціально-економічні реалії, прагнення інтеграції в європейський простір викликали появу хвилі досліджень, присвячених проблемам формування фахівця-білінгва, а також вивченню зарубіжного досвіду білінгвального навчання та можливостей перенесення такого досвіду на вітчизняну систему освіти, його адаптації з урахуванням наявних соціокультурних умов (А. Гусак, А. Ковальчук, Ф. Моїсєєва).

Метою статті є спроба дослідити модель білінгвального навчання як спосіб формування міжкультурної компетенції майбутнього вчителя англійської мови початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Політичні та суспільні зміни, які відбуваються в сучасному світі, глобалізація суспільства зумовлюють необхідність знання принаймні однієї або кількох іноземних мов, що є частиною полікультурної освіти, зокрема формування іншомовної комунікативної компетенції через використання двомовних освітніх програм із різних предметів. Це повною мірою стосується англійської мови. Узагальнюючи досвід багатьох країн, можна зробити висновок, що найкраще іноземну мову засвоюють, застосовуючи моделі білінгвального навчання. «Білінгвізм є предметом гордості тих, хто ним володіє, і предметом осуду з боку тих, кому його недодали. Якщо розглядати школу як модель людської спільноти (або спільноту в мініатюрі), виявляється, що саме білінгвальна школа є найбільш точним наближенням до життя сучасного мультикультурного суспільства. Її навіть можна вважати мультикультурною школою, яка створює Європу в мініатюрі» [1, с. 15].

Білінгвальна освіта (bilingual education) – освіта, в процесі якої використовуються дві мови – рідна (перша) та друга (іноземна). Форми використання двох мов (вербальна, письмова, візуальна, аудіо та інші), а також види дидактичних матеріалів та їхня мова не регламентується, але їхній рівень має відповідати середній мовній компетенції референтної групи. Перевага – крок в напрямку до освіти на кількох мовах (мультикультурна освіта). Недоліки пов'язані з недосконалістю системи підготовки білінгвальних педагогів та відсутністю відповідних навчальних посібників. Білінгвальне навчання – це різноманіття моделей та програм, об'єднаних єдиним принципом: як засіб навчання вживаються дві мови [2, с. 38].

Новий Державний стандарт початкової загальної освіти визначає низку ключових компетентностей для Нової української школи, серед яких – спілкування державною (і рідною в разі відмінності) мовами та спілкування іноземними мовами.

Це зумовлено новими підходами стандарту, а саме запровадження інтегрованого навчання. Головною метою інтегрованих уроків має бути не виклад максимального об'єму інформації, а формування цілісної картини світу й підвищення пізнавального інтересу учнів.

В українському літературному просторі набуває популярності проект «Глобалізуємося разом із українсько-англійськими книжками-картинками», започаткований навесні 2014 року. Його мета – публікація дитячих книжок-білінгв українською та англійською мовами, що будуть доступними як для вітчизняної, так і зарубіжної, англомовної, аудиторії. Поняття «білінгвальна книга» – латинського походження, де «бі» означає два, «лінгва» – мова, тобто напис двома мовами. Такі книжки мають сприяти вивченню мов, знайомству з українською культурою, розвиткові мовної та естетичної грамотності та глобальної свідомості. Світові видавничі тенденції останніх років у галузі дитячої літератури чітко засвідчують популярність книжок-картинок, які є основними засобами процесу білінгвального навчання. Видання такого формату давно отримали своє визнання за кордоном, про що, не в останню чергу, свідчать численні дослідження західних літературознавців. В Україні, однак, ця ніша тривалий час залишалася поза увагою як авторів, видавців, критиків, так і читачів. Більшість вчителів, з огляду на малий обсяг тексту в книжках-картинках, серйозно недооцінює їхні можливості в процесі навчання й розвитку дитини. Крім того, такі книжки-картинки потребують певних знань щодо того, як їх читати і як аналізувати текст з дітьми. За допомогою таких книжок відбувається взаємовплив, взаємопроникнення, усвідомлення загального й специфічного носіїв різних мов і культур, що становить культурний, педагогічний та лінгвістичний аспекти такого виду навчання.

Початково «книжкою-картинкою» називали будь-яку книжку з ілюстраціями. Із часом термін зазнав трансформацій, і сьогодні під книжкою-картинкою (англ. picture book) розуміють значно вужчий сегмент книжкової продукції, а саме дитячі видання різних літературних жанрів, що розраховані як на дітей, які ще не вміють читати або лише вчаться, так і для самостійного читання, і позначені тісним взаємозв'язком тексту та ілюстрацій.

Інакше кажучи, це книжки, де зображальний ряд є рівноцінним і рівнозначним, а головне, – невіддільним від тексту. У книжці-картинці текст та ілюстрації взаємодоповнюють та поглиблюють зміст історії та емоційний вплив на читача. Реципієнт при цьому є інтерпретатором не лише вербальної інформації, але й візуальної. Фактично, книжка-картинка – це видання, де слова переходять (а може,

частково поступаються) у зображення, а разом – у мистецтво. І саме воно – мистецтво – універсальною мовою зі сторінок книжки говорить до свого читача. Нерідко автор книжки одночасно є і її ілюстратором, самостійно творячи багатогранну історію [8].

Дослідивши історію розвитку книжок-картинок, ми виокремлюємо такі їхні особливості:

- невеликі за обсягом видання, зазвичай не більше 40 сторінок;
 - переважно великоформатні видання, надруковані на щільному папері, призначеному для тривалого користування;
 - розраховані на дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (4–8 років), хоча не виняток – книжки-картинки для значно дорослішої аудиторії;
 - жанрова й тематична різноманітність (від книжок-оповідань, книжок-іграшок, книжок-лічилок, білінгв до книжок-картинок без слів);
- проста мова, лаконічність викладу, спрощеність ліній і форм;
- синергія візуальної та вербальної складових частин.

Формат книжки-картинки передбачає синергію вербального й візуального компонентів. Розміщення ж двох мов на сторінці – це компонент додатковий, який має відповідати закладеному формату й естетиці, але водночас виконувати певні функції. Здебільшого, це – розвиток грамотності читача. Грамотність закладається, звісно, багатьма рушійними компонентами, серед яких глобалізація відіграє ключову роль. У процесі глобалізації мова відіграє велику роль, часто навіть ключову не лише щодо функцій людини, але й до визначення людини як такої. Соціокультурні теорії передбачають, що дитина розвивається, спостерігаючи, комунікуючи та діючи. Мова визначає основні функції розвитку дитини. Звертаючись до книжок-білінгв на заняттях дитячої літератури, ми розуміємо, що вони передбачають опрацювання трьох мов відразу: української, англійської та візуальної, тобто передачі ідей та інформації у формах, які можна прочитати або розглянути. У першій частині книжки поданий текст рідною мовою, а в іншій – текст іноземною мовою. Важливо не лише прочитати з дітьми два тексти, але й «проговорити» ілюстрації. Такі тексти часто ще називають паралельними.

Метод вивчення іноземної мови з використанням паралельних текстів вважається ефективним, особливо в збагаченні словникового запасу. Перевага методу паралельного читання полягає в тому, що це дає можливість читати текст в оригіналі й одночасно читати переклад. Такий процес сприймається не як навчання, а як читання, інакшими словами, – читацька розвага. Саме такий процес сприяє розвитку внутрішнього чуття мови. Це не лише збільшує словниковий запас, а й покращує

граматику та правопис, не кажучи вже про істотний вплив на якість читання й розмовних навичок.

Окрім того, читання книг мовою оригіналу дає можливість:

- максимально зануритися у твір та зрозуміти його, що найкраще здійснюється в ситуації спілкування (комунікації);
 - формування міжкультурної компетенції – знання соціокультурного контексту використання іноземної мови та уміння спілкуватися в даному контексті [3, с. 38];
 - формування процесу мислення: вивчаючи мову, діти краще розуміють хід думок іншого народу;
 - розвивати культуру спілкування: що раніше починають вивчати іноземну мову, то краща в дитини вимова;
 - розвивати фонематичний слух, слухову увагу;
 - сприяє кращому розумінню механізму формування мови через лексико-семантичні асоціації, ніж через засвоєння фонологічної, морфологічної чи синтаксичної структури мови;
 - виховати учня більш толерантним, мобільним, гнучким, розкутим.
- Виникає «нова» людина – людина «на межі культур». Дитина комфортніше почуватиме себе за кордоном, якщо має певний досвід спілкування іноземною мовою, знання про звичаї і традиції іншої держави.

<p>Головна героїня оповідання – дівчинка Ніна, яка гойдалася на гойдалці, і раптом, помітивши маму, зіскочила з гойдалки та й потовкла щойно посаджені Марковим дідом квіти. Автор не малює портрету дівчинки, не подає її авторських характеристик, ніяких даних про вік, умови життя. Тому знайомство читача з героєм відбувається опосередковано, через сприймання дитиною довілля, вчинки та дії.</p> <p>- <u>Дайте характеристику дівчинці:</u></p> <p>1 група: <u>смілива:</u> «Я літаю – а малюки копаються в піску. Я літаю – а Марко з’їжджає з гірки. Я літаю – а Марків дід садить квіти між тополею і кленом».</p> <p><u>допитлива:</u> «Як називаються ці квіти?- Дельфіній»</p> <p><u>фантазерка:</u> «Мати дельфіній біля майданчика – це майже як мати справжніх <u>дельфінів</u>»</p> <p><u>неуважна:</u> Ніна побачила маму, зупинилася «швидко злізла з гойдалки» і «я дивлюся під ноги, а там – розтоптані квіти»</p>	<p>Робота 3 групи: Знайти відповідні конструкції англійською мовою і пояснити їх будову:</p> <p>Nina is <i>brave</i>. There are some proofs: «I’m flying – kids are digging in the sand. I’m flying – Marko is sliding down the slide. I’m flying – Marko’s grandpa is planting some flowers between a poplar tree and a maple».</p> <p><u>inquisitive:</u> «What is the name of these flowers?» I ask. «Delphinium», Marko’s grandpa says.</p> <p><u>dreamer:</u> «Having delphinium near the playground is almost like having real dolphins».</p> <p><u>inattentive:</u> «quickly get off the swing» і «I look at my feet and see the trampled flowers».</p>
--	---

<p>2 група: <u>схвилювана</u>: «Я не знаю, як це сталося. Сльози печуть в очах» <u>чуйна</u>: «Якби ж я дивилась під ноги! Тоді б дельфіни були б цілі»; у розмові з татом: «Тепер у нас не буде дельфінів»</p>	<p><u>excited</u>: «I don't know how it happened. Tears are burning in my eyes» <u>sensitive</u>: «If only I had looked down near my feet! The dolphins would still be there»; в розмові з татом: «We won't have dolphins any more now»</p>
<p><u>працьовита</u>: «Ми з татом ніколи не садили квітів», «Ми заводимо дельфінів!» <u>добра</u>: «Гойдалка під кленом широка. Ми з Марком поміщаємось на ній удвох»</p>	<p><u>hardworking</u>: «My Dad and I have never planted flowers before». «We're planting dolphins!» <u>good</u>: «The swing under the maple tree is wide. Marko and I can both on it together».</p>
<p>Висновок: маленька героїня до недавнього часу багато чого не помічала в навколишньому середовищі. Можливо, була дещо зверхньою до оточуючих, про що говорить вживання займенника «я». Але водночас була і фантазеркою, адже так легко зуміла знайти відповідник до назви квітів «дельфіній» - «дельфіни», тим самим їх ожививши. І лише необережний вчинок дав можливість Ніні зрозуміти: до всього треба ставитися уважно і обережно, навіть до квітів, які «ще не схожі на квіти». Тому в кінці оповідання займенник «я» змінюється на «ми»: «Ми з Марком вміщаємось на ній (гойдалці) удвох». Повтор слів спочатку «я літаю», а потім «ми літаємо» підкреслює впевненість дитини у своїх вчинках та діях, є мовною домінантою у творі, яка у розв'язці перетворюється в логічну домінанту. Дівчинка знаходить друзів, а разом вони обов'язково зможуть захистити своїх «дельфінів», які виростуть і зацвітуть у липні.</p>	<p>Висновок: мова твору зрозуміла для дітей, бо автор використовує загальноповседневну лексику: <i>dvir – yard</i> <i>maidanчик – playground</i> <i>гойдалка – swing</i> <i>мама – mom</i> <i>tato- dad</i> <i>did – grandpa</i> <i>kvitu – flowers</i> Ці слова засвоєні дітьми ще в дошкільному віці, тому вони їм найбільш зрозумілі і доступні. Автор поповнює словниковий запас новими лексемами: дельфіній – delphinium дельфін – dolphin. Пояснюючи їхній зміст, діти розширюють свої знання про рослини і морських ссавців.</p>

Одним із недоліків цього методу є те, що паралельне читання тренує лише зорову пам'ять і не розвиває навичок сприйняття іноземної мови на слуховому рівні. Тому цей метод потрібно використовувати в комплексі з іншими методами вивчення іноземної мови.

Як зразок застосування такого методу на занятті дитячої літератури пропонуємо розглянути аналіз тексту книжки-білінгв сучасної письменниці Галини Ткачук «Гойдалка під кленом» [6, с. 24].

Для реалізації методу паралельного читання група студентів була об'єднана у три групи, кожна з яких мала своє завдання: перша і друга групи – працювали з українським текстом, третя група – з англійським. Аналіз текстів містить три рівні: 1) ідейно-тематичний; 2) структурно-композиційний; 3) лінгвостилістичний

3.1 Ідейно-тематичний рівень – Ideological-thematic level

3.2 Структурно-композиційний рівень – Structural-compositional level.

<p>1 група Жанр твору «Гойдалка під кленом» - оповідання, а спосіб вираження змісту - проза. Автор, подаючи інформацію, використовує діалог в монолозі (невласне пряма передача), що допомагає розкрити характер головної героїні, доторкнувшись до людської душі, зв'язок з якою можливий лише через слово. Саме за допомогою слова ми можемо змалювати в уяві переживання дівчинки, замислитись над знаннями про світ і людину, виявити ставлення автора до свого персонажа і тих подій, що розгортаються навколо нього.</p> <p>1.Зачин. Оповідання починається описом місця подій і об'єкта подій через односкладні речення <u>«Ось наш двір»</u>. У творі немає розлогого опису, але є один прикметник <u>«найкраще»</u>, що й визначає місце подій – <u>«майданчик під кленом»</u> і улюблений предмет дітей на майданчику – <u>«гойдалка»</u>. Гойдалка – це особлива забавка для дітей, адже <u>«якщо розгойдатися дуже сильно, то можна злітати високо-високо»</u> і побачити світ, що навколо тебе, звисока.</p>	<p>3 група: Пояснити вживання синтаксичних конструкцій в англійській мові в порівнянні з українською. <u>«This is our yard»</u>. <u>«The best thing in it is a playground under a maple tree»</u> <u>«The best thing in the playground is a swing»</u> <u>«If you swing really hard – you can fly up high»</u> За допомогою речень із зачину на уроках англійської мови можна повторити: -граматичну структуру <u>«This is...»</u>; -присвійний займенник <u>our</u>; -ступені порівняння прислів-ників (<u>good-better-the best</u>). Вивчити: -нові лексичні одиниці (<u>playground, swing, a maple tree</u>). Закріпити: -граматичну структуру : <u>I can</u>.</p>
<p>2 група Студент 2 групи В основній частині авторка не малює портрету дівчинки, не подає її авторських характеристик, ніяких даних про її вік, умови життя, навіть ім'я згадується лише один раз і то в особливий момент. Тому знайомство читача з героїнею відбувається опосередковано, через сприйняття дитиною довкілля.</p>	<p><u>«I'm flying – kids are digging in the sand. I'm flying – Marko is sliding down the slide. I'm flying – Marko's grandpa is planting some flowers between a poplar tree and a maple»</u>.</p>
<p>Вживання цих речень дає можливість не лише змалювати описову картину, а й передати захоплення дитини від споглядання навколишнього середовища з іншого кута зору, а саме з висоти: <u>«Квіти ще не схожі на квіти. Але Марків дід говорить, що вони виростуть і зацвітуть у липні. Або навіть раніше, якщо нам пощастить»</u>.</p> <p>Пряма мова, як компонент тексту, є засобом індивідуалізації мови героїні: - Як називаються ці квіти? – питаю. <u>Дельфіній, - каже Марків дід</u>.</p>	<p><u>«The flowers don't look like flowers yet. But Marko's grandpa says that they'll sprout and bloom in July. Or even sooner if we're lucky»</u> Вживання цих речень дає можливість ознайомити учнів із: <i>Present Simple</i>, вживанням <i>-s</i> в III ос.одн.в <i>P.S.</i>, майбутнім часом (<i>they will...</i>), лексичними одиницями з теми: <u>«Months»</u>. <u>«What is the name of these flowers?» I ask.</u> <u>«Delphinium», Marko's grandpa says.</u></p>

Мені подобається їхня назва. Мати дельфіній біля майданчика – це майже як мати справжніх дельфінів».

Водночас ми можемо зрозуміти, що світ дитини поки що обмежений, адже Ніна не знає про такі квіти як дельфіній, але вона вправно замінює цю назву на відоме їй дельфіни.

Ніна гойдається на гойдалці і бачить світ навколо себе: «Я розгойдуюсь іще сильніше», бачить маму, «вона вертається з роботи».

Цими реченнями авторка досягає зримого ефекту – маленька дівчинка і гойдалка, що дає відчуття читачеві контрастні почуття.

Дівчинка кидається до мами, не помічаючи, що топче квіти. Ця дія передана через діалог героїв, у мову яких автор вклала фразеологічні сполуки, тим самим стилістично забарвила текст:

- Стій! Ніно, спинися! – раптом кричить мама і застигає на місці.

- Що ти наробила?! – сунуть брови Марків дід.

- Дивись під ноги! – біжить до мене Марко.

Від сорому Ніна втікає від усіх, і «сльози печуть в очах».

Незвичною в побудові сюжету є заміна традиційного образу мами на образ тата. Адже нам відомо, що дівчатка зі своїми проблемами діляться саме з мамою. Та в цій ситуації тато допомагає Ніні впоратися з почуттям провини: «Увечері я крадусь в кімнату батьків. Мама вже спить, а тато, глянувши на мене, міцно пригортає».

Хоча і в тексті немає описових картин, все ж таки авторка розширює кругозір дітей поняттями «ринок», «квіткова крамниця», а також назвами квітів, тому діти збагачують свій словниковий запас: «Наступного ранку ми з татом ідемо на великий ринок. Тут продають овочі, фрукти і – квіти».

«Дорогою додому бачимо квіткову крамницю. Тут є троянди, тюльпани, різні вазони, кактуси».

У тексті оповідання використані порядкові числівники, що дає можливість дітям запам'ятати порядок чисел при лічбі: «Одна, дві, три, чотири рослини з'являються на клумбі між тополею і кленом», а також номінативні іменники - назви дерев, що також збагачує словник дітей.

Усе ж таки в центрі твору – єдина сім'я, тому до Ніни і тата долучається мама. Використання дієслівних форм «бачить», «гукає», «робите», «заводимо», «береться допомагати», «тато майструє» відтворюють динаміку подій, передають послідовність дій і, найголовніше, – працю і взаємодопомогу всіх членів сім'ї.

«I like that name. Having delphinium near the playground is almost like having real dolphins».

Можна вивчити: *утворення питань з дієсловом to be у Present Simple, direct speech, граматичну структуру I like, вживання preposition.*

«Is wing even harder and notice my Mom. She is coming back from work»

Закріпити: *Present Continuous (she is...), присвійний займенник, ступені порівняння прислівників (harder).*

Особливості побудови фразеологізмів в англ. мові:

«Stop! Nina. Stop!» Mom shouts suddenly and freezes on the spot.

«What have you done?» Marko's grandpa frowns.

«Watch where you're stepping!» Marko says while running to me.

«I run away from everyone. Tears are burning in my eyes».

The idiom on the spot means at the time or place without waiting.

Freezes є частиною фразеологічної сполуки і означає завмерти.

«In the evening I sneak into my parent's bedroom. Mom is already asleep. And Dad looks at me and gives me a great big hug»

«The next morning my father and I head to a large outdoor market. Vegetables, fruits, and flowers are sold here. (інший порядок слів у будові речення)

«We notice a flower shop on our way back» (інший порядок слів у реченні).

There are roses, tulips, various pots, and cactuses here».

Збагатити словниковий запас лексичними одиницями про види flowers.

«One, two, three, four new plants appear on a flowerbed between the poplar and the maple».

Автор використовує порядкові numerals (one, two, three, four), які можна використати як лічилку. Також діти ознайомлюються із назвами дерев, збагачуючи свій мовний словник.

«Mom sees us from the window and shouts:

«What are doing?»

«We're planting dolphins!» I shout back. Then Mom comes out and starts to help me. And Dad builds a wooden fence around the flowerbed. *Формуються поняття про сталі запитування («What are you*

<p>Висновок. Як бачимо, основна частина твору містить різноманітні сюжетні колізії, які за допомогою влучних висловлювань передають динаміку почуттів дитини, наростання її хвилювання, вибух емоцій, повноту щастя. Це досягається за допомогою речень, які є інформативно місткі, позначені чітким формуванням думок.</p> <p>1 група 3.Розв'язка</p> <p>Наприкінці твору Ніна знову гойдається на гойдалці. Вживаний прикметник <u>«широка»</u> вказує на те, що дівчинка вже не одна, і займенник <u>«Я літаю»</u> змінюється на <u>«ми літаємо»</u>: <i>«Гойдалка під кленом широка. Ми з Марком поміщаємось на ній удвох»</i>. <i>«Ми літаємо»</i></p> <p>Вживані складносурядні речення підкреслюють впевненість дитини у своїх вчинках та діях, тому це є мовною домінантою у творі, яка в розв'язці перетворюється в логічну домінанту. Дівчинка знаходить друзів, а разом вони обов'язково зможуть захистити своїх «дельфінів», які виростуть і зацвітуть, за словами дідуся, у липні.</p> <p><i>«Ми літаємо – а з вікна на нас дивиться Марків дід і махає рукою»</i>. <i>«Ми літаєм – а за парканчиком ростуть квіти»</i>. <i>«Ми літаємо – а попереду ціле літо, і понад хмарами стрибають сині й блакитні дельфіни»</i>.</p> <p>Висновок. Вживані дієслова стають виразником психологічного підтексту, тому передають ГОЛОВНУ ДУМКУ ТВОРУ: формування та розвиток бережливого ставлення до навколишнього світу.</p>	<p><i>doing?»), конструкції (shout back), збагачується запас слів: fence, wooden, flowerbed).</i></p> <p>«The swing under the maple tree is <u>wide</u>». «Marko and I can both fit on it <u>together</u>». «We are <u>flying</u>»</p> <p>У цих реченнях автор використовує такий навчальний матеріал, як вживання граматичної структури «I can», ознайомлення із займенниками (I, we), Present Continuous та вживання артикля a.</p> <p>«We are flying – Marko's grandfather looks out of the window and waves to us» «We are flying – the flowers grow behind the fence» «We are flying – the whole summer is ahead of us, and <u>sapphire and sky blue</u> dolphins bounce above the clouds».</p>
--	--

3.3. Лінгвостилістичний рівень - Lingvo-stylistic level

<p>Вживання анафори на початку твору, яка виражена словом <i>«найкраще»</i>, привертає увагу читачів до об'єктів дії.</p> <p>Вживання повторів, виражених прислівником <i>«високо-високо»</i> зосереджує увагу читача на світ навколо героїні, адже Ніна дивиться на все зверху.</p> <p>У діалозі між Ніною і Марковим дідом авторка персоніфікує квіти <i>дельфіній</i>, називаючи їх <i>дельфінами</i>. Цим самим хоче привернути увагу читачів, що квіти і морські ссавці – це живі організми. Це розширює кругозір дітей, тому можемо провести словникову роботу: <i>дельфіній</i> – багаторічна трав'яниста рослина з синіми, блакитним, фіолетовими квітами на високому стеблі; <i>дельфін</i> – морський ссавець, який може видавати різноманітні звуки: свист, писк, стогони або гавкіт, які поки що не зрозумілі людям.</p> <p>У найбільш загостреній ситуації в тексті використані одночасно дві стилістичні фігури – риторичні запитання і</p>	<p>Anaphora: «the best» at the beginning of the sentence, a phrase «I am flying» is used three times to show how excited Nina is.</p> <p>Repetition: «high-high» with the dash appeals reader's attention.</p> <p>Personification: «dolphin» as a flower. With the help of this stylistic device the author wants to stress that dolphins are living things. It widens children's outlook.</p> <p>Rhetorical questions and exclamations: «Stop! Hold out!». «What have you done!» Watch out</p>
--	---

<p>риторичні оклики, тим самим автор хоче наголосити на серйозності вчинку Ніни: «-<i>Стій! Ніно, спинися! – раптом кричить мама і застигає на місці. - Що ти наробила?! – супить брови Марків дід. - Дивись під ноги! - Біжить до мене Марко.</i></p> <p>Гіпербола «<i>Сльози печуть в очах</i>» передає відчуття сорому Ніни і стривоженості за свій вчинок: «<i>Якби ж я дивилася під ноги! Тоді дельфіни були б цілі</i>». Ніна не просто плаче: вона переживає за маленьких дельфінчиків, які ще навіть не з'явилися.</p> <p>Ніна шукає підтримку в тата, який її «<i>міцно обіймає</i>», отже, дуже любить, і загадково відповідає: «<i>Може, й будуть</i>».</p> <p>Антитеза «<i>Ми з татом не садили квітів. Але все робимо так, як казав нам продавець</i>» вказує на бажання Ніни зробити хорошу справу. І результат не забарився: «<i>Одна, дві, три, чотири нові рослини з'являються на клумбі між тополею і кленом</i>». Разом з мамою і татом дівчинка бере активну участь в оздобленні майданчику.</p> <p>Кінцева анафора, виражена на початку займенником «я», змінюється на займенник «ми»: «<i>Ми літаємо</i>» і Ніна уже не сама, вона має друга Марка, а з ним вона бачить уже інше: «<i>з вікна на нас дивиться Марків дід і махає рукою</i>», «<i>за парканчиком ростуть квіти</i>», «<i>а попереду ціле літо, і понад хмарами стрибають сині і блакитні дельфіни</i>».</p> <p>Ця картина є свідченням незвичайного, поетичного сприймання дитиною навколишнього світу.</p>	<p>your feet!</p> <p>Hyperbole: «<i>Tears burn her eyes</i>» shows Nina's sorrow and anxiousness. «If I had watched my feet, the dolphins would be alive!». Her father holds her «tightly» and says «maybe» mysteriously.</p> <p>Antithesis: «We didn't plant these flowers. But we are doing exactly what the seller has said «and the result «one, two, three, four and plant are growing!!!» Together with her mother, the girl takes part in decorating flower beds and playground.</p> <p>Final anaphora is expressed with pronoun «we» instead of «I» e.g. «We are flying» the author wants to accent that Nina is not alone, she is with her friends now.</p> <p>Parallel construction: «Marko's granddad is watching us and waving at us», «flowers are growing in the garden» and «above the clouds in the sky blue dolphins are springing high-high». The picture is evidence of unusual and poetic child's perception of surrounding world.</p>
--	--

Висновки. Отже, білінгвальне навчання є могутнім засобом підготовки майбутніх професіоналів будь-якої галузі. З його допомогою не лише формуються професійні компетенції, а й зростає самосвідомість, розширюється світогляд майбутніх вчителів іноземної мови в початковій школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алиев Р., Каже Н. «Билингвальное образование. Теория и практика». / Р. Алиев, Н.Каже. – Рига, «RETORIKA», 2005.
2. Боднарчук Т. В. Особливості розвитку білінгвальної освіти у сучасній українській школі / Т. В. Боднарчук // Педагогіка. Розділ 1. Збірник наук. праць. – Випуск 14. – К. – С. 37-42.
3. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки : Вільний вибір. Відкритість. Діяльність. Зворотній зв'язок. Ідеальність : посібник для вчителів / А. О. Гін. – Луганськ : СПД Резников В. С., 2007. – 198 с.

4. Державний стандарт початкової загальної освіти.
5. Ігнатенко К. О. Білінгвальна освіта як засіб міжкультурної підготовки вчителя іноземної мови / К.О. Ігнатенко // Вісник психології і педагогіки : зб. матер. студ. наук. конф. [«Сучасна іншомовна освіта очима студентів»], (м. Київ, 26 лютого 2014 р.) / Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. – Випуск 14. – К., 2013.
6. Ткачук Г. Гойдалка під кленом / The Swing under the Maple Tree. Книжка-білінгва. – К. : Братське, 2016. – 24 с.
7. Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 1, 2 класах серії «Шкільна бібліотека» / укладач Стус Т. В., автори передмови Стус Т. В., Луцевська О. В. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2016. — С.50-53.
8. <https://starylev.com.ua/club/blog/vse-shcho-treba-znaty-pro-knyzhky-kartynky-chastyna-1>

УДК 811.111'243

ЦИРУЛЬНИК К. О.,

студентка філологічного факультету

Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу

Науковий керівник: старший викладач

Михальчук О. М.

АНГЛІЙСЬКА ЯК «ДРУГА» МОВА В КРАЇНАХ АЗІЇ

Анотація. У статті розглядається питання багатомовності у країнах Азії як необхідність розвитку освіти в умовах глобалізації світу. Досліджуються історичні передумови вибору англійської мови на роль «другої» мови та її сучасна роль в Сингапурі як мови міжнародного спілкування. Наводяться приклади специфічних лінгвістичних рис англійської мови в Сингапурі.

Ключові слова: англійська мова, Азія, Сингапур.

Annotation. The article deals with the consideration of multilingualism in Asian countries, as a necessity for the development of education in the conditions of globalization of the world. The historical preconditions for selecting English as the second language and its current role in Singapore as a language of international communication are explored. Examples of specific linguistic features of the English language in Singapore are given.

Key words: English language, Asia, Singapore.

Постановка проблеми. Сьогодні англійською послуговуються на всіх континентах світу; більш ніж 100 країн мають її за державну мову або за одну з

офіційних мов. Загальна кількість користувачів англійської становить близько 2 млрд. осіб, а співвідношення тих, для кого англійська є рідною мовою, і тих, хто використовує її як «другу» або іноземну мову, становить 1:3 [1, с. 2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Глобальне поширення англійської мови традиційно розглядається крізь призму моделі, запропонованої видатним лінгвістом та істориком мови Б. Качру. Дослідник виокремив три «кола»: внутрішнє, зовнішнє та розширене. До першого належать країни, де англійська є рідною мовою для переважної більшості населення; до зовнішнього – багатомовні країни, де англійська використовується як засіб і міжнаціонального, і внутрішнього національного спілкування і є однією з офіційних мов. Розширене коло охоплює країни, де англійська широко вивчається як іноземна мова й використовується переважно для міжнародного спілкування [2, с. 178–179].

Виокремлення мети та основних завдань дослідження. Наше дослідження зосереджене на країнах, що належать до зовнішнього кола; із-поміж азійських країн – це Бангладеш, Індія, Пакистан, Шрі-Ланка в південній Азії та Філіппіни, Сингапур і Малайзія на південному сході континенту. Своїм глобальним поширенням у цих країнах англійська мова завдячує колоніальній політиці Британської імперії в XVII–XVIII ст. Англійська мова в колоніях поширювалася насамперед через освіту, стаючи престижною мовою освічених людей. Розглянемо лінгвістичні наслідки колоніальної експансії мови на прикладі Сингапуру.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сингапур – це місто-держава в Південно-Східній Азії на краю Малаккського півострова, що складається з острова Сингапур і 57 дрібних островів. Сингапур був британською колонією з 1819 р., коли Велика Британія в пошуку проміжних портів для своїх морських шляхів із колоній на сході підписала угоду із султаном Джохору та керівництвом Сингапуру щодо надання дозволу англійцям створити свої поселення на цій території до 1959 р., коли країна відновила незалежність. Основні мови країни – малайська (національна), китайська, тамільська, англійська (державні). Англійська є рідною мовою для менш ніж 5% населення; 30–40% мешканців країни володіють нею на тому чи тому рівні. Англійська є мовою законодавства, юриспруденції, комерції та освіти (три чверті сингапурських дітей відвідують англомовні школи).

Оскільки англійська мова в Сингапурі розвивалася під впливом багатомовного середовища, вона має низку особливих лінгвістичних рис. Зокрема для фонологічної системи характерними є оглушення прикінцевих африкатів та фрикативних приголосних (напр., слова *leaf* і *leave* вимовляються як [lɪf]). Інтердентальні фрикативні

приголосні [θ] і [ð] часто замінюються відповідно звуками [t] і [d]. У сполученнях приголосних [nt], [nd], [sk], [ld] другий елемент часто на вимовляється, тож слова *coal* і *cold* можуть бути омофонами [3, с. 398].

На рівні морфології та синтаксису існує тенденція до вживання складних конструкцій. Незлічувані іменники часто вживаються у формі множини (напр., *luggages*, *chalks*, *furnitures*). На позначення звичних дій у теперішньому часі використовується структура *use to*: *I use to go shopping on Mondays*. *Would* часто вживається замість *will*: *We hope you would come tomorrow* [4, с. 141]. У питальних реченнях нерідко зберігається прямий порядок слів (SVO): *What you would like to eat?* У роздільних питаннях універсально вживається *isn't it*. Зауважимо також, що унікальною рисою сингапурської англійської є вживання частки *la*, запозиченої з китайської, наприкінці речень у розмовному мовленні [3, с. 398].

Лексичний склад мови характеризується наявністю значної кількості запозичень, напр. *chor* 'stamp', *peon* 'office boy', *towkay* 'proprietor', *makan* 'food'. Частина таких запозичень перестали бути локально вживаними словами й увійшли до складу загальноновживаної лексики; зокрема Оксфордський словник англійської мови містить такі слова сингапурського походження: *ang moh* (людина зі світлою шкірою, особливо західного походження); *blur* (нерозумний, неосвічений, спантеличений); *hawker centre* (продуктовий ринок, де продають готову їжу з окремих яток, які мають спільне місце для відвідувачів); *shiok* (як вигук передає захоплення або схвалення; як прикметник має значення «смачний», «чудовий»); *char siu* (смажена свинина, маринована в солодкуватому гострому соусі, яка подається нарізаною тонкими скибками); *chilli crab* (сингапурська страва – краб у солодкому гострому соусі з червоного перцю і томатів); *Chinese helicopter* (мешканець Сингапуру, який отримав освіту китайською мовою і погано володіє англійською); *killer litter* (предмети, які падають із високих будівель, загрожуючи людям унизу); *sabo* (завдавати комусь шкоди або неприємностей, особливо навмисне), *teh tarik* (солодкий чай із молоком, що готується шляхом багаторазового переливання напою з однієї ємності до іншої задля отримання густої піни на поверхні); *wet market* (ринок, де продаються свіжі риба та м'ясо, а також рибні та м'ясні вироби) [5].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, можемо дійти висновку, що англійська мова, функціонуючи в різних мовних середовищах, завдяки своїй гнучкості набуває специфічних лінгвістичних ознак, що дає змогу виокремлювати певні територіальні варіанти мови (*New Englishes*), які, своєю чергою, збагачують лексичний склад загальноновживаної «стандартної» англійської.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Selvi, A. F. ; Yazan, B. Teaching English as an International Language / A. F. Selvi, B. Yazan. – TESOL Publications, 2013. – 50 p.
2. Kachru, B.B. World Englishes and Applied Linguistics / B. B. Kachru // Tickoo, Makhan L., Ed. Languages & Standards: Issues, Attitudes, Case Studies. – Singapore : SEAMEO Regional Language Centre 1991. – 250 p.
3. Millward, C.M. ; Hayes, M. A Biography of the English Language / C. M. Millward, M. Hayes. — Boston : Wadsworth Cengage Learning, 2012. – 478 p.
4. Trudgill, P. ; Hannah, J. International English : A Guide to the Varieties of Standard English / P. Trudgill, J. Hannah/ – London–New York : Routledge, 2008. – 160 p.
5. Oxford Living Dictionaries [Electronic resource]. – Mode of access : <https://public.oed.com/the-oed-today/recent-updates-to-the-oed/previous-updates/march-2016-update/new-singapore-english-words/>

УДК 821.111-7

РЯБОКІНЬ Л.,

студентка філологічного факультету
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу
Науковий керівник: канд. філол. наук
Войцехівська Н. К.

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОГО Й АМЕРИКАНСЬКОГО ГУМОРУ

Анотація. У статті представлено стилістичні особливості англійського та американського гумору. Робота спрямована на вивчення лінгвістичного механізму гумористичного ефекту в аспекті порушення норм і явища інконгруентності.

Ключові слова: *epithet, комічне, гумор, іронія.*

Abstract. The author represents the stylistic peculiarities of English and American humour. The thesis deals with the study of linguistic mechanism of humorous effect in the aspect of the violation of norms and the phenomenon of incongruity.

Key words: *epithet, comic, humour, irony.*

Постановка проблеми. Гумор є особливим способом відображення сутності явищ дійсності, які уявляються комічними, за допомогою засобів художньої творчості [1, с. 76]. В основі смішного завжди лежать суперечності між явищем і сутністю того, що зображується. Критерієм гумору є не предмет зображення, а ставлення автора до цього предмета. Гумор має водночас і соціальне значення, оскільки відіграє важливу

роль у процесі художнього пізнання дійсності. Він народжується в надрах життя нації, вбираючи в себе неповторну своєрідність і багатство життєвого досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комічне, зокрема гумор, досліджують у біології, психології, соціології, медицині (Дж. Гелловей, М. Жерве, Р. Провайн, Дж. А. Хуфф тощо); є навіть наукові роботи з математики гумору (Д. Касадонте, Дж. А. Паулос тощо). У гуманітарних науках проблему гумору та його різновидів переважно досліджували літературознавці, що розглядали категорії гумористичного і трагічного (А. З. Вуліс, О. В. Голозубов, Е. Егз, Ю. Еко, Т. Ліппс, К. Трізенберг, К. Фішер тощо). Окремо вивчаються прийоми створення гумористичного в різних типах тексту (Л. В. Азарова, Т. Л. Ветвинська, Х. Колстон, Є. Н. Лебедев, Дж. Морреалл, В. Неш, Т. Огард, Н. К. Саліхова, Г. Г. Тремасова, О. Б. Шонь тощо), засоби вираження гумору в сатирико-гумористичних художніх текстах (О. Д. Міхільов, О. А. Семенюк, О. Н. Титаренко тощо), види гумористичних текстів (Д. Кіаро, С. Г. Коншина, З. В. Новицька, В. В. Химик тощо), зв'язки гендеру та гумору (Дж. Кауфман, А. П. Мартинюк, М. Нейтц, А. С. Птушка, Дж. Хей тощо), а також дидактичні аспекти гумору (М. Деніре, Б. Дж. Додж, А. Зів, М. І. Станкін, С. Трахтенберг, Дж. Уйтмен тощо). Чимало праць присвячено структурно-семантичним, комунікативним, когнітивним аспектам гумору (С. Аттардо, А. Бергер, А. Брок, О. Ю. Голобородько, Н. П. Карпчук, А. П. Мартинюк, Р. Ратмайр, Х. Сакс тощо), а також аналізу гумору в різних типах дискурсу (М. Р. Желтухіна, М. В. Морозова, Дж. Холмс, Ю. В. Щуріна тощо).

Як бачимо, проблема гумору та мовних засобів його вираження в художніх творах була об'єктом уваги багатьох дослідників. Проте до цього часу мовні засоби, використані для створення комічного ефекту та вираження індивідуальної світоглядної позиції, вивчені недостатньо, оскільки основний акцент зосереджений на літературознавчому аспекті, особливостях комічного світосприйняття та структурно-композиційній організації творів. Поза увагою дослідників залишається також стилістична диференціація лексики, у тому числі на рівні лінгвокультурології.

Виокремлення мети й основних завдань дослідження. Мета дослідження – визначити стилістичні особливості англійського й американського гумору. Завданнями дослідження є аналіз англійських гумористичних творів, побудованих завдяки порушенню норм (онтологічних, логіко-поняттєвих і логіко-мовленнєвих, ціннісних, лінгвоситуативних і лінгвальних).

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення особливостей народної сміхової культури британців і американців уможливило розуміння специфіки їхнього

менталітету, характерний набір когнітивних, емотивних та поведінкових стереотипів етносу.

Характерна риса британського менталітету і, відповідно, стереотипу британця – незворушність у неправдоподібних ситуаціях. Проте спостерігається тенденція до жартування англійців над своїми консервативними звичками і традиціями. Британському гумору притаманна дотепність, а отже, перевага інтелектуальних гумористичних форм (каламбурів, оксиморонів, нонсенсу, парадоксів), в основі яких лежить явище інконгруентності ([від лат. *incongruens* (*incongruentis*) «невідповідний»] – процес, результат якого за елементарним складом не тотожний тому, з чого починається цей процес) [2, с. 84].

Риси американської сміхової культури США зумовлені історичним розвитком країни. Особливо виокремлюється так званий гумор фронтира, що став основою для розвитку таких жанрів, як нісенітниця, «неймовірні історії» (*tall tales*), трикстери (*practical jokes*), анекдоти (*yarns*).

В основі жарту перебуває комічний, добре впізнаваний соціумом образ-маска. Він породжує комічну інконгруентність, яка провокує створення суб'єктивного оцінного комічного образу чи ситуації, знання про які для комунікантів є обов'язковою умовою. Гра в жарті ґрунтується на знанні системи одиниць мови, на здатності індивідів до їхньої творчої інтерпретації. Таке використання мови є когнітивним процесом і передбачає наявність загальних фонових знань як у адресанта, так і в адресата. Розпізнавання адресатом суперечності, яка міститься в жарті, призводить до комічного ефекту. Інконгруентність у жарті побудована на ефекті обману, що схожий на правду, ефекті обманутого очікування, який ґрунтується на сукупності стилістичних прийомів. Порушення передбачуваності становить основу експресивності, й тому інконгруентність у жарті пов'язана з емоційною складовою висловлювання. Наприклад:

Visitor (in a restaurant): Do you **serve crabs** here?

Waiter: We serve everyone. Sit down (Milton Berle's private joke file).

Багатозначність дієслова *to serve* (1) «обслуговувати» і (2) «подавати», а також іменника *a crab* (1) «краб» і (2) «нудна людина» провокує введення інтерпретатора жарту в оману, принаймні спочатку. Комічний ефект у цьому жарті є результатом помилкової інтерпретації висловлювання адресатом, що базується на пресупозиціях, дуже далеких від прогнозованих. Адресант намагається залучити адресата в гру, у результаті якої останній інтерпретує анекдот, використовуючи непрямі значення цих слів.

Нерідко ефект комічності виникає завдяки використанню слів-омонімів і будується на основі використання відомих співрозмовникам імені чи трафаретного образу. Наприклад, коли в 1981 р. потонула актриса Наталі Вуд (Wood), з'явився такий «чорний» гумор:

– What's the only **wood** that doesn't float?

– **Natalie** (Boskin J. *Rebellious Laughter*).

У жарті обігрується прізвище актриси Wood, яке омонімічне іменнику wood «дерево». В основі цього анекдоту – референція: претензія на достовірність пов'язана з реальною особистістю. Загалом у сучасних англійських анекдотах використовуються різноманітні прецедентні феномени (імена й прізвища відомих письменників, характерні ознаки літературних героїв, акторів, політиків тощо), цитати й алюзії з літературних творів, Біблії, фільмів, прислів'їв. Референція має вигляд прямої, часткової, а також непрямої вказівки на прецедентний текст. У процесі інтерпретації анекдоту адресат здійснює когнітивні операції, при цьому гумористичний ефект виникає за наявності в адресата певної когнітивної бази [3, с. 121].

Окрім гри слів із багатозначними й омонімічними словами, гумор виникає завдяки порушенню норм на логіко-поняттєвому рівні. У цьому випадку адресат усвідомлює абсурдність ситуацій, що перебувають за межами раціональної основи. Інконгруентність створюється за допомогою мовленнєвих прийомів зевгми, каламбуру, парадоксу, паралогічного висновку, оксиморону: відбувається з'єднання двох контрастних за значенням слів (зазвичай таких, що містять антонімічні семанти, що розкривають суперечність описуваного), речень або ситуацій. Такі порушення є одним із можливих трактувань розбіжності традиційного та ситуативно означеного, їхнього квантування в тексті жарту. Наприклад:

It was a deathbed scene, but the director was not satisfied with the hero's acting.

«Come on!» he cried. «**Put more life in your dying**» (Take my Wife, Please).

Як бачимо з прикладу, порушення логіки висловлювання експлікується за рахунок уживання лексем life і dying у контексті контрадикторної фрази put more life in your dying – оксиморонного словосполучення, що й створює комізм.

Порушення ціннісних (валоративних) норм ґрунтується на аномаліях, які спотворюють прототипічний світ цінностей. Зазвичай у жартах обігруються моральні, духовні, естетичні цінності:

– Where do chickens go to when they die?

– **To oven!** (Rayner S. *The Midnight Feast Joke Book*).

У вищенаведеному жарті висміюється один із найпоширеніших постулатів багатьох

християнських конфесій (існування небесного раю, куди, як вважається, потрапляють душі праведників). У прикладі принижується згадана духовна цінність шляхом порівняння людей із курми, які після смерті потрапляють до раю. Слово oven «духовка» співзвучне слову heaven «небо». Наближеність у звучанні двох контекстуально не пов'язаних слів зумовлює додаткові семантичні зв'язки між ними. Залучення паронімічної атракції до звукового аранжування тексту жарту призводить до виникнення вторинного смислу, певного підтексту, створюючи в такий спосіб комічну тональність.

Порушення норм у жартах на лінгвоситуативному рівні спостерігаються у випадку таких відношень: суб'єкт – суб'єкт; людина – простір/час; людина – діяльність. Так, у жартах про лікарів дихотомія (протиставлення) теми «життя – смерть» модифікується такими стереотипами, як непрофесіоналізм, бездушність, надмірна педантичність, користолюбство [4, с. 95]. Наприклад:

Young doctor: Why do you always **ask your patients what they have for dinner?**

Old doctor: It's a most important question, **for according to their menus I make my bill** (Biggest Joke Book in the World).

Гумористичний ефект полягає у використанні різних пресупозицій у запитанні: молодий лікар передбачає відповідь, яка асоціюється з лікуванням, проте його старший колега використовує алогічне парадоксальне судження, інконгруентне із запитанням.

Засобами логіко-мовленнєвої інконгруентності є двозначність, іронічні фігури, малапропізми, оксиморони, прийоми «наївна правда», «реверс», прийом комічного тлумачення слів, синтаксичні конвергенції (інакшими словами, збіжності/відповідності), слова з нумеральним (числовим) значенням. Так, нумеративи (числа) часто стають носіями парадоксальної гумористичної ситуації і виконують функції створення комічного ефекту («аргументативну», «повчальну», функцію перебільшення/применшення). Наприклад: To have **20 lovers in one year is easy**. To have **one lover for 20 years is difficult** (The Big Book of Gross Jokes). Комічний ефект, як бачимо, досягається прийомами парадоксу й ігрової антиметаболи, або хіазму: друге речення відтворює структуру й лексичний склад попереднього речення, яке супроводжується зміною синтаксичних зв'язків між повторюваними членами речення, що змінює зміст на протилежний. Уживання нумеративних компонентів є типологічною рисою тексту англomовного анекдоту, його «магічні» цифри є сугестивними, вони створюють не тільки інконгруентну ситуацію, але й мають смислове навантаження, сприяючи актуалізації комічної ситуації [5].

Порушення лінгвальних норм – це гра звуками, обмовки та дефекти в мовленні

(т. зв. спунеризми), каламбури (омографи, омофони, омоніми, омофоноїди, тощо), тропи. Так, зокрема, епітет в анекдоті виконує низку прагматичних функцій, однією з яких є ефект обманутого очікування: **Goldie Hawn is funny, sexy, beautiful, talented, intelligent, warm, and consistently sunny. Other than that, she doesn't impress me at all** (Jokes Off). Як бачимо, в контексті цього анекдоту епітети funny, sexy, beautiful, talented, intelligent, warm and consistently sunny функціонують не як тропи, а як знаки, які переважно й створюють інконгруентність.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, ефект комічності виникає завдяки подвійному трактуванню висловлювання, різниці в когнітивній базі мовців, порушенню передбачуваності та логіки висловлювання, обмовкам тощо. На основі цього виникають жарти, анекдоти, дотепи, комічні ситуації, побудовані засобами стилістики: оксюморона, епітета, іронії тощо. Перспективним вважаємо подальший аналіз культурно забарвлених гумористичних творів, а також порівняння особливостей гумору різних етносів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Veale T. Incongruity in Humor : Root Cause or Epiphenomenon? / Toby Veale. – New York, 2004. – 226 с. – (International Journal of Humor Research).
2. Гром'як Р. Т. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів. – Київ : Академія, 1997. – 446 с.
3. Мороховський А. Н. Стилистика английского языка / А. Н. Мороховський. – Киев, 1991. – 256 с.
4. Федоров А. В. Очерки общей и сопоставительной стилистики / А. В. Федоров. – Москва : Высшая школа, 1971. – 236 с.
5. Bergson H. An Essay on the Meaning of the Comic / Henry Bergson. – New York : Laughter, 2003. – 48 с.

V. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

УДК 177. 82:[159.9 + 821]

МОРОЗ А.

студентка філологічного факультету
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу

Наук. керівник: старший викладач,
викладач вищої категорії

В. А. Голованюк

ТРАКТУВАННЯ ТЕМИ САМОТНОСТІ У ПСИХОЛОГІЇ ТА ЛІТЕРАТУРІ

***Анотація.** Проблема полягає в тому, що самотність – це одна з найгостріших соціальних проблем, яка торкається початкових основ людського буття. Швидкі темпи глобалізації, з одного боку, ведуть до об'єднання людей, стирання кордонів між державами, але, з іншого, окремий індивід в цьому глобальному світі залишається наодинці зі своїми проблемами, а отже, стає все більш самотнім.*

***Ключові слова:** проблема самотності, психологічний і соціальний феномен, соціалізація особистості.*

***Annotation.** Loneliness is one of the most acute social problems that affects the underlying foundations of human existence. The rapid pace of globalization, on the one hand, leads to the unification of people, the erosion of borders between states, but on the other hand, the individual in this global world remains alone with his problems, and therefore, it becomes increasingly lonely.*

***Key words:** problem of solitude, psychological and social phenomenon, socialization of personality.*

Проблема самотності існувала завжди, але в умовах сучасного постіндустріального суспільства вона стала однією з найбільших проблем. Пошук шляхів розв'язання цієї проблеми, та й ставлення до неї, загалом змінювалося протягом історії. Із найдавніших часів проблема самотності хвилювала видатних мислителів людства й відіграла значну роль у розвитку філософської думки.

Самотність як стан існувала у всі часи, проте саме наш час породив проблему самотності як вагомий психологічний і соціальний феномен. Додатково до всіх фізичних характеристик, а нерідко, і на противагу їм, самотність набуває власне психологічного забарвлення. Вона стає, передусім, особистісною. У сьогоденні інакше осмислюється вплив суспільства на індивіда й великого значення надається тому, як сама людина визначає своє становище в суспільстві залежно від свого внутрішнього світу. Зміна акцентів, що підсилюють психологічну забарвленість феномену самотності, на думку ряду авторів, пов'язана, з одного боку, із розвитком самосвідомості людини, а

з іншого, – із соціальними змінами та економічно-технічним розвитком суспільства. Необхідно зазначити, що сучасна культура та модернізація веде до того, що в людини з'являється відчуття рольової роздрібненості, тому найчастіше виникає образ декількох «Я», які можуть реалізувати себе в різних соціальних галузях і які не можуть бути визначені єдиною характеристикою. Якщо ж обставини складаються так, що людина не одержує визнання на соціально-груповому рівні і в неї немає близьких друзів, то така ситуація породжує глибоку психологічну кризу особистості, яка сприяє появі відчуття самотності, яке приводить людину іноді до аномії [6, с. 143].

Метою статті є обґрунтування впливу самотності на порушення соціалізації особистості в соціумі та відображення в літературі виникнення та подолання теми самотності (на прикладі творів європейської та американської літератури, а саме: оповідання Ф. Кафки «Перевтілення» та роману Дж. Селінджера «Над прірвою у житті»).

Завдання цієї статті полягає в теоретичному аналізі та розгляді основних підходів виникнення й перебігу стану самотності та його впливу на соціалізацію в суспільстві.

У сучасному швидкоплинному світі особистість як духовний персонаж зі своїми потребами часто не може знайти свого місця в житті. Люди стали надто заклопотаними повсякденними справами, перестали помічати почуття інших, співчувати та співпереживати іншим. Саме це є причиною самотності та незахищеності людини в сучасному світі. Проблема самотності була актуальна в усі часи. Багато письменників і публіцистів торкалися теми відсутності уваги до життя й інтересів маленької людини.

Отже, самотність належить до тих понять і категорій, реальне життєве значення яких, здавалося б, виразно представлене навіть у буденній свідомості, проте така виразність не точна, оскільки приховує складний, суперечливий зміст самотності. Мабуть, цей вислів дає ключ до розуміння, чому такі багатоманітні і деколи суперечливі визначення самотності, які розкриті в різних психологічних та педагогічних баченнях. Проте своєрідною аксіомою більшості досліджень є визнання того факту, що переживання самотності й фізична ізоляваність людини зовсім не рівнозначні поняття. При цьому, у найбільш загальному наближенні, практично всіма авторами самотність пов'язується з переживанням людиною її «відірваності» від співтовариства людей, сім'ї, історичної реальності, гармонії Всесвіту, нарешті, від власного «Я». Але те, що кожного разу стоїть за поняттям «відірваність», і визначає рівень переживання самотності людиною. Своєрідним символом творчості Ф. Кафки стала новела «Перевтілення» (1912). У центрі оповіді – тип «сірої людини» з її нудним буденним життям.

У новелі «Перевтілення» Ф. Кафка порушує болючі проблеми: відчуженість у сім'ї, самотність людини серед її близьких. Людина для Кафки – пасинок буття, незахищена і слабка істота, яка відчуває свою відокремленість від життя, тому люди й віддалені одне від одного. Подолати оту перепону між ними неможливо.

У цьому творі автор створює незвичайну ілюзію, у якій навіть любов стає безсилою перед неймовірною метаморфозою. Відомо, що в казках за потворною зовнішністю героя часто схована прекрасна душа. А ось у «Перевтіленні» все зовсім інакше – після того, як герой перетворюється на огидну комаху, вже ніхто не бачить в ньому людину. «Перевтілення» – вираження драми самого Ф. Кафки, котрий відчував себе чужим у власній сім'ї, розгорнена метафора його комплексу провини перед батьком і родиною. Французький дослідник життя і творчості Ф. Кафки Клод Давід зазначає: «Грегор Замза – це явно Франц Кафка, перетворений своїм характером, своєю схильністю до самотності, своєю нав'язливою думкою про вписання в певну подобу монстра; він послідовно відрізаний від роботи, сім'ї, зустрічей з іншими людьми, зачинений у кімнаті, куди ніхто не наслідуюється ступити ногою і яку поступово звільняють від меблів, незрозумілий, зневажливий, відразний об'єкт в очах усіх». Але незважаючи на те, що Замза – один з автобіографічних «портретів» Кафки, цей образ має глибокий узагальнювальний зміст, адже він виражає трагічне світосприйняття людини ХХ ст., що відчуває на собі тиск зовнішніх обставин – ворожих, абсурдних і сповнених зла [4, с. 65].

Перевтілення Грегора на комаху – яскрава метафора відчуження людини від усього світу. Втративши людську подобу, герой опинився за межами людського існування. Він автоматично був позбавлений права займати в суспільстві хоча б найнижчий щабель і навіть у власній родині він не міг претендувати на будь-яке «людське» місце. Історія його поступового виштовхування з кола близьких людей, що завершилася сімейним судом і відвертим бажанням Грегорові смерті, у символічному плані прочитується як процес безжалісного відторгнення «хворої» своїм нещастям людини благополучним байдужим суспільством. У цьому розумінні метаморфоза охоплює не лише Грегора, а й членів його родини: якщо Грегора вона калічить, то його батька, матір та сестру викриває, виявляючи за фасадом сімейної ідилії правду, корисливість, егоїзм, огиду до нещасного, готовність його зректися.

Отже, Ф. Кафка у своїй новелі «Перевтілення» показав, що реальний світ, який здається людям цілком нормальним, насправді жорстокий і жахливий. У ньому нікому немає ніякого діла до «маленької людини». Вона замкнена в колі своїх проблем, і лише смерть може звільнити її з духовної в'язниці. Новела доводить нам, що в житті немає

нічого страшнішого, ніж самотність.

Повість Дж. Селінджера американського письменника показує нам іншу сторону самотності, що наповнена складною символікою, тонкими, ледь помітними мотивами, де ліризм оповіді поєднується з гумором, від сумного стилю він різко переходить до радісного і, навпаки, де складна й багатогранна система образів, тонкий психологізм у зображенні внутрішнього світу головного героя та його ставлення до інших персонажів, усе це ставить повість «Над прірвою у житті» на рівень світових шедеврів XX століття.

Самотність характерна для представників раннього юнацького віку. Саме в цей період вона вперше серйозно усвідомлюється і переживається людиною. Це пов'язано, передусім, з інтенсивним розвитком рефлексії та переходом на новий рівень самосвідомості, з потребою визначити свої ролі і позиції щодо власного розвитку і в основних галузях міжособистісних відносин, тобто із завданнями особистісного й соціального самовизначення. Голден Колфілд – головний персонаж твору, з ним пов'язаний увесь сюжет повісті, оцінка інших героїв, їхня характеристика подається в його суб'єктивній оцінці. Основні теми твору – тема подорослішання, складного моменту переходу у світ дорослих, крах ілюзій і ідеалів з цим пов'язаний, та тема конфлікту з дійсністю, що впливає з попередньої – дуже прекрасно показані за допомогою цього неординарного підлітка, із його своєрідними поглядами, із його хворобливою і, здається, незвичною, психікою. Здається, Дж. Селінджеру вдалося схопити й описати той складний внутрішній світ підлітка, із його прагненнями й пориваннями, часто не зрозумілими самому собі, з дитячою наївністю і неприйняттям законів старших. Цей незвичайний персонаж виявився насправді реальним прототипом мільйонів підлітків. У повісті поставлено проблему людського спілкування, співвідношення індивіда і суспільства, зроблена спроба пояснити самотність добрих людей у суспільстві. Голден не приймає світ дорослих за його снобізм і фальш. До чого прийде Голден – невідомо. Книга закінчується словами героя: «Знаю тільки, що мені якось не вистачає тих, про кого я розповідаю» [5, с. 34].

«Над прірвою у житті» – сповідь головного героя, який пережив момент внутрішнього переходу, кризи віднаходження себе самого, і, не криючись, переповів читачам про свої відчуття й думки в момент «ініціації» – трагічного і болісного зростання, свідомого входження мислячої індивідуальності в суспільство, де задовго до неї встановлено правила гри й розподілено ролі [2, с. 321]. Отже, боротися з огидним йому світом Голден не може. «Він крихкий і слабкий. Він сам частина того світу, який заперечує. Його руки зв'язані не лише причетністю до нього, не лише особистою

слабкістю, але й розумінням або швидше відчуттям, що перед ним не окремі гидоти, а море лих». «Будь у людини хоч мільйон років у розпорядженні, все одно їй не стерти всю соромітність зі всіх стін на світі. Нemoжлива ця справа...» [2, с. 167]. Історія Голдена – сповідь людини, яка не може й не хоче змінити світ, а здатна лише з граничною щирістю так побачити і так показати цей світ, що і нам передається його відраза.

Про бунтарство Голдена Колфілда говорилося немало, але деякі критики ще й звертали увагу на те, що рух роману – це «повільне звільнення героя від дуже поверхового ставлення до життя. На зміну роздратуванню з будь-якого приводу, скороспішним думкам починає – тільки починає – приходити спокій, прагнення придивитися, що до чого довкола і не квапитися з оцінками», – пише С. Белов у своїй статті «Парадокси Дж. Селінджера» [1, с. 61].

Отже, самотність – це негативне переживання, що виникає внаслідок незадоволення потреб у поділі почуттів, спілкуванні та розумінні людини значимими людьми. Розуміння феномену самотності не має єдиного джерела визначення і розвитку, але спільна риса всіх теорій у тому, що ця проблема особистості формується під впливом соціального тиску, також представлена в літературі ХХ століття [7, с. 46].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Белов С. Парадокси Дж. Селінджера / С. Белов // Літературний огляд. – 2005. – №2. – С. 62.
2. Галінська І. Л. Філософські та естетичні основи поетики Дж. Д. Селінджера. / І. Л. Галінська. – К. : Художня література, 1975. – 276 с.
3. Галінська І. Л. Загадка Селінджера / І. Л. Галінська. – К. : Просвіта, 1986. – 324 с.
4. Горб Е. А. Символика морально-етических метаморфоз в новеллистике Ф. Кафки / Е. А. Горб, Ю. А. Литвинова // Запорожский национальный университет. – 2008. – №1. – С. 60-66.
5. Скобельська О. І. Виклик над безоднею : роман Дж. Д. Селінджера «Над прірвою у житі») // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2004. – №9. – С. 33–37.
6. Тимошук С. В. Тракткування поняття самотності у психології / С. В. Тимошук // Студентські наукові записки. – 2016. – Вип. 1. – С. 141-145.
7. Тихонов Г. М. Феномен одиночества : теоретические и эмпирические аспекты : автореф. дис.. д-ра филос. наук. / Г. М. Тихонов. – Нижний Новгород, 2006. – 46 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СТРАХІВ ТА ФОБІЙ

Анотація. У статті висвітлено актуальні питання, пов'язані з дослідженням психологічних чинників страхів та фобій. Досліджено провідні психологічні механізми та засоби подолання тенденцій дитини до виникнення страхів. Здійснено аналіз понять «страх», «фобія», визначено вікові особливості виникнення страхів та фобій.

Ключові слова: страх, фобія, дошкільний вік, молодший шкільний вік, підлітковий вік.

Annotation. The article describes topical issues that are connected with investigation of psychological factors of fear and phobia. Main psychological mechanisms and means of overcoming the child's tendencies towards fear were investigated. The analysis of concepts "fear" and "phobia" was made, the age-old peculiarities of the occurrence of fears and phobias are defined.

Key words: fear, phobia, preschool age, sweet school age, teen age.

Постановка проблеми. Сучасний світ знаходиться в умовах постійного продукування страхів. Страх, який проник у свідомість особистості, істотно впливає на її життя. Він може визначати стратегію поведінки людини й суспільства. Дослідження страху як важливого фактора сучасного буття людини набирає актуальності.

Страх є одним з основних феноменів людського існування, суперечливий і динамічно мінливий. Незважаючи на те, що проблемою страхів вчені займалися здавна, надійних критеріїв визначення й розуміння цього феномена дотепер не виявлено.

Актуальність нашої статті обумовлена тим, що вказані в ній прийоми та методи можуть бути застосовані вчителями та батьками в навчальному й виховному процесах, в індивідуальній роботі та організації тренінгових занять. Актуальність підкреслюється також унікальною соціальною ситуацією розвитку особистості, яка пов'язана з нормативною необхідністю прийняття та освоєння нової соціальної позиції.

Страх можна вважати фізіологічно зумовленим феноменом життя людини, який так чи так може впливати як на суспільне життя окремого суб'єкта, так і на суспільний настрій загалом. На даному умовно-теоретичному рівні феномен страху деякі науковці термінологічно визначають як інстинкт, драйв, базальну емоцію; відносять до одного із засобів адаптації та регуляції поведінки. Сучасне бачення проблеми страхів і соціофобій полягає в тому, що у випадку, коли загальна сума страхів обмежує особистість певними

засобами реагування та взаємодії із зовнішнім світом, віковий страх із стимулу особистісного розвитку і засвоєння навколишньої дійсності, може перетворитися на фактор, що стримує розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Страх – розповсюджене явище з опосередкованим характером (об'єкти, що викликають страх, не можуть безпосередньо зашкодити особі). Дослідження феномена страхів та фобій безпосередньо пов'язане з вивченням проблеми емоцій, яка ще недостатньо розроблена у психологічній науці. Деякі аспекти емоційних проявів особистості, що так чи так пов'язані з виникненням страхів, досліджувалися у працях Л. Аболіна, П. Анохіна, А. Ананьєва, Г. Бреслава, В. Вілюнаса, Б. Додонова, О. Запорожця, К. Ізарда, Є. Ільїна та ін.

Також вивчали проблему виникнення страхів такі дослідники, як, зокрема, Ю. Щербатих, Ф. Ріман, П. Симонов, А. Рібаков, Є. Івлева, С. Керкегор, Я. Рейковський. Особливу увагу цьому питанню приділяли Т. Сімсон, М. Кузьміна.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відмінності між фізіологічними, медичними та психологічними дослідженнями суперечливі. Феномен страху є одночасно єдиним та багатозначним явищем, яке має свій особистий механізм початку дії та силу впливу на індивіда. Різноманітність мотивів і багатогранність емоційного прояву страху в різних психологічних галузях людини призводить до термінологічної заплутаності та позначення страху іншими науковими поняттями [1, с. 267].

Проблема страхів і фобій становить інтерес для психологічної науки, оскільки її розробка є надзвичайно актуальною та важливою для розв'язання цілої низки питань освітянської практики, зокрема, пов'язана з успішною адаптацією дитини до школи, а також попередженням виникнення в неї невротичних проявів, які пов'язані з відвідуванням школи й неадекватною поведінкою вчителів і батьків. Отже, актуальність теми визначається необхідністю вивчення генезису, форм та проявів страхів з огляду на необхідність вироблення психологічно обґрунтованих прийомів і методів їхньої корекції, створення науково-методичних рекомендацій для педагогів та батьків.

Актуальність нашої статті обумовлена тим, що вказані в ній прийоми та методи можуть бути застосовані вчителями та батьками в навчальному та виховному процесах, в індивідуальній роботі та організації тренінгових занять. Актуальність підкреслюється також унікальною соціальною ситуацією розвитку особистості, яка пов'язана з нормативною необхідністю прийняття та освоєння нової соціальної позиції [2, с. 389-400].

На сьогоднішній день представлена широка та різноманітна класифікація соціальних страхів, описано процес соціалізації страхів, суб'єктивні та об'єктивні

причини їхнього виникнення. Проте на сучасному етапі розробка проблеми потребує подальшого наукового вивчення та уточнення питання про виникнення і розвиток страху.

Наше стрімке життя з його нестабільністю та стресовими ситуаціями, бурхливим, невинним потоком інформації – теле-, кіно-, відеопродукцією, насиченою різноманітними ефектами, погонями, жахами тощо; повідомленнями й чутками про зростання злочинності – лягає тягарем на нервову систему дітей. Захистити внутрішній світ дитини від негативних впливів (у тому числі й наших власних), від виникнення в учнів необґрунтованих страхів – спільна турбота дорослих, які мають справу з дітьми [4, с.156].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Страх – це надзвичайно серйозна соціально-педагогічна проблема. Дитина росте, страхи ростуть разом з нею. Вони множаться, стають агресивними, пожирають душу дитини. З одного боку, страх може вберегти від неприборканих ризикованих вчинків, а з іншого – тривалі і стійкі страхи перешкоджають розвитку особистості, сковують творчу енергію, сприяють формуванню невпевненості та тривожності.

Оскільки психіка дитини відрізняється загостреною сприйнятливістю, ранимістю, нездатністю протистояти несприятливим впливам, то невротичні страхи з'являються в результаті тривалих і нерозв'язаних переживань або гострих психічних потрясінь, часто на тлі болючої перенапруги нервових процесів. Тому невротичні страхи потребують особливої уваги психологів, педагогів та батьків, оскільки при наявності таких страхів дитина стає скутою, напруженою. Її поведінка позначена пасивністю, розвивається афективна замкнутість. У зв'язку з цим гостро постає питання ранньої діагностики невротичних страхів, та їхньої корекції [3, с.148].

Провідними психологічними механізмами та засобами подолання тенденцій дитини до виникнення страхів є, передусім, формування умінь саморегуляції та комунікативних умінь, забезпечення успішної адаптації до дитячого колективу, до шкільного навчання. Поєднання психокорекційного впливу на індивідуально-особистісні особливості дитини та на соціальні умови її розвитку уможливорює створення оптимальних умов, які б сприяли подоланню страхів у молодших школярів та підлітків.

Переважає більшість страхів в тій чи тій мірі обумовлюються віковими особливостями і має тимчасовий характер. Дитячі страхи, якщо правильно до них ставитися, розуміти причини їхньої появи, дуже часто зникають безслідно. Якщо ж вони хворобливо загострені або зберігаються достатньо довгий час, тоді це свідчить про фізичну та нервову ослабленість дитини. Для того щоб вплинути на дитину, допомогти

їй звільнитися від страху, вчителям та батькам необхідно знати, що таке страх, яку функцію він виконує, як виникає та розвивається, чого найбільше бояться діти й чому. Дитячі страхи потребують раннього усунення з метою попередження появи неврозів як психічного захворювання дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бандура А. Теория социального научения / А. Бандура. – Санкт Петербург – Евразия, 2000. – 320 с.
2. Изард К. Е. Психология эмоций. / К. Е. Изард. – Санкт Петербург : Питер, 2000. – 464 с.
3. Складенко О. М. Психологічні чинники учбових страхів у дітей, засоби їх діагностики та корекції / О. М. Складенко // Психологія у ХХІ столітті : перспективи розвитку / О. М. Складенко. – Київ : Міленіум, 2003. – Т. 3. – 232 с.
4. Щербатых Ю. В. Психология страха : популярная энциклопедия / Ю. В. Щербатых. – Москва : Эксмо, 2003. – 512 с.

VI. МЕТОДИЧНІ ІННОВАЦІЇ У ФОРМУВАННІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

УДК 373.3.015.3:005.32

БАЙЛЕМА Ю.,
студентка шкільного відділення
Вінницького обласного комунального
гуманітарно-педагогічного коледжу
Науковий керівник – канд. філол. наук
Похилюк О. М.

СПЕЦИФІКА МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті розглянуто питання мотивації навчальної діяльності молодших школярів, розкрито актуальність даної педагогічної проблеми на сучасному етапі розвитку освіти, з'ясовано сутність поняття «мотивація», описано умови, що викликають інтерес до навчання в учнів початкової школи.

Ключові слова: мотив, навчальна мотивація, рівні навчальної мотивації.

Abstract. In the article the questions of motivation of educational activity of junior schoolchildren are considered, the relevance of this pedagogical problem is revealed at the present stage of development of education, the essence of the concept of "motivation" is clarified, the conditions, which are of interest to studying in elementary school students, are described.

Key words: motive, educational motivation, levels of educational motivation.

Постановка проблеми. Успіх будь-якої діяльності залежить не лише від здібностей і знань, а й від мотивації, тобто від прагнень самостверджуватися, досягати високих результатів. Адже що вищий рівень мотивації, що більше чинників спонукають дитину до діяльності, то кращих результатів вона може досягти. Кожен учитель хоче, щоб його учні добре навчалися, з інтересом і бажанням ходили до школи. У цьому зацікавлені і батьки учнів. Але часом і вчителям, і батькам доводиться з жалем констатувати: «не хоче вчитися», «міг би добре займатися, але бажання немає». У цих випадках ми натрапляємо на те, що в учня не сформувалися потреби в знаннях, немає інтересу до навчання [4, с. 17].

Ця проблема сьогодні хвилює багатьох педагогів і батьків. Учителі знають, що школяра не можна успішно навчати, якщо він байдуже ставиться до навчання і знань, без інтересу і не усвідомлюючи потреби до них. Тому перед школою стоїть задача з формування й розвитку в дитини позитивної мотивації до навчальної діяльності [6, с. 18]. Адже для того, щоб учень по-справжньому включився в роботу, потрібно, щоб

завдання, що ставляться перед ним у ході навчальної діяльності, були не тільки зрозумілі, але й внутрішньо прийняті школярем, тобто щоб вони були значимі для нього. Проблема мотивації є актуальною сьогодні. З одного боку, це відбувається тому, що необхідність впровадження в практику психологічних досліджень, вихід до реальної поведінки людини, до її регуляції потребує сьогодні реального пізнання закономірностей людини. З іншого боку, назріла необхідність розкриття зв'язків внутрішніх мотиваційних тенденцій людини до дії.

Стан дослідження проблеми. Вивчення мотивів та мотивації навчальної діяльності є центральною проблемою теорії навчання. На загальнотеоретичному рівні проблеми формування мотивації особистості досліджували у своїх працях такі психологи й дидакти, як Б. Баєв, Л. Божович, Д. Ельконін, Г. Костюк, О. Леонтьєв, І. Підласий, С. Рубінштейн та ін.

Л. Божович, досліджуючи ставлення школярів до навчання, встановила, що одним з найважливіших моментів, які розкривають психічну сутність цього ставлення, є та сукупність мотивів, що визначає навчальну діяльність школярів. Нею зроблений висновок про те, що проблема формування стійкості особистості є, насамперед, проблемою становлення соціальних за своїм походженням і моральних за змістом мотивів поведінки [3, с. 11]. Роботи Л. Божович і її співробітників мали велике значення для розвитку проблеми мотивації навчання.

Мета нашого дослідження – схарактеризувати мотивацію як особливий психофізіологічний процес, з'ясувати психодидактичні аспекти мотиваційної готовності учнів до навчання українській мові.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес формування мотивів навчання розпочинається з початкової школи. І майбутнє ставлення дитини до навчання залежить від класовода, його вміння спонукати дитину навчатися з власної волі, з бажанням і радістю. Учителі початкових класів компетентно й цілеспрямовано формують систему навчальних мотивів школярів, використовуючи інноваційні технології навчання: ефективним у формуванні навчальної мотивації учнів 1-4 класів є створення на уроках ігрових ситуацій, введення елементів театралізації, дослідно-експериментальної діяльності, використання інформаційно-комунікаційних технологій, особистісно орієнтованих методів і прийомів навчальної діяльності, створення ситуації успіху [1, с. 67].

Проте хвилює те, що порівняно з минулими роками навіть в учнів початкових класів зникає інтерес до вивчення окремих предметів, знижується загальний рівень навчальних досягнень учнів.

Спостереження за роботою вчителів показує, що вони далеко не завжди приділяють належну увагу мотивації учнів. Багато вчителів, часто самі того не усвідомлюючи, виходять з того, що раз дитина прийшла в школу, то вона повинна робити все те, що рекомендує вчитель. Трапляються й такі вчителі, що, насамперед, спираються на негативну мотивацію [5, с. 29].

Нерідко в перший же день перебування в школі учень довідується, що тепер він не може поводитися так, як раніше: йому не можна встати тоді, коли йому хочеться; не можна повернутися до учня, що сидить позаду; не можна запитати, коли хочеться це зробити. У таких випадках в учнів поступово формується страх перед школою, страх перед учителем. Навчальна діяльність радості не приносить. Якщо аналогічна ситуація складається у вчителя, то він довго не витримує й змінює місце роботи. Учитель повинен постійно пам'ятати, що людина не може тривалий час працювати на негативній мотивації, що породжує негативні емоції. Якщо це має місце, то чи треба дивуватися, що вже в початковій школі в дітей розвиваються неврози. Психологи та педагоги виокремлюють п'ять рівнів навчальної мотивації [2, с. 6]. Перший рівень – високий рівень шкільної мотивації, навчальної активності. У таких дітей є пізнавальний мотив, прагнення найбільш успішно виконувати всі запропоновані шкільні вимоги. Учні чітко виконують всі вказівки учителя, сумлінні і відповідальні, дуже переживають, якщо одержують незадовільні оцінки.

Другий рівень – хороша шкільна мотивація. Учні успішно справляються з навчальною діяльністю. Подібний рівень мотивації є середньою нормою.

Третій рівень – позитивне ставлення до школи, але школа приваблює таких дітей поза навчальною діяльністю. Такі діти досить сприятливо почувають себе в школі, щоб спілкуватися з друзями, з учителями. Їм подобається відчувати себе учнями, мати гарний портфель, ручки, пенал, зошити. Пізнавальні мотиви в таких дітей сформовані меншою мірою, і навчальний процес їх мало приваблює.

Четвертий рівень – низька шкільна мотивація. Ці діти відвідують школу неохоче, воліють пропускати заняття. На уроках часто займаються сторонніми справами, іграми. Мають проблеми в навчальній діяльності.

П'ятий рівень – негативне ставлення до школи, шкільна дезадаптація. Такі діти мають труднощі в навчанні: вони не справляються з навчальною діяльністю, відчують проблеми в спілкуванні з однокласниками, у взаєминах з учителем. Школа нерідко сприймається ними як вороже середовище, перебування в ній для дітей нестерпне. В інших випадках учні можуть виявляти агресію, відмовлятися виконувати

завдання, дотримуватися тих чи тих норм і правил. Часто в подібних школярів відзначаються нервово-психічні порушення [7, с. 238].

Серед причин спаду мотивації молодших школярів до навчальної діяльності слід назвати такі:

- ставлення учня до вчителя;
- ставлення вчителя до учня;
- особиста вагомість предмета;
- розумовий розвиток учня;
- продуктивність навчальної діяльності;
- нерозуміння мети навчання;
- страх перед школою [5, с. 33].

Відомо, що розвиток мотивів навчання йде двома шляхами:

- 1) через засвоєння учнями суспільного змісту навчання;
- 2) через саму навчальну діяльність школяра, що повинна чимось зацікавити його.

На першому шляху головне завдання вчителя полягає в тому, щоб, з одного боку, донести до свідомості дитини ті мотиви, що суспільно незначимі, але мають досить високий рівень дійсності. Прикладом може бути бажання одержувати гарні оцінки. Учнім необхідно допомогти усвідомити об'єктивний зв'язок оцінки з рівнем знань й умінь. І в такий спосіб поступово підійти до мотивації, пов'язаної з бажанням мати високий рівень знань і умінь. Це, у свою чергу, повинно усвідомлюватися дітьми як необхідна умова їх успішної, корисної суспільству діяльності. З іншого боку, необхідно підвищити дієвість мотивів, що усвідомлюються як важливі, але реально на їхню поведінку не впливають.

У практиці відомо досить багато конкретних умов, що викликають інтерес школяра до навчальної діяльності. Розглянемо деякі з них [7, с. 245].

1. Спосіб розкриття навчального матеріалу.

Звичайно предмет з'являється перед учнем як послідовність окремих явищ. Кожне з відомих явищ учитель пояснює, дає готовий спосіб дії з ним. Дитині нічого не залишається, як запам'ятати все це й діяти показаним способом. При такому розкритті предмета є велика небезпека втрати інтересу до нього.

Навпаки, коли вивчення предмета йде через розкриття дитині сутності, що лежить в основі всіх окремих явищ, то, спираючись на цю сутність, учень сам одержує окремі явища, навчальна діяльність здобуває для нього творчий характер і так викликає в нього інтерес до вивчення предмета. При цьому мотивувати позитивне ставлення до

вивчення даного предмета може як його зміст, так і метод роботи з ним. В останньому випадку має місце мотивація процесом навчання.

2. Організація роботи над предметом малими групами.

Принцип набору учнів при комплектуванні малих груп має велике мотиваційне значення. Якщо дітей з нейтральною мотивацією до предмета об'єднати з дітьми, яким не подобається даний предмет, то після спільної роботи перші істотно підвищують свій інтерес до цього предмета.

Якщо ж включити учнів з нейтральним ставленням до даного предмета в групу дітей, яким подобається цей предмет, то їхнє ставлення не змінюється.

3. Відношення між мотивом і метою.

Мета, поставлена вчителем, повинна стати метою учня. Для перетворення мети в мотив-мету велике значення має усвідомлення учнем своїх успіхів, просування вперед.

4. Проблемність навчання.

На кожному з етапів уроку необхідно використовувати проблемні мотивації, завдання. Якщо вчитель робить це, то зазвичай мотивації учнів знаходяться на досить високому рівні. Важливо зазначити, що за змістом вони є пізнавальними, тобто внутрішніми.

Так ми з'ясували, що мотивація навчання складається з багатьох сторін, що змінюються й вступають у нові відношення одна з одною (суспільні ідеали, зміст навчання для школяра, його мотиви, мета, емоції, інтереси тощо). Тому становлення мотивації – це не просте збільшення позитивного чи негативного ставлення до навчання, але й ускладнення структури мотиваційної сфери та спонукань, що входять до неї, встановлення нових, більш зрілих, іноді суперечливих відношень між ними. Ці окремі аспекти мотиваційної сфери (і складні, діалектичні відношення між ними) повинні стати об'єктом керування вчителя [8, с.368].

Висновки. Отже, вміння виявляти й враховувати мотиви учіння створює великі можливості в удосконаленні навчального процесу. Молодший шкільний вік має значні резерви формування мотиваційної сфери учіння. Головний зміст мотивації в цьому віці – «навчити вчитися». Молодший шкільний вік – це початок становлення мотивації учіння, від якого залежить її доля протягом усього шкільного віку. Мотивація навчальної діяльності школярів, для того щоб досягнути поставленого результату, має ґрунтуватися на знаннях педагогом особистості учня, особливостей його емоційно-вольової сфери, дієвих мотивів. Слід зауважити, що прикметною особливістю мотиваційної сфери особистості є те, що домінуючими в ній є один-два мотиви, часто для різних учнів це різні внутрішні спонукання. Мета особистісно зорієнтованого

навчання полягає в тому, що вчитель має не лише знати ключові мотиви, які спонукають школярів до навчальної діяльності, а й так вибудовувати, планувати навчально-виховний процес, щоб ці мотиви запрацювали.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артемова Л. Вчися граючись / Л. Артемова. – К. : Знання, 2000. – С. 67-68.
2. Бондаренко А. Дидактические игры в школе / А. Бондаренко. – М. : Наука, 2001. – С. 201-205.
3. Варзацька Л. Особистісно зорієнтоване навчання української мови / Л. Варзацька // Початкова освіта. – 2011. – Травень, № 20. – С. 6-12.
4. Вірнієнко О. Диференційований підхід до навчання школярів рідної мови / О. Вірнієнко // Початкова школа. – 2001. – № 3. – С. 16-20.
5. Власова О. Педагогічна психологія : навчальний посібник / О. Власова. – К. : Либідь, 2005. – С. 28-35.
6. Лазаренко Н. Інтеграція мовних знань та мовленнєвих умінь молодших школярів у процесі вивчення української мови / Н. Лазаренко // Наукові записки. Серія : Початкове навчання. – 2003. – Вип. 1. – С. 18-19.
7. Канюк С. Психологія мотивації : навчальний посібник / С. Канюк. – К. : Либідь, 2002. – С. 238-248.
8. Ряба С. Формування у четвертокласників мотивації до вивчення української мови засобами творчих вправ / С. Ряба // Методичний пошук учителя-словесника : зб. наук.-метод. ст. студ. і магістр. / заг. ред. О. М. Куцевол ; упоряд. В. В. Богатко. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. – Вип. 5. – С. 365-370.

УДК 373.5:930 – 51

КУШКО І. С.,

Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж

КУШКО М. С.,

м. Вінниця КЗ «ЗШ І-ІІІ ст. №3 ім. М. Коцюбинського ВМР»,
м. Вінниця

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ІСТОРИЧНОЇ ОСОБИ НА УРОЦІ ІСТОРІЇ

Анотація. У статті розглянуто основні підходи до подання історичної особистості на уроках історії, а також подано значну кількість методів та методичних прийомів формування в учнів вміння характеризувати й оцінювати діяльність історичних осіб.

Ключові слова: історична особистість, історія, учні, метод.

Annotation. *The article deals with the main approaches to the presentation of historical personality in history lessons, as well as a significant number of methods and methodical methods of forming students' ability to characterize and evaluate the activities of historical persons.*

Key words: *historical personality, history, students, method.*

Постановка проблеми. Історію, безперечно, творять особистості. Саме з цього незаперечного твердження про розуміння історії кожного народу, кожного його періоду випливає сучасна історична освіта в Україні. Однією з особливостей навчання історії в школі є особлива увага, яку приділяють вчителі до діяльності історичної особи як головного суб'єкта історичного процесу. Звертаючись до показу історичних осіб, педагоги намагаються «оживити» сухі історичні схеми, показати роль суб'єктивного фактору в розвитку історичних подій, подати своїм учням хороший приклад для наслідування. Кожне покоління, кожна нація пишається своїми видатними людьми. Видатні особистості – немов камертон свого часу: вони окреслюють тональність життя суспільства, повністю піднімають планку суспільних діянь і прагнень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання ролі та місце історичної особи на уроках історії було предметом досліджень багатьох вчених, педагогів та психологів, а саме: Н. Венцевої, Г. Драйден, О. Желібова, М. Костомарової, Л. Лихачова, О. Пометун, А. Пінчук.

Мета статті. Проблема персоніфікації історії була актуальною у всі часи. Міжнародна та вітчизняна освітянські практики свідчить, що ця проблема належить до очевидних пріоритетів сучасної школи. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів зорієнтовані на навчання історії в школі, на осмислення ролі особи в історії, відповідальності особистості за власні дії. Проаналізувавши нову програму з історії для загальноосвітніх навчальних закладів, можна зробити висновок, що вивчення діяльності історичних діячів є одним із пріоритетних завдань у шкільному курсі історії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Через специфіку самого предмета історії жодне історичне дослідження не може обійтися без вивчення історичних осіб, аналізу їхньої діяльності та оцінки її результатів. Історики завжди персоніфікують історію. До показу історичних осіб вони вдаються, щоб «оживити» сухі історичні схеми, показати причини історичних подій та явищ, зацікавити або розважити читача, донести до нього певну мораль або запропонувати якусь модель суспільної поведінки. Знаменитий вираз Макіавеллі про те, що людині розумній належить обирати шляхи, які вже прокладені найвеличнішими з людей, і наслідувати найбільш гідних із них, достатньо повно ілюструє це положення.

У методиці навчання історії розроблено значну кількість методів й методичних прийомів формування в учнів специфічного вміння – характеризувати та оцінювати діяльність історичних осіб. Учителі традиційно приділяють значну увагу складанню учнями історичного портрета як характеристики особи в контексті біографічних даних, світогляду, основних етапів життя. У цьому аспекті ми маємо значну спадщину радянських та вітчизняних педагогів, методичний багаж яких складається з різноманітних порад, планів, пам'яток та алгоритмів складання історичного портрета як певної характеристики історичної особи [7, с. 10].

Крім складання історичного портрета, одним із провідних методичних прийомів стала образна характеристика історичного діяча, коли вчитель не тільки виокремлює перелік основних зовнішніх ознак історичних фактів із біографії видатної особистості, але й звертає увагу учнів на їхні внутрішні, істотні властивості [3, с. 17].

Методичний арсенал практикуючого вчителя в роботі над створенням яскравого образу історичної особи складають також такі методичні прийоми, як розповідь, сюжетне оповідання, картинне зображення, прийоми контрасту-протиставлення історичних постатей, групова характеристика, драматизація розповіді вчителя тощо. Сьогодні науковці-методисти продовжують працювати над пошуком ефективних методик, спрямованих на вивчення життєдіяльності та біографії історичних постатей [1; 4; 6; 7].

Вивчення історичних осіб не є самоціллю, викладання та вивчення історії ширше, ніж вивчення їхніх біографій. Вони повинні бути засобом для розвитку особистості учня, формування в нього історичного мислення та свідомості. Щоб забезпечити досягнення цього, пропонуємо в основу вивчення будь-якої теми закласти три питання, що визначають її конструкцію і дають будувати навчально-виховний процес. Що нам відомо про цю історичну особу, звідки і як історики отримали ці відомості, яке ваше особисте ставлення до неї і способів висвітлення її діянь в історичних дослідженнях, за допомогою цих питань розвиваються вміння та навички дослідницького характеру, критичне мислення, уміння досліджувати історичні джерела, розрізняти факти, припущення, оцінки, за допомогою фактів відтворювати життя людей у минулому, висувати власну аргументовану інтерпретацію ролі і впливу історичних осіб, пов'язувати історичні знання з власним досвідом [9, с. 10].

Будь-яка особистість – це складна, багат шарова структура, що складається з великої кількості взаємопов'язаних, взаємозалежних підструктур, які взаємодіють, визначають і навіть компенсують одна одну. Умовно всі якості особистості можуть бути розподілені за чотирма рівнями. Рівень темпераменту зумовлюється спадковістю;

рівень особливостей психічних процесів – як спадковістю, так і певною мірою соціальним середовищем; рівень досвіду особистості і рівень спрямованості особистості – соціальним середовищем.

Особистість є системою, що діє свідомо і сама контролює свою діяльність. Основу внутрішнього механізму, який забезпечує розумність і свідомість її діяльності, складають потреби. Потреби особистості формуються суспільним життям і слугують джерелом її активності. Спрямованість особистості визначається її інтересами, переконаннями, поглядами, ціннісними орієнтаціями. Особистість і її діяльність становлять одне ціле. Зважаючи на те, що нас насамперед цікавить рівень впливу особистості на історичний процес, пріоритетним об'єктом вивчення на уроках історії повинна бути її діяльність, результат цієї діяльності і значення [6, с. 126]. Після цього необхідно визначити, які індивідуальні якості особистості визначили методи її діяльності і сприяли досягненню саме такого результату. Безумовно, що деталі життя історичної особи (що вона їла, скільки дружин мала, якому одягу віддавала перевагу) збуджують інтерес учнів і демонструють високу поінформованість учителя.

Ця інформація певний час навіть здатна підтримувати увагу учнів, але у зв'язку з тим, що дидактична мета вивчення історичних осіб полягає не в тому, щоб передати учням всю інформацію про історичну особу, а в тому, щоб навчити їх уміння аналізувати і оцінювати історичних осіб, відбір інформації має бути жорстким [1, с. 9]. Деталізація виправдана тоді, коли дає змогу краще зрозуміти мотиви діяльності історичної особи або якщо деталі справляли істотний вплив на формування її уподобань, переконань та ціннісних орієнтацій.

Будь-яке дидактичне завдання складається з мети (у даному випадку це визначення впливу особи на історичний процес і його оцінка), інформації (це все те, що допомагає досягти мети) і умови її виконання (відповідна структура і організація подачі інформації, наявність в учнів необхідних для роботи вмінь та навичок) [7, с. 9].

На нашу думку, історична особистість повинна бути показана не стільки на тлі історичного процесу, скільки як його складова частина і суттєвий чинник впливу. Для того щоб досягти нової мети шкільної історичної освіти-розвитку особистості та надання їй можливості самовдосконалюватися після закінчення школи, необхідно внести зміни і в організаційні форми навчальних занять, і в методи їх проведення [3, с. 16]. Вивчення історії повинно відбуватися як пошук пояснень існуючих інтерпретацій історичного процесу, як розвиток критичного мислення учнів і формування ними власного бачення історичних подій.

Організовуючи та проводячи навчальні заняття з історії, слід враховувати те, що:

- Перевага віддається формуванню процесуальних та розумових умінь і навичок, висуванню плідних ідей.
- Для розвитку критичного мислення аналіз історичних джерел має бути основним, а не допоміжним методом. Процес навчання необхідно перетворити «на активний процес, що стимулює дослідницьку діяльність, що спонукає учнів аналізувати власні висновки та умовиводи; розвиває вміння висловлювати свою думку».
- Метод пошуку пояснень потребує, щоб викладання ґрунтувалося на аналізі проблем та відповідях на запитання, що виникають в учнів.
- Знання, вміння та навички учні повинні отримувати «через дію», тобто в результаті власної діяльності з опорою на особистий досвід.
- Метод повинен забезпечити засвоєння учнями процедур пізнавальної діяльності (методології), що дасть можливість вийти на науковий рівень розуміння історії.
- Необхідно частіше використовувати роботу в групах та інтерактивні методи. Це допоможе учням розвинути не лише навчальні вміння і навички, а й навички комунікації, плідної співпраці та зорієнтує особистість на такі демократичні цінності, як плюралізм, толерантність, діалог і компроміс [10, с. 26, 27].

Вивчення життєдіяльності історичної особи на уроках історії повинно бути ширшим, ніж вивчення її біографії, і стати засобом для розвитку особистості учня, формування в нього історичного мислення та свідомості. Запропонований нами в статті методичний прийом поєднує елементи алгоритмічного, біографічно-оцінного, дослідницького варіантів організації роботи учнів із вивчення життєдіяльності історичної особи на основі використання елементів сучасних методів історичної науки й новітніх інформаційно-комунікаційних технологій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, вивчення історичної особистості допомагає учням здобути певні знання, засвоїти загальнолюдські якості, сформувати власну систему цінностей та ідеалів.

Ознайомлення учнів з життєписами історичних осіб у процесі групової, самостійної та дослідницької діяльності спонукає їх до аналізу альтернативних оцінок, розвиває уміння висловлювати свої думки, робити висновки. Отже, вдумливе вивчення особистості видатного діяча сприятиме більш глибокому пізнанню історії і посиленню позитивного педагогічного впливу на формування особистості учня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Венцева Н. О. Вивчення історичних постатей на уроках історії України в 8 класі / Н. О. Венцева. – Х. : Вид. Група «Основа», 2010. – 142 с.
2. Драйден Г., Вос Д. Революція в навчанні / Г. Драйден, Д. Вос. – Львів : Літопис, 2005. – 542 с.
3. Желіба О. Складаємо історичний портрет / О. Желіба // Історія України. – 2006. – № 42. – С. 16–17.
4. Інтерактивні уроки з історії України. – Харків : Основа, 2005. – 109 с.
5. Історичні постаті України : проблеми і пошуки. – Луганськ : СЛУ ім. В. Даля, 2003. – 158 с.
6. Костомаров М. І. Історичні постаті / М. І. Костомаров. – Дніпропетровськ : Січ, 2008. – 618 с.
7. Лихачова Л. Створення історичного портрета як засіб поглибленого вивчення історії України / Л. Лихачова // Історія України. – 2002. – № 14. – С. 8 – 10.
8. Методика навчання історії в школі / О. І. Пометун, Г. О. Фрейман. – К. : Генеза, 2005. – 328 с.
9. Пінчук А. С. Методичні засади висвітлення історичних постатей у шкільних курсах історії (30 – 80-ті рр. ХХ ст.) : Автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.02 / А. С. Пінчук ; Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2006. – 21 с. – укр. методичні засади висвітлення історичних постатей у шкільних курсах історії (30 – 80-ті рр. ХХ ст.) : Автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.02 / А. С. Пінчук ; Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2006. – 21 с.
10. Тоболін В. Вивчення життя і діяльності історичних осіб через використання схем-портретів / В. Тоболін // Історія в школах України. – 1999. – № 1. – С. 25 – 27.
11. Черков Г. Образ історичної постаті як феномен національної екранної культури [Електронний ресурс] / Г. Черков // Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. – 2014. – Вип. 14. – С. 176 – 182.

VII. ОСОБЛИВІ РИСИ ЛЕКСИКОЛОГІЇ ТА ГРАМАТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

УДК 811.111'373.611

ПАЛАМАРЧУК А.,
студентка філологічного факультету
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу
Науковий керівник – канд. філол. наук
Н. К. Войцехівська

ЯВИЩЕ ГРАФІЧНОГО ЗЛИТТЯ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Анотація. У статті проаналізовано графічне злиття (телескопізми) як один із способів словотворення сучасної англійської мови. Дослідження й аналіз телескопічних одиниць дали змогу вивчити їхнє походження та поширення, визначити класифікацію графічних зрощень, галузі їхнього вживання і функціонування.

Ключові слова: графічне злиття, телескопізм, бленд, гібрид, словотвірна модель, телескопічна одиниця.

Annotation. The article analyzes the graphical merger (telescopy) as one of the ways of the derivation of contemporary English. The research and analysis of telescopic units made it possible to study their origin and distribution, to define the classification of graphic mergers, their sphere of application and functioning.

Key words: graphic fusion, telescopy, blend, hybrid, word-formation model, telescopic unit.

Постановка проблеми. Мова – це «живий організм», який видозмінюється, розвивається. Кожна «жива» мова підвладна дії «вічного двигуна», яким і є словотвір. Слова переосмислюються, набувають нових значень, змінюють поверхневу та глибинну структури, поповнюють собою корпус інновацій, у т. ч. завдяки графічному злиттю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасній стилістиці статус графічного злиття та його зростаючу вагомість підкреслює велика кількість досліджень, присвячених різноманітним аспектам цього явища: від структурно-семантичних характеристик (Л. О. Тарасова [1], О. М. Сухорукова [2], Н. А. Лаврова [3], О. М. Лашкевич [4]) і когнітивних показників (А. М. Шевельова [5], Л. О. Ліпілін [6]) до визначення лінгвокультурних особливостей (О. О. Хрущова [7]).

Незважаючи на те, що існує ціла низка назв для позначення цього явища, в англійській стилістиці найбільше «прижився» термін «телескопізми», або графічне злиття.

Найбільш точно визначення графічного злиття запропонувала А. М. Шевельова: «графічне злиття – це процес і результат поєднання структурних елементів двох або більше мовних одиниць на основі їхньої структурної інтеграції, функціональної та семантичної близькості» [5]. Т. Н. Астафурова, О. М. Сухорукова трактують телескопізми як «самостійний спосіб словотворення в англійській мові, що є злиттям двох або більше усічених основ або слів, а також злиття повного слова / основи з усіченим, у результаті якого утворюється нове слово – телескопічна одиниця, повністю або частково поєднує значення всіх вхідних у неї структурних компонентів» [8]. О. М. Лашкевич вважає, що «семантичні відносини між елементами новоутвореного шляхом графічного злиття слова виявляються більш різноманітними, ніж просте з'єднання двох понять, явищ або предметів» [4], тобто внаслідок цього виникає нове значення, що включає значення компонентів нового слова.

Мета статті – дослідити та проаналізувати такий словотвірний засіб мовної економії як телескопія в англійській мові та встановити місце телескопії в системі утворення нових слів.

Предметом дослідження є комплексне вивчення процесу утворення скорочень, що функціонують у сучасній англійській мові.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній англійській мові використання телескопічних одиниць великою мірою пояснюється особливостями конкретного дискурсу: залежно від його цілей і завдань телескопічні одиниці чи становлять невід'ємну частину риторичних компонентів цього дискурсу, чи, навпаки, вживаються дуже обмежено.

Перші телескопійні слова, створені в англійській літературі, відображали гумористичне сприйняття авторами сучасного суспільного життя [4; 7]. Телескопійні новоутворення є, наприклад, у творах У. Шекспіра (triumph «тріумф» + triumvirate – «тріумвірат» > trimpherate – «трійка переможців»), Е. Спенсера (wrinkle – «зморшка» + frizzle – «завиток» > wrizzled – «із глибокими зморшками»), З. Річардсона (dastard – «ганебний боягуз» + cowardice – «боязкість» > dasterdice – «ганебна боязкість») тощо.

Лише на початку XX ст. телескопія стала розглядатися як спосіб формування неологізмів літературної мови. О. М. Бортнічук зазначає, що у XX ст. телескопійні слова стали виникати як результат дії словотвірного процесу, здатні відчутно впливати на поповнення словникового складу англійської мови [2, с. 174]. Багато телескопізмів, створених у першій половині XX ст., нині увійшли до словника літературної англійської мови. Наприклад, motel < motorists + hotel, smog < smoke + fog, brunch <

breakfast + lunch, Eurovision < Europe + television, Interpol < international + police, telecast < television + broadcast, transistor < transfer + resistor та ін.

Розглядаючи природу телескопії, слід підкреслити її комплексний характер, оскільки в процесі формування телескопізмів беруть участь і механізми стягнення основ (які є провідними в словоскладанні), і механізми скорочення, фрагментації слів (що є типовим для формотворення).

Зауважимо також, що механізми утворення телескопізмів мають багато спільного зі словоскладанням. По-перше, в основі утворення і телескопізмів, і складних слів лежать вільні лексичні одиниці. По-друге, у семантичному плані обидва способи словотвору підкреслюють універбацію, тобто «накладання значень» його компонентів [2, 178], і може, таким чином, дорівнювати сумі значень компонентів. По-третє, основу зв'язку між компонентами композитів і телескопізмів складає з'єднання основ. Головною відмінністю телескопії від словоскладання є те, що вона ґрунтується на стягненні основ, які частково або повністю втратили свою цілісність.

Утворення телескопізмів у сучасній англійській мові науковці вважають одним із проявів «принципу найменшого зусилля» [6, с. 38], «мовної економії, закону економії мовленнєвих засобів. На думку Л. П. Попко, «дія цього закону виявляється в тому, що в процесі використання мови комунікант здійснює відбір найраціональніших для мети спілкування мовних засобів» [5, с. 190]. Телескопія разом з іншими способами «компресивного словотворення» [8, с. 47] – словоскладанням, аббревіацією, стягненням словосполучень і речень – відіграє важливу роль у формуванні однослівних позначень понять, які в мові можуть мати неоднослівне вираження.

Залежно від фонетичних і семантичних критеріїв, телескопізми як приклади мовної компресії, бувають різних видів. Для цього дослідження актуальною є типологія телескопічних одиниць, яку запропонувала Сюзанна Кеммер у 2000 році [9]:

1) одиниці з накладенням (overlap blends): glitterati < glitter + literati – «обрані, еліта, бомонд»;

2) одиниці із заміщенням (substitution blends):

- цілої лексеми (lexeme substitution): carjacking < car + hijacking – «викрадення машини»;

- морфеми (morpheme substitution): andropause < andro + menopause – «андропауза, вікове зниження гормонів у чоловіків»;

- склади (syllable substitution): digerati < digital + literati – «комп'ютерні експерти; еліта комп'ютерної індустрії»;

- сегмента звукового ланцюжка (segment string substitution): smog < smoke + fog – «густиий туман із димом і кіптявою»;

3) група одиниць, що рідко виникають (rare blend types) і складаються з:

- трьох вихідних компонентів (3-source blends): turducken < turkey + duck + chicken – «індичка, фарширована м'ясом качки і курчати»;

- змішаних одиниць (intercalative blends): chortle < chuckle + snort – «переможно співати; радіти; сміятися або гикати від задоволення»;

- «орфографічного злиття» (spelling blends): pharming < pharmaceutical + farming – «розведення генетично модифікованих тварин».

Як бачимо з прикладів, прагматична вагомість цього способу словотвору визначається не лише формальною зручністю, а й експресивністю похідних телескопізмів. Незвичність форми телескопізмів, насиченість змісту цих новоутворень роблять їх експресивними, емоційними. А це, своєю чергою, надає оригінальності, виразності, яскравості висловлюванням мовця, котрий їх уживає.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, телескопічне словотворення виявляє на сучасному етапі становлення англійської мови тенденцію до подальшого активного розвитку. Графічне злиття, що є контамінацією лексичних елементів як у структурному, так і в семантичному аспекті, слугує стилістичним засобом репрезентації інформації і може використовуватися не тільки з метою економії мовних засобів, але задля експресії чи створення комічного ефекту. Окрім того, нині спостерігається тенденція до розширення царини функціонування телескопічних одиниць, які поступово проникають в усі стилі сучасної англійської мови, що надалі підтверджує думку щодо продуктивності телескопії як особливого способу словотворення на сучасному етапі розвитку мови.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень вважаємо дослідження механізмів формування нових дериваційних елементів на базі телескопічних одиниць.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Тарасова Л. А. Структурно-семантичні аспекти телескопії в сучасній англійській мові : дис. ... канд. філол. наук : 01.03.02 / Лариса Андріївна Тарасова. – М, 1991. – 207 с.
2. Сухорукова О. Н. Структурно-семантичні та функціональні особливості телескопічних одиниць в масово-інформаційному дискурсі : на матеріалі англомовної

преси : дис. ... канд. філол. наук : 12.00.04 / Ольга Назарівна Сухорукова. – Волгоград, 2004. –170 с.

3. Лаврова Н. А. Контамінація і паронімічна атракція / Н. А. Лаврова // Уральський філологічний вісник. – Серія : Мова. Система. Особистість : лінгвістика креативу. – 2012. – № 3. – С. 93–99.

4. Лашкевич О. М. Семантика слів-злитків в сучасній англійській мові / О. М. Лашкевич // Вісник Удмуртського університету. – Серія : Філологічні науки. – 2005. – № 5 (2). – С. 99–104.

5. Шевельова А. М. Структура і семантика телескопічних похідних з погляду когнітивної лінгвістики : дис. ... канд. філол. наук : 11.00.03 / Анна Миколаївна Шевельова. – М., 2003. – 195 с.

6. Ліпілін Л. А. Лексичні злиття в сучасній англійській мові / Л. А. Ліпілін // Вісник БФУ ім. І. Канта. – Серія : Філологічні науки. – 2006. – № 2. – С. 87–92.

7. Астафурова Т. Н. Структурно-семантичні та функціональні особливості телескопічних одиниць в масово-інформаційному дискурсі (на матеріалі англомовної преси) / Т. Н. Астафурова, О. Н. Сухорукова // Вісник ВолДУ. –Серія 2 : Мовознавство. – Волгоград. – 2005. – № 4. – С. 130–134.

8. Іщенко І. Г. Особливості функціонування телескопічних одиниць в сучасній англійській мові / І. Г. Іщенко, В. В. Мацеха // Вісник АмГУ. – Серія : Гуманітарні науки. – 2009. – № 46. – С. 90–92.

9. Kemmer S. Lexical Blending : An Integrated View, with Implications for Morphology / S. Kemmer // Paper presented at First Landau International Symposium, Landau, Germany, March. – 2000. – № 12. – С. 123–127.

УДК 811. 111' 373.7

РУДАКОВА Д.,

студентка філологічного факультету

Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу

Науковий керівник: канд. пед. наук,

доц. Пиндик О.Г.

ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ КОМПОНЕНТОМ HOME/HOUSE

Abstract. *This article deals with the problem of definition of phraseological units and idioms, their classification and linguacultural aspects. The author makes an attempt to elicit and analyse idioms with components home/house. The researcher made a conclusion as for existence of peculiar group of phraseological units with component home/house.*

Key words: *phraseologism, idiom, linguacultural aspect, component home/house.*

***Анотація.** Статтю присвячено проблемам дефініції фразеологічних одиниць та ідіом, їхній класифікації та лінгвокультурологічним аспектам. Авторка здійснила спробу виокремити та проаналізувати фразеологізми з компонентом *home/house*. Дослідниця робить висновки щодо існування особливої групи фразеологізмів із компонентом *home/house*, про їхні особливості використання в мові та інтерпретації українською мовою.*

***Ключові слова:** фразеологізм, ідіома, лінгвокультурологічний аспект, компонент *home/house*.*

Постановка проблеми. Фразеологічна картина світу – частина мовної картини світу, що склалася в носія мови. У сучасних дослідженнях під фразеологічною картиною світу розуміється «частина наївної мовної картини світу», що описана засобами фразеології, де кожна фразеологічна одиниця є елементом стійкої системи та виконує визначені функції в описі реалій навколишньої дійсності. Досліджували фразеологічну картину світу Н. Ф. Алефіренко, О. А. Корнілова, В. М. Мокієнко, Ю. П. Солодуба та інші, які встановили специфічні особливості, такі як універсальність, національна специфічність, антропоцентричність, експресивність та фрагментарна специфічність. Фразеологізми слугують засобом найбільш оптимальної вербалізації концептів, оскільки концепти містять конкретно-асоціативні та емоційно-оцінні ознаки досліджуваного об'єкта.

Фразеологічні єдності роблять текст більш яскравим та цікавим. Їхня неповторність полягає в тому, що значення певного фразеологізму неможливо зрозуміти за значенням окремих слів, які до нього входять. Багато людей навіть не здогадуються, що, насправді, фразеологізми мають історичне або літературне підґрунтя, яке й пояснює вживання тих чи тих слів. А тому велика частина фразеологізмів відображає особливий глибоко національний характер мови країни, оскільки пряме значення багатьох фразеологізмів пов'язане з історією країни та звичаями предків. Вони часто зустрічаються в розмовній мові та літературних творах. Фразеологізми також віддзеркалюють національний колорит, а тому, знайомлячись із фразеологією, ми дізнаємося більше про країну, культуру та мову.

За допомогою фразеологічних одиниць об'єктам і людям приписуються ознаки, які, своє чергою, асоціюються з мовною картиною світу, охоплюють цілу дескриптивну ситуацію, виражають оцінне ставлення до неї. Фразеологізми є одним із способів відображення мовної картини світу. Мовна картина світу формує тип ставлення людини до світу, вона визначає норми поведінки людини в світі, визначає її ставлення до світу.

Фразеологія формувалася протягом століть, акумулюючи в собі життєвий досвід народу. У фразеологізмах найбільшою мірою виявляється національна специфіка мови, вони становлять найбільш образну частину її лексики. Найяскравіше своє виявлення фразеологізми знаходять у живому мовленні народу як в усній, так і в письмовій формі, адже справжнє життя слова здійснюється тільки в мовленні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема перекладу ФО досить повно розглянута в роботах В. Виноградова, В. Комісарова. Такі науковці, як Н. Шанський, А. Кунін, Л. Сміт, Н. Амосова широко досліджували питання класифікації ФО. Проблемою визначення поняття ФО займалися Ш. Баллі, А. Кунін, В. Телія, В. Гак.

У сучасних мовознавчих працях велика увага присвячена питанню взаємодії мови і культури. Мова – це знакова система, де зафіксована не тільки реальність, але й символічний всесвіт. Фразеологізми здавна вважаються однією зі специфічних рис кожної мови. У цьому аспекті цікавою постає етнокультурна маркованість фразеологічних одиниць (далі – ФО), тобто вивчення ФО на матеріалі української і англійської мов згідно з лінгвокультурним підходом.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що на сучасному етапі розвитку лінгвістики велика увага присвячена вивченню мови, саме як скарбниці знань і пам'яті про матеріальні, соціальні, духовні, культурні досягнення й духовні багатства різних народів. На сучасному етапі активізації міжкультурного діалогу важливим постає не лише досконале володіння мовою іншого народу, але й знання культури, менталітету цього етносу. Саме в цьому аспекті фразеологічний склад мови привертає увагу й потребує уважного вивчення, нових підходів та ідей до дослідження ФО як носія етнокультурної інформації.

Метою дослідження є окреслення етнокультурної маркованості фразеологізмів із компонентом на позначення *home and house* в аспекті зіставлення.

Поставлена мета зумовлює потребу реалізації таких **завдань**:

- 1) розкрити теоретико-методологічні засади дослідження фразеологізмів у мовознавстві; з'ясувати диференційні ознаки фразеологізмів;
- 2) проаналізувати класифікації фразеологічних одиниць, що існують сьогодні в лінгвістиці;
- 3) окреслити місце ФО з компонентом на позначення *home and house* у системі інших фразеологічних одиниць;
- 4) сформулювати концепцію зіставного аналізу ФО з компонентом на позначення *home and house* в англійській мові;

5) за допомогою конкретних прикладів розкрити національне забарвлення фразеологічних компонентів на основі англійської та української мов.

Вибір **методів** зумовлений метою та конкретними завданнями роботи. Зокрема, використано такі методи: описовий, метод фразеологічної ідентифікації (О. В. Кунін); кількісний, зіставний.

Предметом є 500 ФО, відібраних з одномовних і двомовних словників, а також із тлумачних словників англійської та російської мов, а саме: з «Великого англо-російського фразеологічного словника» О. В. Куніна, «Англо-українського фразеологічного словника» К. Т. Баранцева, «Англо-російського фразеологічного словника» Д. І. Квеселевича, «Російсько-англійського словника крилатих слів» І. О. Уолш та В. П. Беркова, «Лонгманського словника англійських ідіом» та «Кембриджського словника американських ідіом».

Об'єктом дослідження є функційно-комунікативні та прагматичні особливості підсистеми ФО, до складу яких входять лексеми, що позначають поняття «дім» та «будинок», а також їхня еквівалентність в англійській та українській мовах.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що воно є внеском у розробку загальних аспектів розвитку мови, проблеми перекладу ФО й вивчення ФО як компонентів відображення культури народів англomовних країн у зіставленні з українськомовним лінгвокультурним простором.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати та вибірку фактичного матеріалу можуть використовувати:

- під час усного та письмового перекладу при підборі відповідних еквівалентів та спробі зберегти стилістичну забарвленість при перекладі;
- вчителі середніх шкіл при відборі лексичного мінімуму для учнів старших класів;
- викладачі теоретичних курсів та практичних занять зі стилістики, лексикології, лінгвокраїнознавства та загального мовознавства;
- учні та студенти, у яких виникають труднощі використання ФО в мовленні.

Вибірку ФО, класифіковану відповідно до компонентів «дім» та «будинок», можна застосовувати при укладанні тематичних та фразеологічних словників

Виклад основного матеріалу дослідження. Для семантичної класифікації ми обрали 82 фразеологізми з компонентом «будинок». Для цього переважно використовували електронні англо-англійські, англо-російські словники фразеологізмів, словники сучасної лексики тощо.

В англійській мові існує 2 синоніми – дім та будинок і, взаємодіючи з різними словами, вони передають зовсім інші значення. Усі названі фразеологізми ми класифікували за такими семантичними категоріями (appendix b):

1. суспільні заклади;
2. дії;
3. негативне значення;
4. спорт;
5. безпека і комфорт;
6. цінності;
7. інші групи.

Отже, класифікуємо фразеологічні одиниці зі значенням суспільні заклади:

1. on the house – безкоштовно, за рахунок закладу
2. house of correction – в'язниця
3. house of ill repute – бордель
4. house of many doors – в'язниця
5. juice house – винна крамниця
6. the big house – виправна колонія
7. shit-house – туалет поза будинком
8. hash-house – дешевий ресторан, забігайлівка
9. headache house – винно-горілчана крамниця
10. boarding house – пансіон
11. call house – будинок побачень
12. a halfway house – 1) придорожний готель, будинок на півдорозі; 2) компроміс.

Фразеологізми зі значенням дії:

1. bring home the bacon – заробляти на життя, забезпечувати родину, досягти успіху

2. bring something home (to someone) – зробити щось зрозумілим, очевидним
3. hit home – попасти в точку, у ціль, зачепити за живе
4. see someone home – провести когось додому
5. at home with – добре ставитися до когось
6. be close to home – приймати близько до серця
7. bring down the house – викликати грім овацій, бурю аплодисментів
8. until the cows come home (разм.) – допізна, до безкінечності, до кінця

9. ladybug ladybug, fly away home – з дитячого віршика «божа корівка лети до неба ...»

10. get on like a house on fire – добре ладити з кимось

11. go round the houses – ходити навкруги, не говорити по суті

12. got to go home and get my beauty sleep – припинити

13. go home to mama – повернутися до батьківського дому

14. be home free – переконатися в успіху після зробленої роботи.

Фразеологізми з негативним значенням:

1. house of cards – ненадійне становище

2. a home truth – гірка правда

3. a house divided against itself cannot stand – дім, розділений навпіл – не вистойть

4. be nothing much to write home about – щось не дуже привабливе

5. chickens come home to roost – все повертається сторицею

6. play away from home – зраджувати

7. strike home – зачепити за живе

8. the lights are on but nobody's-one's home – характеристика нерозумної людини

9. there's nobody home – «У вас всі вдома?»

10. go home in a box – бути вбитим

11. eat someone out of house and home – розорити когось

12. hit home – зачепити за живе

13. hit one where one lives – стати на чийсь місце

14. people who live in glass houses shouldn't throw stones – кажуть про людей, які не бачать себе

15. crack house – місце, де можна дістати наркотики

16. there wasn't a dry eye in the house – нещастя

17. hammer home – переконати когось

18. get own house in order – розв'язувати свої проблеми.

Фразеологізми зі значенням «спорт»:

1. home on or home in on – переміщення до певного місця після сигналу або попередження

2. home plate – основа в бейсболі

3. in the home stretch – біля фінішу

4. the home straight – фінішна пряма

5. home run – 1) велика пробіжка; 2) у бейсболі спеціальна пробіжка;
3) заробляти гроші.

Фразеологізми зі значенням безпеки та комфорту:

1. be at home – почуватися щасливим, впевненим у житті
2. a woman's place is in the home – місце жінки, її дім
3. an Englishman's home is his castle – мій дім – моя фортеця
4. be home and dry – бути в безпеці
5. come in and make yourself at home – почуватися комфортно
6. hearth and home – домашнє вогнище
7. a home away from home – місце, краще за дім
8. East, west, home's best – у гостях добре, а вдома – краще
9. my house is your house – почуватися як вдома
10. home is where the heart is – де моє серце – там і мій дім
11. give house room for sth. – знайти вільне місце
12. give house room for sb. – прийняти когось у будинку
13. keep the home fires burning – зберегти родинний затишок
14. feel at home – почуватися комфортно
15. make oneself at home – почуватися як вдома
16. keep open house – будинок відкритий для всіх

Фразеологізми на позначення цінності:

1. wear the pants in the house – бути головним в домі
2. be safe as houses – можна покластися, абсолютно надійний
3. the wider we roam, the welcomer home – що далі людина від будинку, то бажаніше людина повертається назад
4. every dog is a lion at home – будь-хто у своєму будинку король
5. men make houses, women make homes – чоловіки створюють дім, а жінки – затишок
6. charity begins at home – хочеш робити хороші справи, починай зі свого будинку

7. a house is not a home – дім – це не просто будівля
8. Burn not your house to fright the mouse away – не ризикуй

Фразеологізми з іншим значенням:

1. homeslice – хороший друг
2. house moss – порох
3. home-brew – 1) алкоголь; 2) комп'ютерні ігри (комп.)
4. home skillet – чийсь хлопець або дівчина
5. household name – відоме ім'я

6. down-home – простий

Аналіз семантики лексем, які входять до лексико-семантичного поля Homeland зі використанням методу компонентного аналізу, дав змогу виявити в них наявність таких загальних ознак, які видаються нам релевантними для проведення подальшого дослідження:

- місце народження індивіда;
- місце народження батьків (пращурів) індивіда;
- місце походження народу;
- місце, де індивід проживає протягом тривалого часу та яке вважає своїм домом;
- емоційна прив'язаність, яка сформувалася в індивіда до певного («свого») місця;
- протиставлення певного («свого») місця будь-якому іншому («чужому») місці.

Аналіз показав, що більша кількість лексичних одиниць або побудована на основі контрасту, протиставлення одного місця будь-якому іншому (East or West home is best, There is no place like home), або актуалізує місце, де суб'єкт або навіть об'єкт здобувають унікальні здібності або якості, яких вони не мають в іншому місці (Every dog is a lion at home, Dry bread at home is better than roast meat abroad), до якого в суб'єкта сформувалося стійке позитивне емоційне ставлення (Every bird likes its own nest).

У семантиці таких паремійних одиниць знаходять своє відображення типові аксіоми поведінки, настанови культури, які задають норми поведінки людини, носія певної культури. Батьківщина – це те місце, куди людина прагне повернутися після довгої відсутності (The longest way round is the shortest way home) і, повернувшись, вона усвідомлює повною мірою всю цінність, усю вагомість для неї рідних місць (The wider we roam, the welcomer home). Залишивши рідні місця, людина позбавляється захисту, підлягає різним небезпекам (Far from home, near thy harm) і може, зрештою, остаточно втратити зв'язок зі своєю Батьківщиною, із колективом «своїх», перестати бути «своїм» для них (Who loves to may roam lose his home). Водночас людина цілком здатна прив'язатися до іншого, спочатку «чужого» місця, здатна відчувати до нього стійке позитивне емоційне ставлення, знаходячи, так би мовити, нову Батьківщину (Where is well with me there is my country).

Мікропростір в англійській мовній картині світу репрезентовано іменниками «home» і «house».

Відомо, що для відображення поняття «дім» в англійській мові є дві лексеми – «home» і «house», які утворюють, відповідно, два комплекси значень. Лексема «home» входить до складу англійських прислів'їв і приказок, представлених такими смисловими групами: родинне вогнище, домашній затишок, що забезпечують безпеку і комфорт: East or West, home is best, There is no place like home.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Cambridge dictionary of American idioms. – Cambridge, UK ; New York, NY : Cambridge University Press, 2003.
2. Gulland M., Hinds-Howell G. Dictionary of English idioms. – London : Penguin Books, 1994. – 420 p.
3. Idioms used in America (Meanings and Origins) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pride-unlimited.com/>
4. Longman. Dictionary of English Idioms./ed. by London : Harlow, 1996. – 389 p.
5. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners : International Student Edition. – Oxford: OUP, 2002. – 1692 p.
6. Oxford English Dictionary. – Oxford : Univ. Press, 1984. – 769 p.
7. The Free Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.thefreedictionary.com/phraselogical>
8. Flavell L., Flavell R. Dictionary of idioms and their origins / L. Flavell, R. Flavell. – Reading, Berkshire : Cox & Wyman Ltd. – 216 p.

УДК 811.111'367.628

СТОРОЖИШИНА С.,

студентка філологічного факультету

Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу

Науковий керівник: канд. пед. наук,

доц. Пиндик О. Г.

PECULIARITIES OF USING OF MODERN ENGLISH INTERJECTIONS

***Abstract.** The article is devoted to the most important aspects of English interjections, giving a more detailed account of the difference between exclamations and interjections, the formal characteristics of the latter, their sentence position and the meaning implications of this part of speech. The analysis is complemented with a comprehensive list of interjections that are used in the English language with corresponding explanations of their meaning.*

***Key words:** English Language, interjections, exclamations.*

***Анотація.** Статтю присвячено проблемам визначення лексико-граматичної категорії вигуків, уточненню понять «вигук» та «оклик», достатньо уваги приділено аналізу характеристик англомовних вигуків, їхньому значенню та місцю в реченні. Розглядається роль вигуків в усному мовленні. У статті використаний великий обсяг прикладів використання вигуків в англійській мові.*

***Ключові слова:** англійська мова, вигук, оклик.*

INTRODUCTION. Interjections form a separate class of words according to the traditional classification of words into parts of speech. Without arguing in favour or against this traditional division, let it be said that it encompasses: nouns, verbs, adjectives, adverbs, pronouns, determiners, prepositions, conjunctions and interjections. Language, as a perfect tool of communication, is a very complex symbolic system organized into a structure the elements of which have definite relationships among themselves and with the structure as a whole. The elements of language are usually easy to establish and there is a number of hierarchically ordered organizational units or building blocks that we can speak of, starting from distinctive features, phonemes, morphemes, words, phrases to sentences/utterances.

TOPICALITY. Probably every single day in our common language communication with the others we use forms which cannot be easily and distinctly defined as words, but which have to be considered as phonemic clusters with or without characteristic meaning assigned to convey various messages. But these messages are not necessarily thoughts and ideas any longer, but rather emotions, feelings and attitudes. Forms with emotional charge and expressive value used in communication to signal these are called interjections. Interjections, as one of the marginal and perhaps least discussed upon classes of words, are the focus of this pursuit. The fact that interjections exist in language sufficiently accounts for their importance, which has largely been neglected in linguistics.

Perhaps the most intriguing question in relation to interjections is whether they should be treated as separate words or one-word sentences/utterances. In the grammar books of the language, interjections are usually spared only a couple of sentences of description and are most often classified with other classes of uninflected words, considered to be exclamatory sounds or outcries of pain, surprise, anger, pleasure, etc. uttered to express strong emotion or feeling. As many authors in philology and linguistics suggest, interjections might have been among the first utterances or words used by humans at the dawn of language. The expressiveness and simplicity of such forms of communication may be among the reasons for that.

MAIN PART. The term interjection, as it is stated in the OED,¹ entered the English language probably in the 13th or 14th century from Latin *interjicere* (-jacere) with the meaning to throw or cast between, from *inter* between + *jacere* to throw.

A lexicographers' definition of interjections provides the following explanations: 1. The utterance of ejaculations expressive of emotion; an ejaculation or exclamation. 2. Gram. A natural ejaculation expressive of some feeling or emotion, used or viewed as a Part of Speech. The definition somehow reflects the dual nature of interjections in language [1].

When we consider the forms *Oh!* or *Phooey!*, we can see that we have to speak in terms of a definitely separate class of elements which share the qualities of not having any inflection typical of them, and that they are largely suggestive of sensations, attitudes and states of mind.

Aside from these, there are no other question that needs answering is how we are to make a distinction between exclamations and interjections, if we are to maintain that these two terms refer to two different concepts in language. This issue is not altogether clear, particularly if we take into account certain statements from the existing grammars of English.

The dividing line is thin between interjections (reproductions of sounds or special words we utter involuntarily under the stress or some emotion) and exclamations, in which an ordinary word or group of words are used as interjections. Almost every word of the language can be an exclamation, that is we can speak of exclamatory sentences, phrases and words. Every separate sequence in language uttered with greater force and with particular function, repeated or not, could be deemed an exclamation.

- (1) A: Mary said it was "ordinary". B: Ordinary! The sentence in line B is certainly exclamatory, judging by the sign that marks its ending. And this is where the principal difference between exclamations and interjections lies.

Interjections are a separate class, particular words that we use with this function, purpose and communicative value. These words are entered into dictionaries under separate headings with the mark *int.* or *interj.* to designate their belonging to this group of words.

If a word should be often exclaimed, it qualifies to become an interjection. Interjections and exclamations share the same amount of intensity in the tone of voice which is employed in the production of one or the other. However, interjections should be considered as inherent to language, the basic or natural exclamations that are produced almost involuntarily, without making an attempt at producing any value judgment.

Another difference between interjections and exclamations is that the former consist mainly of one-word utterances, whereas exclamations may consist of several words incorporated into a full-fledged sentence manifesting the structure of predication.

Thus, interjections can be and are a subset of the system of all possible exclamations in a language, but every exclamation cannot be considered an interjection.

Interjections of English make up a set of over 500 words or one-word utterances speakers use on various occasions. However, it is not difficult to imagine new interjections complementing the existing contingent, as opposed to, let's say, pronouns. New interjectional forms continue to appear in the language of popular culture, comic-strips, and pop music, for instance.

On the other hand, it is either by the creativity of the speakers of language or by borrowing (although there already exist original interjections which express the same meaning) that new interjections enter a language.

adios! - [US] goodbye, farewell. ahoy! - a call used in hailing.

alleluia! - [Hebrew] meaning "praise the lord".

aloha! - [US] greeting or farewell.

amen! - may it be so! so it is!: used after a prayer.

avast! - {nautical} stop, cease, halt. banco! - [Italian] a player's proposal to the banker to stake his capital on a single coup in games of hazard.

banzai! - [Japanese] a greeting, battle cry or cheer.

bis! - [French] again! once more! bonsoir! - [French] good evening.

bravissimo! - [Italian] very well done! splendid! bravo! brava! - well done! very good! excellent! break a leg! - good luck! said as to a performer, in theatre.

bung-ho! bung-o! - an exclamation used at parting or as a drinking toast. bye-bye! - good bye!

check! - a call meaning that the opponent's king is in check.

checkmate! - a call to indicate a checkmate.

cheerie-bye! cheery-bye! - {colloquial} a variant of cheerio! and good-bye! cheerio! - [GB]{colloquial} good bye! good health, in toast.

cheers! - good health : used as a toast. ciao! - [Italian] an informal greeting or farewell.

coop! cop! cup! - a call for domestic animals.

encore! - again! once more! bis! eureka! heureka! - [Greek] an exulting exclamation at having made a discovery.

farewell! - an expression of good wishes at the parting, goodbye! adieu! fore! - a shout of warning in golf that one is about to hit the ball.

gevalt! - help!, a cry of alarm; also gevald! good bye! – farewell!, a term used at parting; also good-bye! gracias! - [Spanish] thank you! hallelujah! halleluia! - praise the

lord! hallo! halloo! halloa! hallow! hullo! - a shout or call to attract a person's attention, a common greeting.

heave ho! - used by sailors when heaving in the anchor.

heave away! - used by sailors when lifting, pulling the ropes.

hi! - [US] an informal greeting. hello! - greeting or response as in phoning, to attract attention.

hosanna! - praise to god. how! - [American Indian] greeting, used humourously.

howdy! - [US] {colloquial} greeting.

inshallah! - [Arabic] god willing!; please god! l'chaim! l'chayim! - [Hebrew] to life!, a drinking toast. mate! - checkmate! night-night! nighty-night! - {colloquial} good night! over! - turn the page, etc.; over, as used in radio communication.

prost! prosit! - [German] to your health; a toast.

pung! - [Chinese] the call made by a player in the tile game of mah-jongg, three identical tiles collected.

salud! - [Spanish] to your health; a toast.

salut! - [French] to your health; a toast.

sant  ! santy! - [French] used as a salutation before drinking.

sayonara! - [Japanese] farewell!

servus! - [German] {colloquial} a greeting or farewell in Austria and Germany.

skoal! skol! - [Danish and Norwegian] to your health!, a toast. slainte! slaint  ! - [Gaelic] to your health !, a toast.

tally ho! - a cry uttered by huntsmen on catching sight of the fox.

ta-ta! tata! ta ta! tara! - a child's expression for good bye!; now in general colloquial use.

tatty-bye! - {colloquial} a form of farewell.

timber! - a warning shout of a lumberman.

time! - signaling that a period of play is ended.

toodleoo! - {colloquial} goodbye! tooraloo! - {colloquial} goodbye! touch  ! - [French] in fencing, and to acknowledge a successful point.

tow! - a cry used in calling a hawk, and in urging on greyhounds.

vale! - farewell! goodbye! viva! - [Spanish] long live! vive! - [French] long live! welcome! - you are welcome!, a cordial greeting.

whoo-whoop! whowhoop! - the shout of huntsmen at the death of the game.

yoho! yo-heave-ho! - in nautical use a chant used by sailours when pulling.

CONCLUSION The interjections of English make up a comparatively small but rather varied group of words with a particular communicative significance. Most often, these are uninterrupted lexical sequences positioned towards the beginning of the sentence/utterance. As we have seen, various interjections can be used to suggest certain emotions or attitudes, among the typical of which are anger, disgust, fear, joy, pain, pleasure, relief, surprise, triumph, wonder, etc. Aside from plain interjections expressive of emotions, six different types of interjections can be distinguished among such words and phrases used in English. Recognizing the place of interjections, as well as mastering the use in everyday communication makes a constituent element of every speaker's linguistic competence and performance.

REFERENCES

1. Trask R. L. A Dictionary of Grammatical Terms in Linguistics / R. L. Trask. – London : Routledge, 1993. – 352 p.
2. Van Dijk, Teun A. Society and Discourse. How Social Contexts Influence Text and Talk / Teun A. van Dijk. – Cambridge : Cambridge University Press, 2009.
3. Wierzbicka, A. Semantics: Primes and Universals / A. Wierzbicka. – Oxford : Oxford University Press, 1999.
4. Wierzbicka, A. The semantics of interjection / A. Wierzbicka // Journal of Pragmatics. № 18, 1992 – P. 119–158.
5. Wilkins D. P. Interjections as deictics / D. P. Wilkins // Journal of Pragmatics. № 18, North-Holland, 1992. – P. 101–118.
6. Wharton T. Interjections, Language and “Showing-saying” Continuum / T. Wharton // Pragmatics and Cognition. – 2003. – № 11 (1). – Pp. 39–91.

VIII. ЖУРНАЛІСТИКА ЯК АДЕКВАТНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДІЙНОСТІ

УДК 316.2.7.27.4

ПАВЛОВА А. К.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри журналістики,
словесності та культури ННІ гуманітарних наук
Національного університету ДФС України,
м. Ірпінь

ПОЛКОВЕНКО Т. В.,
кандидат філологічних наук, заступник директора
Інституту журналістики з науково - педагогічної
та соціально - гуманітарної роботи
Київського університету імені Бориса Грінченка,
м. Київ

ОБРАЗИ ЛІДЕРА ТА ГЕРОЯ В СУЧАСНОМУ ЖУРНАЛІСТСЬКОМУ РЕПОРТАЖІ: ВІД ТРАДИЦІЇ ДО НОВАЦІЇ

***Анотація.** У статті досліджуються особливості трансмісії фольклорної традиції у становленні моделі лідера та героя, специфіка відображення цієї моделі в сучасному журналістському репортажі. Автором акцентовано, що образ героя постає у площині категорій «сенси життя», «щастя», «любов». Захоплення такими рисами, як мужність, витривалість, жертовність, від давнини до сьогодення сприяло формуванню уявлень про ватажка, лідера, що починає зближувати трансцендентне і реальне.*

***Ключові слова:** лідер, герой, журналістський репортаж, жанр, соціум, моральний ідеал, телевізійні новини, медіатекст.*

***Annotation.** The article deals with the features of transmission of folklore tradition in becoming of model of leader and hero, specific of reflection of this model in the modern journalistic reporting. The author accents, that character of hero appears in plane categories «sense of life», «happiness», «love». Infatuation for such lines, as a courage, endurance, oblatoryness, from a remoteness to present time assisted forming of ideas about a fugleman, leader that begins to draw together transcendent and real.*

***Key words:** leader, hero, journalistic reporting, genre, society, moral ideal, televisional news*

Постановка проблеми. В українському соціумі від давніх часів до сьогодення завжди існували певні уявлення про лідера, співвіднесеного з моральним ідеалом, який, на думку колективу, наділений від Бога небувалою силою, розумом, краще від інших членів спільноти обізнаний із нормами, принципами, порядками та законами, і, окрім того, повинен нести особисту відповідальність за очолювану ним спільноту.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Проблема концепції людини стала предметом досліджень багатьох науковців, зокрема Є. Донченко [3], М. Ткачука [6], В. Яніва [9] та інших. Досліджуючи національний ідеал у контексті національної етнопсихології, В. Янів серед головних концептів особистості виокремлює прагнення до творення добра і краси у всій його гуманній площині. На думку дослідника, «слава – це добро й краса, здійснені одиницею чи спільнотою, загальнопізнані та визнані як такі широкою людською громадою. Не оте добро само в собі, але наскільки воно здійснене в конкретних справах, виявлене всенародно. Та добро по своїй природі випромінює. Добро здійснене – це слава. Воно робить і суб'єкта, і об'єкта, в якому здійснюється, – добрим, славним» [9].

М. Ткачук зауважує, що проблеми особа і суспільство, особистість та історичний час, людина і світ мають кардинальне значення для розуміння творчості митця, його концепції світу [6].

Мета статті: з'ясувати особливості трансмісії фольклорної традиції у формуванні моделі лідера та героя, специфіку відображення цієї моделі в сучасному журналістському репортажі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Модель лідера формувалася поступово під впливом багатьох факторів та вирізняється певною специфікою. Вона пов'язана з необхідністю створення у членів відповідної спільноти позитивного враження про сам образ лідера та його ініціативи з позитивного перетворення життя, пов'язаної з категоріями «благо» та «щастя». Відповідно образ лідера пов'язаний із створенням певних уявлень про нього. Ця модель особистості, переходячи від трансцендентності до реальності, ґрунтується на уявленнях про людину, наділену особливими якостями, небувалими можливостями, мужністю, стійкістю, витривалістю тощо.

Однак у процесі осмислення конкретними людьми образ лідера, народного героя все ж таки постає не в первинному вигляді, а трансформується відповідно до певних поглядів та переконань [4].

Життєве коло особистості, сформована система ціннісних орієнтирів сприяє виокремленню домінантних рис морального ідеалу, і кожна людина намагається порівняти героя або лідера з власними характерними рисами.

На думку сучасних науковців, таке порівняння може бути не лише теоретичним, а й практичним, оскільки людина може, по-перше, прагнути на основі обраної моделі до морального вдосконалення, по-друге, усвідомити правильність обраного життєвого

шляху на основі орієнтації на образ героя, по-третє, відкинути негативні риси, притаманні опонентам обраного образу [5].

Як відомо, взаємини в кожному колективі ґрунтуються на певних уявленнях, що сприяє соціалізації, самоствердженню та допомагає сучасній людині вижити, постають певним стабілізуючим фактором суспільних відносин, що особливо актуально в політичній галузі. Отже, модель громадського лідера, яка стверджується в суспільстві, стає певним чином відтворенням поглядів людей на свого героя, очільника з усіма омріяними рисами [3].

Сучасні дослідники наголошують, що кожна людина формує власну модель Іншого з усіма характерними, особливими рисами. Отже, суб'єкт- суб'єктні взаємовідносини переходять на рівень взаємодії цих двох паралельних моделей. Видатний представник класичного бароко Г. Сковорода писав: «У самому собі шукай справжніх благ». Філософ наголошував на пізнанні самого себе, що сприятиме кращому пізнанню Іншого, сутності буття та його сенсу. Безперечно, уявлення людини про себе, про державу, про лідера, героя постійно трансформуються. Часто, коли створена модель не збігається з реальною сутністю людини, взаємини припиняються. Ця різниця виявляється тому, що уявлення є витвором суб'єктивним і нереальним, оскільки мають індивідуальний характер, а людина не може перебувати в розпливчастому, ірреальному. Однак те, що людина живе в створених нею ідеях, теоріях, символах, уявленнях, часто призводить до конфліктів [9].

Якщо звернутися до українського пісенного фольклору, то можна простежити, якими рисами були наділені народні герої. Усвідомлення соціальної нерівності, неможливості досягти особистого щастя, реалізувати мрії та прагнення знову ж таки породжувало конфлікт. Візьмемо для прикладу цикл опришківських пісень про Мирона Штолу, які сповнені трагізму.

Герой співанок про опришківський рух у Карпатах свідомо чекає катастрофи, трагедії, отже, він вже розуміє трагічність свого стану. Актуальними до наших днів залишаються роздуми Арістотеля щодо динамічності у співвідношенні ідеалу та дійсності, де трагічне виявляє себе як утвердження ідеалу через загибель конкретно вираженого прекрасного [2]. Смерть заради мети викликає ефект очищення стражданням, співчуттям. Наприклад, трагізм ватажка Мирона Штоли (пісня «Про смерть Штоли») виявляється в усвідомленні власної неминучої загибелі, а з таким відчуттям йти на смерть ще важче. Водночас розуміння важливості та істинності поставленої мети додає герою додаткових сил, і людина ніби піднімається у своїй вагомості над усіма іншими до рівня винятковості, ідеальності:

Які ж тобі, хло'Штолюку, три смерті дивнії,
А лишив-єс, – каже, – жінку та й діти дрібнії.
Ой лишив-єс, – каже, – діти, молодую жінку
Та узяв-єс кріс на плече, пішов на вандрівку.
Ой узяв-єс кріс на плече та туди войовав,
А як песій сніжок упав, то твій гонор пропав.
Та ніхто то так не винен, як панок Гирлічка,
Через нього гонор пропав, як у полі чічка.
Ой кує зозулиця, сідат на дзвіницю,
Тепер підеш воювати там на шибеницю [7, с. 248 – 249].

Оцінка явищ, обставин, людей відбувається в останню хвилину життя. Як бачимо з тексту співанки «Про смерть Штоли», особливий трагізм створюється через особливі відчуття й світосприйняття героя: він чітко усвідомлює неминучість катастрофи і неможливість зворотного шляху, а головне, – герой не може змінити свою душу, де закладено прагнення боротьби за істину життя. Життя неможливо пізнати лише з нього самого. За своєю сутністю воно є нескінченно однорідною субстанцією без розрізнення таких важливих категорій, як цінність, мета, сутність, основа. І тоді, у трагічні моменти, життя раптово сповнюється змістом: смертній людині «розкодовується» сенс. У цьому пізнанні філософи вбачають позитивний аспект смерті. Представники екзистенціальної філософії зазначають: «Лише за рахунок знання смерті людське життя піднімається до його вершини [2, с. 130]».

Трагізм Мирона Штоли напередодні смерті також і у внутрішній боротьбі, яка для нього має особливе значення: не заперечуючи істинності своїх дій, як кожна жива людина, усвідомлює і переживає страх смерті. Автор співанки майстерно передає сутність трагедії героя в останньому монолозі:

«Позвольте ми, добрі люди, хочу си прощети.
Ой я хлопець молоденький мушу погибати,
А Юріштан із Гирлічков мут в'ни проживати.
Ой будуть в'ни вашу людську кровцю добре пити.
Неволями, катушами будуть вас карати,
Не раз мете та опришка Штолу згадувати.
Ой кує зозулиця, сідат на домові,
Та ви, браття-побратими, бувайте здорові» [7; с. 249].

Отже, образ героя тісно переплітається з категорією «сенса життя», «щастя», «любов». Захоплення цими рисами від давних до сьогодення сприяло формуванню уявлень про ватажка, лідера, що починає зближувати трансцендентне і реальне.

Якщо проаналізувати сучасні журналістські матеріали, то можна помітити, що значна увага сьогодні присвячена осмисленню образу лідера, героя: кого ж можна називати справжнім героєм сьогодення?

Дослідники медіатекстів зауважують, що не тільки газетні тести, а й телевізійні новини почали вирізнятися новою ознакою – здатністю перетікати в оповідання. Ця ознака, як бачимо, зближує журналістський репортаж із давньою фольклорною традицією, подати новинну історію – це розповісти історію особи через історію певного факту.

Наративна специфіка епічної пісні, оповідання віддзеркалюється у журналістському репортажі завдяки емотивності, домінуванню феномену переживання за А. Шопенгауером. Лаконічна телевізійна форма повідомлення факту не застигає як енциклопедичний пласт, а прагне завдяки проникненню у життєве коло особистості наблизитися до людини, не залишивши її байдужою. В. Бабенко акцентує на нових порівняно нових жанрах новинарної журналістики: сторі (з англ. story – повість, історія) – короткий інформаційний фільм-історія та лайф (з англ. life – життя, життєпис) – цікава, неординарна історія. Характерною особливістю таких жанрів є відтворення життя в мініатюрі, це може бути телеповість, тележиттєпис [1].

А наративна специфіка журналістських репортажів простежується не лише в теленовинах, але і в газетних матеріалах, у яких представлено розповіді про справжніх героїв сьогодення. І тут наявні народнотрадиційні уявлення про свого ватажка, героя, хоча ці уявлення переходять від трансцендентного до реального, бо герої АТО – це звичайні люди з усіма страхами і слабкостями, але у важливі моменти вони стають незвичайно міцними, непереможними. Візьмемо для прикладу матеріали газети «День», де вміщено розповіді про загиблих на передовій воїнів:

«Простий, щирий, миролюбивий і готовий у будь-який момент прийти на допомогу – таким запам'ятався друзям і бойовим побратимам прапорщик військової частини А1231 Максим Керничний. 29 червня поблизу сіл Новоселівка і Крута Балка, що на Донеччині, ворожий танк Т-72 прямим влучанням знищив бліндаж, у якому перебував Максим. Він загинув на місці, а троє його побратимів отримали поранення та контузію. Усе, що відбувалося в той день на позиції, один з бійців відзняв на телефон»... [8].

Героїзм у сучасних журналістських матеріалах часто подається і через показ мирного життя, можливо, не через втілення долі однієї людини та її мужнього вчинку, а через вагомість дій багатьох людей, їхнього внеску в розвиток культури українського народу, рідної держави. Уявлення про героїчне формується через новинні історії. Візьмемо для прикладу матеріал Дарки Оліфер: «Кіровоградський театр завжди був гордістю місцевих мешканців. Аякже – перший професійний український театр, заснований ще Марком Кропивницьким 130 років. Але після того, як цей театр фактично збудували заново, – це перший театр в Україні, створений у незалежній Україні. Трохи більше року тому на цьому місті був котлован. А тепер тут все готове до першої вистави. Тим, хто працював на реставрації, геть не віриться, що все вдалося зробити за 11 місяців... Тисячі квадратних метрів театру об'єднали всю Україну. Тут працювали унікальні професіонали з усієї держави (ICTV. 17.10.2012) [1].

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Отже, екзистенційна модель лідера, героя формується під впливом народних уявлень про добро і зло, сенс буття, щастя, свободу. І в журналістських матеріалах, які подають соціальну подію, життєпис конкретної людини, автори, досліджуючи життєве коло особистості, через емотивність відтворення покликані прагнути наблизитися до кожного читача, слухача, глядача, стверджуючи таку модель, а не руйнуючи її.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабенко В. Сучасний теле- та радіоконтент. Наративний текст у новинному форматі / В. Бабенко // Теле- та радіожурналістика. – 2013. – Випуск 12. – С. 265 – 273.
2. Больнов Отто Ф. Філософія екзистенціалізму. Філософія існування / Отто Ф. Больнов. – СПб.п : Лань, 1999. – 224 с.
3. Донченко Е. А. Личность : конфлікт, гармонія / Е. А. Донченко, Е. М. Титаренко. – К. : Политиздат Украины, 1989. – 173 с.
4. Павлова А. К. Філософське осмислення життя і смерті в українській усній традиційній культурі / А. К. Павлова // Збірник наукових праць Національного науково-дослідного інституту українознавства та всесвітньої історії. – К. : Українське агентство інформації та друку «Рада», 2011. – Т. XXVIII. – С. 409 – 415.
5. Руденко Л. С. Українська журнальна публіцистика в парадигмі постмодернізму (80-і рр. – перше десятиліття ХХІ ст.) : автореф. дис... канд. соц. ком. : 27.00.04 / Л.С. Руденко : Класич. приват. ун. - т. – Запоріжжя, 2010. – 16 с.
6. Ткачук М. Естетична концепція людини в «Енеїді» І. Котляревського / М. Ткачук. – К. : Вища школа. – 55 с.
7. Ходили опришки. – Ужгород : Карпати, – 1983. – 384 с.

8. Шуткевич О. Він так пишався, що військовий / О. Шуткевич // Газета «День». 14 липня 2017 року.
9. Янів В. Українська етнопсихологія і наш національний виховний ідеал / В. Янів // Народна творчість та етнографія. – 1998. – № 5 – 6. – С. 68 – 84.

IX. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ В УКРАЇНІ

УДК 2-283 (477.44 – 22) Оратів

ГРЕСЬКО О. П.,

спеціаліст вищої категорії, викладач-методист,
викладач суспільних дисциплін,
керівник підрозділу
з працевлаштування студентів та охорони праці,
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу,
м. Вінниця,
паламар церкви Архистратига Михаїла
з усіма небесними силами в снт. Оратів

ЦЕРКОВНИЙ ЛІТОПИС ОРАТОВА

Анотація. У статті досліджується церковний літопис районного центру Оратів Вінницької області, зокрема подається історична довідка з книги Похилевича Л. І. «Сказания о населенных местностях Киевской губернии», оскільки смт. Оратів до 1932 року знаходилося в складі Київської області; автор подає цікаві історичні факти, які стосуються минулого українського народу.

Ключові слова: церковний літопис, історична довідка, храм, церква.

Abstract. The article investigates the church chronicle of Orativ district center of the Vinnytsia region, in particular, the historical reference from the book Pohilevich L. I. "Legends about the inhabited areas of the Kiev province" is presented, since the village. Oratov was in the Kyiv region until 1932; the author presents interesting historical facts concerning the past of the Ukrainian people.

Key words: church chronicle, historical certificate, temple, church.

Постановка проблеми. Із проголошенням незалежності України історична наука вступила в новий етап свого розвитку, намагаючись позбутися комуністичних штампів. На сьогодні в нашій незалежній Україні стрімко зріс інтерес населення до регіональної історії, у тому числі й до історії невеликих населених пунктів, які під тиском сучасних глобалізаційних процесів зазнають кардинальних змін. При цьому потрібно зазначити, що ці зміни не завжди є позитивними. На превеликий жаль, тенденцією останніх десятиліть стало зникнення з карти України багатьох сіл і тому конче необхідно зібрати максимум історичних даних про їхнє минуле, для того щоб пам'ять про них була збережена.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Змушений констатувати сумний факт про те, що ця проблема знаходить своє відображення лише в книзі Похилевича Л. І.

«Сказания о населенных местностях Киевской губернии», а всю іншу інформацію авторів довелося збирати в старожилів смт. Оратів.

Мета статті – висвітлити історичні аспекти становлення православної церкви в різні історичні періоди.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на той факт, що у 1970-х роках було видано багатотомне наукове дослідження «Історія міст і сіл УРСР» [1], воно, на нашу думку, через свою партійну заангажованість не відповідало вимогам сучасної історичної науки.

У статті про Оратів якийсь Розенфельд Я. Б. тільки дві сторінки відвів 400-літній історії селища, проте 55-річному пануванню більшовиків – 5 сторінок [1, с. 256 – 262]. Зрозуміло, що жодним словом не згадано й церковне життя подолан.

Будівничі нового світу зруйнували багато храмів, спалили безліч церковних архівів, але, як писав Михайло Булгаков, «рукописи не горять». Збереглися «Сказания о населенных местностях Киевской губернии», які підготував священослужитель, краєзнавець та історик Похилевич Лаврентій Іванович. Вони вийшли друком у 1864 р., а у 1865 р. Петербурзька академія наук відзначила це видання малою Уварівською премією [2].

Отже, подаємо текст 150-річної давнини [3, с.206–207].

О Р А Т О В, местечко при ручье Живе, в 3-х верстах выше села Животовки. Жива образует в этом месте большими прудами полуостров, на коем и расположена главная часть местечка с торговой площадью, лавками и церквами приходскою и латинскою. Жителей обоего пола: православных 1263, римских католиков 82, евреев 386. Есть документы, свидетельствующие о существовании Оратова уже в 1534 году. В конце прошлого века Оратовым владел Антоний Пулавский. Затем местечко это в следствие разных конкурсов, судебных решений, раздельных актов и распоряжений, принадлежит нижеследующим владельцам:

		земли	ревизких душ
а)	Ивану Шимановскому (приобрел от Бобровских)	1650	дес. 180.
б)	Антону Отемповскому	3 4 8	— 8 0
в)	Францу Пухальскому	211	— 46
г)	Фоме Яницкому	301	— 38
д)	Наследникам ксендза Мартына Малиновского	2 3 0	— 3 6
е)	Петру Ивашкевичу	170	— 33
ж)	Антону Ивашкевичу	151	— 6
з)	Наследникам Станислава Малиновского	176	— 34
и)	Феодосию Славиньскому....	129	— 25
к)	Николаю Терновскому	133	— 27
л)	Зузанне Славиньской	—	— 15

м) Леонтию Лозинскому	46	—	12
н) Наследникам Франца Пиняловича	37—	4	
о) Часть казенная, конфискованная у.... 1833 году	100	—	30.
п) Приходской церкви православной	68	—	—
р) Латинскому костелу	40	—	—

Церковь Успенская, деревянная, 5-го класса, построена 1787 года на место прежней.

Латинский приходский костел каменный, построен бывшим владельцем Казимиром Пулавским. Все помещики оратовские содержат латинское исповедание и составляют прихожан костела.

К Оратовскому приходу причислена деревня Лопатин. Она в 8-ми верстах на запад от Оратова при безымянном ручье, текущем в ручей Живу. Жителей обоего пола 248; земли 622 десятины. Основанная в прошлом веке Лопатынским, деревня эта ныне принадлежит... Эльснеру.

Ручей Жива называется также Гнилой Роськой. В Оратове он образует пруд, имеющий до 2-х верст длины и до 400 сажень ширины, воды которого задержаны плотиной только в 15 сажень длины. Окрестности Оратова изобилуют лесами. Из находившейся у бывшего владельца Фаддея Осиповича Бобровского рукописи видно, что в 1584 году Оратовская волость передана Сергием Оратовским внуку своему Андрею Оратовскому. В 1630 году имение было во владении братьев: Василия, Богдана и Северина Оратовских; в 1640 у Ивана Васильева сына. Он, 30-го апреля 1648 года объявил пред Луцким гродским судом, что местечко Оратов, после пятидневного штурма, взято казаками и татарами, замок разрушен, а жилища жителей разграблены и сожжены. Признаки замка, состоящие в валах и рвах, приметны и ныне. В 1661 году Оратов достался Христине Васильевне, по мужу Домбровской, Брацпавской ловчине, сестре Ивана Оратовского. После перерыва польского владычества, со второй четверти прошедшего столетия владельцами Оратова являются Оранские. В 1765 году – Станислав Война-Оранский, дочь коего Антонина вышла замуж, около 1784 года за Антона Казимировича Пулавского – генерал-лейтенанта русских войск. В 1803 году 29-го января в Киевской гражданской палате явлена передача имения Оратовского генеральшей Пулавской, по смерти ее мужа, сыну своему Казимиру Антоновичу Пулавскому, ротмистру русских войск, остававшемуся владельцем до 1824 года, когда решением конкурсного суда имения его розданы в разные руки за долги, с правом выкупа в течении 10-ти лет, которым, само собой разумеется, он не мог воспользоваться. Части мелкопоместных владельцев Оратова Лозинского и Пиняловича в 1863 году по желанию их поступили в казну с выдачей первому 770, а второму 730 рублей.

Из принадлежностей Оратовской церкви достойны внимания: напрестольный медный посеребренный крест давней работы и писанный нотный обыход с рисунками и надписью: «Сей ирмолой священнаго іерея Даниїла Сухоставского, пароха Водотіевскаго, списася мною самимъ, въ веси Соколцу, при храме Собора Архистратига Михаила, на тотъ час зостаючи на кондиції, року 1728».

Дополнение: Л о п а т и н . Прежде деревня эта принадлежала Ходакевичу, Грозицкому и Эмилии Коровицкой. С 1862 года в деревне строится священником Семеоном Стрельбицким деревянная часовня.

Після революції і громадянської війни законодавчі акти радянської влади практично не допускали духовенство та церковні організації з громадсько-політичного життя. Правове становище духовних осіб засвідчує циркуляр наркома юстиції України С. Буздаліна від 30.09.1921 р.: «монахи, попи, диякони, ксьондзи, пастори, рабини, мулли та інші представники духовенства є суспільними паразитами» [4, арк. 107]. На початку 20-х років «суспільних паразитів» у церкві було чотири: священник, різничий, паламар та сторож.

Взагалі історія Комуністичної партії і Радянської держави – це, крім усього іншого, історія невтомного переслідування релігії. І передусім, – християнства. Справу Нерона, який кидав перших християнських мучеників на поїдання хижакам, через 1900 років продовжили войовничі атеїсти, катуючи, розстрілюючи та відправляючи священнослужителів на повільну смерть до сибірських концтаборів.

На Поділлі під час громадянської війни влада змінювалася десятки разів. І якщо представники тої чи тої влади були лояльні або нейтральні до Церкви, то кожен наступ більшовиків супроводжувався дикими розправами з інтелігенцією та духівництвом. Гинули серед інших і служителі православної Церкви.

Для подальшого фізичного знищення духівництва, яке залишилося живим після громадянської війни, приводом стало вилучення церковних цінностей ніби для боротьби з голодом 1921 р. Саме це мав на увазі вождь світового пролетаріату, коли 19 березня 1922 р. зауважував, що «чим більшу кількість представників реакційного духовенства ... вдасться розстріляти, тим краще. Треба саме тепер провчити цю публіку так, щоб ні про який опір не сміли й гадати» [5, с. 79]. І місцеві посіпаки Дзержинського в жовтні 1922 р. тільки в містечку Вовковинцях та селах Всаютинцяї, Гришках, Радівцях (Літинський повіт) арештували священників, дияконів, регентів і більш як 400 парафіян як – «контрреволюціонерів». Протягом декількох днів і ночей їх без суда і слідства розстріляли біля Вовковинецького кладовища. Тільки в с. Радівцях за один раз було знищено на чолі зі священником К. Сухоставським – 98 православних віруючих! [6, с. 14].

І в Оратові старі люди теж пам'ятають такі криваві події. На початку XX століття містечко мало два храми по обидва боки річки Жива – Успіння Богородиці та Архістратиґа Михаїла. Вони горіли наприкінці XIX ст. Перша була відновлена з цегли, а парафіянам другої місцева влада передала колишній католицький храм.

Хто саме ніс службу на початку XX ст., у храмі Архістрати́га Михаїла поки що невідомо. В Успенському же правили батько і син Кутепо́ви. Син Борис помер у 1932 р. і похований на місцевому цвинтарі.

Комнезамівці на чолі з Федором Пасекою прийняли рішення ліквідувати обидві церкви. Будівлю храму Архістрати́га Михаїла перетворили в клуб, а церкву Успіння Богородиці розгромили місцеві яничари. Вони поскидали хрести, спалили архів і церковне начиння. Будівля спочатку використовувалася як склад для збіжжя, а пізніше стала початковою школою. Більше як півстоліття прочани з Оратова ходили до храмів у сусідніх селах.

Зміни прийшли лише зі здобуттям Україною незалежності. Місцевим католикам було повернуто їхню будівлю, де містився клуб. Почався збір коштів для будівництва в західній частині Оратова нової церкви Успіння Богородиці і її 1992 р. було збудовано. Проте стався розкол в православ'ї, і цей храм було передано оратівським послідовникам Денисенка.

Інші віруючі, не маючи своєї церкви, звернулися до влади з проханням про виділення ділянки землі для побудови храму. Це клопотання було задоволено, і віруючим було передано в 1993 р. будівлю колишньої ошадкаси з прилеглою територією. Приміщення було пристосовано під церкву Успіння Богородиці.

У цей же період почалося будівництво нового храму Архістрати́га Михаїла, яке було завершено у 2012 р. Будівля має два поверхи. На першому поверсі мали бути келії для монахів. Так планував настоятель церкви ігумен Христофор (Микола Подолян) і він же мріяв створити монастир. Але наприкінці 2014 р. ігумен помер і був похований біля церкви. Новим настоятелем був призначений Дмитро Цмокало, теперішній благочинний Оратівського району. За його ініціативи була знесена стара будівля й нині ведуться роботи зі спорудження нового храму.

На завершення зазначу, що мешканці Оратова щорічно святкують 28 серпня днем Успіння Богородиці в західній частині міста і 21 листопада днем Архістрати́га Михаїла зі всіма небесними силами.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, зроблено перший крок в історичному описі смт. Оратова. Надалі потрібно продовжувати цю роботу в контексті досліджень нових історичних фактів та формування більш об'єктивного та якісного опису.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Історія міст і сіл УРСР. Вінницька область. – К., 1972.
2. https://ru.wikipedia.org/wiki/Похилевич_Лаврентій_Іванович.

3. Сказания о населенных местностях Киевской губернии. – К., 1864.
4. Державний архів Вінницької області. – Ф. Р. 925. – Оп. 2. – Спр. 886.
5. Ленин В. И. Письмо В. М. Молотову для членов политбюро ЦК РКП(б) 19 марта 1922 г. // Известия ЦК КПСС. – 1990. – № 4.
6. Подольский патерик XX века. – Винница, 2015.

Х. ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ДО РІЗНИХ ГАЛУЗЕЙ ЛЮДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 378.093.2.035:172

ПАВЛІЧЕНКО Г. М.,
заступник директора з виховної роботи
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу

ФОРМИ ТА МЕТОДИ РОБОТИ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ПОЧУТТІВ СТУДЕНТІВ

Анотація. Статтю присвячено розглядові процесу формування громадянських почуттів студентів. Проаналізовано форми та методи роботи зі студентами з метою формування громадянської позиції. Акцентується увага на розкритті змісту поняття «національне виховання».

Ключові слова: форми та методи роботи, громадянська позиція, національне виховання, громадянин.

Annotation. The article is devoted to the process of forming students' civic feelings. The forms and methods of work with students in order to form a civic position are analyzed. The emphasis is on the disclosure of the concept of "national education".

Key words: forms and methods of work, civic position, national education, citizen.

Постановка проблеми. Питання виховання громадянина в сучасному українському суспільстві є актуальним, оскільки зумовлюється потребою розвитку та функціонування держави на засадах демократії, гуманізму, соціальної справедливості, що мають забезпечити усім громадянам рівні права для розвитку й використання їхніх потенціальних можливостей і здібностей, досягнення суб'єктивно привабливих і водночас соціально значущих цілей як умови реалізації найголовнішої морально-психологічної потреби особистості у самовизначенні та самоствердженні. Для України громадянське виховання відіграє особливо важливу роль ще й тому, що воно покликане сприяти формуванню соборності України.

Стан дослідження. Найбільш повно і докладно проблеми громадянського виховання репрезентовано у роботах А. Макаренка, Г. Ващенко, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської, К. Чорної та ін.

Виклад основного матеріалу.

Формування громадянської позиції сучасної студентської молоді є одним із пріоритетних напрямів діяльності ВНЗ України. Можна впевнено стверджувати, що молода людина, котра успішно завершила I семестр будь якого відділення чи факультету, вже виходить на кардинально новий рівень свідомості, значно

розширюється її світогляд. Проте останнім часом спостерігається певне падіння інтересу молоді до участі у громадському житті, її значної інертності. Частково це можна пояснити особливостями сучасного стану українського суспільства: невідповідність між деклараціями та реаліями – відсутність де факто безкоштовної освіти, медицини, пільгового житлового будівництва, працевлаштування тощо. Тому, як і в людей старшого покоління, у сучасної української молоді спостерігається значне розчарування та певна апатія до активного громадського життя. Значна частина молодих людей, у тому числі й студентів, мріє виїхати за кордон. До цього слід додати і технологічні особливості епохи – заглиблення в Інтернет та життя у віртуальному світі. Таким чином, надзвичайно актуальним завданням на сьогодні є пошук нових форм роботи з молоддю, зокрема, з її найбільш талановитою частиною – студентством.

Останнім часом з'явилась низка ґрунтовних публікацій, присвячених цій темі. Так, К. Богомаз і Л. Сорокіна зазначають, що потрібно формувати «громадянськість» молоді, бо таке формування надає студентові можливість відчувати себе морально, соціально, політично та юридично дієздатним і захищеним, бути впевненим у тому, що його інтереси та інтереси держави в цілому збігаються. Г. Кривчик висловлює думку, що майбутньому спеціалісту в сучасному світі, щоб претендувати на квиток до елітного клубу педагогів, мало бути звичайним спеціалістом – наприклад, вчителем або вихователем. Необхідно бути майстром, творцем, яким стає людина лише у результаті поєднання професійних знань із глибиною інтелектуального і духовного світу. У своїх дослідженнях наукова спільнота в особі І. Мачуліної, Г. Євсєєвої, В. Большакова та інших підкреслюють, що відставання рівня організації роботи закладів культури від зрослих потреб сучасної молоді спричинило знецінення її дозвілля, посилило тенденції до одомашнення.

Т. Оболенська у своїй праці зазначає, що стрижневим завданням усієї системи виховання в Україні є виховання громадянина. Тому у ВНЗ важливим є використання теоретичної парадигми національного виховання через тріаду рис особистості «громадянин-патріот-гуманіст».

Головною метою такого виховання є формування свідомого громадянина-патріота української держави, активного провідника національної ідеї, представника української національної еліти через набуття молодим поколінням національної свідомості, активної громадянської позиції, високих моральних якостей та духовних запитів. Таке національне виховання, на мою думку, має враховувати культурно-історичний досвід свого народу, його традиції, звичаї і обряди, багатовікову мудрість.

Для того, щоб сформувати громадянські почуття студентів, слід направити виховання на розвиток засвоєння правової поведінки. Іншими словами, необхідно:

- 1) активізувати соціальну позицію особи;
- 2) збагатити шкалу правових цінностей;
- 3) сформувати особисті моральні якості, включаючи ініціативність, активність, самостійність;
- 4) виявити здатність здійснювати свій вибір, вільно приймати рішення;
- 5) визначити правила поведінки в суспільстві, природі;
- 6) навчити вирішувати конфліктні ситуації виключно нормативними способами;
- 7) враховувати бажання, правові позиції, потреби інших осіб;
- 8) забезпечити відповідальне ставлення до оточення і до себе;
- 9) забезпечити інтерес до самовдосконалення;
- 10) засвоїти правову культуру.

На сьогодні виникає досить гостра потреба у визначенні основної мети, завдань громадянського виховання людини, які забезпечують не лише процес розвитку, а й процес формування громадянина, тобто виділяють його особисті якості, які супроводжуються моральністю, патріотизмом, професійною компетентністю, творчим началом. Усе це призводить до прагнення самовдосконалюватися, з'являється почуття обов'язку і виникає відповідальність в особі.

Розглядаючи питання зміцнення співдружності викладача та студента, на мій погляд, не можна перебільшувати значення ні технічного фактора, ні нових навчальних технологій. Головним був і залишається людський фактор. На питання: що синтезує усі якості, потрібні спеціалісту й громадянину, найпоширенішою була відповідь : інтелігентність. Адже, дійсно, інтелігентна людина серйозно ставиться до обраної професії, вона всебічно освічена, що дозволяє їй орієнтуватися в умовах швидкої зміни технологій, має високу громадянську свідомість, не здатна на аморальні вчинки, толерантна до людей.

Спираючись на вищевикладене, можна стверджувати, що домінантою всієї системи виховання у вищих навчальних закладах має бути виховання національного характеру, національної самосвідомості як форми самовизначення українського народу й особистості українця. А відтак, головна мета національного виховання — набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних відносин, формування у молоді незалежно від національної належності особистісних рис громадянина Української держави, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури. Мета національного виховання конкретизується через систему виховних завдань, серед яких формування національної

свідомості, любові до рідної землі, родини, свого народу, бажання працювати задля розквіту держави, готовності її захищати – одне з найважливіших.

Головним здобутком нинішнього етапу духовного відродження є загальне визнання того, що в основі нашого світосприйняття лежать гуманістичні ідеї, світло яких нам дарує надію та торжество правди, добра і любові. Через призму такого світосприймання педагоги мають створювати систему виховної роботи, вишукуючи цікаві, змістовні, неординарні форми і методи. З метою ефективного виконання плану виховної роботи педагогічні колективи мають серйозно підходити до вибору форм виховних заходів, дбати про їх різноманітність, якість та ефективність, цікавість, актуальність. Існують різноманітні форми виховної роботи: планові заходи предметних комісій, тематичні вечори, тематичні виховні години в групах, концертні програми, інтелектуальні ігри, конкурси, зустрічі з ветеранами війни і праці, спортивні змагання, дні здоров'я, туристичні походи.

Однією з форм виховної роботи є участь студентів у роботі ради студентського самоврядування. Рада студентського самоврядування сприяє розвитку ініціативи самодіяльності студентів, залучає їх до активної участі у громадському житті, проводить заходи щодо організації студентського дозвілля сприяє впровадженню норм здорового способу життя, розвитку самодисципліни, свідомої відповідальності, співробітництва.

Процес формування громадянських почуттів у студентів включає два напрямки: навчально-виховний процес та педагогічно-студентська співпраця.

Чудово сприймають студенти такі типи нетрадиційних занять: заняття-концерт (з залученням професійних акторів), репортаж з мовної кав'ярні, літературне кафе, КВК, слабка ланка, заняття брейн-ринг, заняття-театр (з залученням професійних акторів, викладачів і студентів), заняття-екскурсії, заняття-конференції та ін.

Педагогічно-студентська співпраця передбачає спільну участь студентів та педагогів в організації та проведенні виховних годин та позаурочних заходів: концертів, театралізованих композицій, ігор за типом "Що? Де? Коли?", "Брейн-ринг", КВК та ін. Втілення проекту «Програми індивідуальної роботи зі студентами» в життя передбачає допомогу колективу коледжу створити цілісну концепцію виховання нової особистості майбутнього фахівця здатного гідно представити свою галузь.

Таким чином, виховання – це складна соціальна система, відповідальний соціальний інститут, який відіграє велику роль у вихованні цілісної особистості, а значить вимагає постійного розвитку творчого пошуку та глибокого вивчення.

В окремих наукових джерелах стверджується, що модель громадянського та патріотичного виховання студентів безпосередньо базується на принципах культуровідповідності, міжпредметних зв'язків, зв'язку з практичною діяльністю, інтеркультурності, зв'язку з життям, активності, систематичності, етнічної та релігійної толерантності і безперервності, вони співвідносяться з методами (розповідь, вправи, портфоліо, симуляції, групова робота, демонстрації, мінілекції, бесіди, ілюстрації, відео презентації, інтерактивні методи та ін.) та засобами (створення музеїв при навчальних закладах, позааудиторна діяльність, студентське самоврядування, вивчення усної народної творчості та ін.), які взаємопов'язані, мають різні форми дебати, екскурсії, ігри, презентації, суспільні проекти, шкільні клуби, робота у групах, консультації, зустрічі, зібрання, дискусії, тренінг, майстер клас, мозковий штурм, коуч – сесія, взаємонавчання та ін.). В роботу з громадянського та патріотичного виховання включені такі суспільні інститути: громадянські організації, рухи, партії, школа, сім'я, релігійні громади, місцева спільнота, урядові організації та установи. Чинниками цієї діяльності є: студентське самоврядування, спілкування, мас медіа, природа, мистецтво, громадське життя, волонтерський рух.

Висновки. Філософія громадянського виховання – це поглиблена тема з далеко неоднозначним сенсом, що вивчається упродовж десятків років. В основі громадянського виховання лежить правова освіта, за допомогою якої можна сформувати правову особу і розвинути в ній властиві особисті якості, такі, як свобода, висока моральність, відповідальність. Людина народжується вже маючи необхідний набір якостей, які необхідно продовжувати розвивати і підтримувати. Правова освіта як міра необхідності на шляху до виховання правової людини розпочинається з першої громадської установи, дитячого саду, коли відбувається своєрідний перехід від існування в природних умовах до початку життя в соціумі. Період шкільного розвитку пов'язаний з вихованням суспільної свідомості в людині. При цьому акцент слід робити на вихованні особи із здатністю самовизначення. Норми правової поведінки є нав'язаними правилами. Інакше неможливо вплинути на формування правової особистості. Але це не означає, що крізь призму нав'язаних правил не повинна проникати свобода вибору, тобто треба, аби свобода і нав'язування (примус) не були двома суперечливими поняттями, а стали тісно співпрацювати між собою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Галус О. М. Порівняльна педагогіка: навч. посібник / О. М. Галус, Л. М. Шапошнікова. К.: Вища шк., 2006. – 215 с.

Меридіанами виховної роботи 2017-2018 н. р.
спортивно-гуманітарного ліцею-інтернату
Вінницького обласного комунального
гуманітарно-педагогічного коледжу

Найкращий спосіб зробити дітей хорошими –
це зробити їх щасливими.

О.Уайльд

Виховна робота будь-якого навчального закладу є важливим складником його успішного функціонування. Саме в нашому навчальному закладі ця ланка навчально-виховного процесу є результативною завдяки високопродуктивній роботі наших вихователів.

Відомо, що одним із головних чинників активізації виховної роботи має стати глибоко продумана система її планування. І ця система неможлива без дотримання певних законів – Конституції України, Декларації прав дитини, Конвенції про права дитини, закону України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту», «Про охорону дитинства», «Про сприяння соціальному становленню та розвиток молоді в Україні», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю України» та нормативно-розпорядчих документів Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. Саме відповідно до них намагаються планувати свою роботу вихователі.

Основою виховного процесу має бути поставлена мета, і в нашому навчальному закладі – це виховання всебічно розвиненої, гармонійної та свідомої особистості з високим рівнем соціалізації, підготовленої до життя в сучасному культурно-інформаційному просторі, здатної до самовизначення, реалізації та самовдосконалення. Робота над втіленням цієї мети здійснюється згідно з програмою «Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів», затвердженою наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 №1243 та відповідно до різних напрямків виховання.

Усім відомо, що почуття патріотизму виховується з дитинства, витoki його – родина і школа. Сьогодні, коли територія України охоплена військовими подіями, роботі в напрямку патріотичного виховання в будь-якому навчальному закладі відводиться особливе місце. Учні нашого ліцею не залишаються осторонь цих жахливих подій на території України, вони переймаються долею наших хлопців-захисників. Ще з 2014 року діти стали організаторами благодійних ярмарків, вилучені кошти з яких було передано у Вінницький обласний клінічний госпіталь; також не раз

просто долучалися до збору коштів і різних речей побутового характеру на підтримку воїнів АТО; класні керівники та вихователі також провели чимало виховних годин відповідної тематики (уроки мужності, бесіди, години пам'яті та тематичні лінійки).

Добрі справи наших ліцеїстів, 2018 рік

Організація ярмарків на підтримку воїнів АТО надихнула наших учнів на іншу роботу в цьому аспекті. «Діти – дітям» – саме таку назву отримав благодійний осінній ярмарок 2017 року, який організовано для студентів та викладачів коледжу за ініціативи учнів та вихователів ліцею. Усі зібрані кошти передано на потреби Вінницького спеціалізованого будинку дитини з ураженням центральної нервової системи та порушенням психіки. Млинці, печена картопля з салом, деруни, смачні вареники, узвар, різні види салатів, випічка та багато інших кулінарних шедеврів – це все, чим можна було задовольнити смак будь-якого вибагливого покупця. Саме тому в цей день не було людини, яка могла просто пройти повз такого дійства й не поласувати улюбленими стравами серед численного розмаїття української осінньої кухні.

Благодійний осінній ярмарок «Діти – дітям», 2017 рік

Ось така робота найкраще донесе до дитячих сердець почуття патріотизму, вірності, любові до Батьківщини, мужності та людської вдячності. А коли така злагоджена учнівська робота реалізовується як доброчинність – допомога іншим дітям, то, мабуть, даремно працюємо ми – педагоги. Тож нехай ця добра осіння традиція залишається й надалі частиною життя учнів нашого навчального закладу.

У грудні 2017 року вихователі Марценюк В. М. та Кушко І. С. організували зустріч із бійцями АТО. Ці сходи надовго залишаться в пам'яті нас усіх, адже було важко стримати емоції від розповідей цих мужніх людей і водночас переповнювало почуття нестриманої гордості за наших захисників Вітчизни. Для учнів це була ще й маса вражень, оскільки бійці познайомили їх з різним військовим спорядженням, навчали правилам надання першої медичної допомоги, а також давали поради щодо допомоги захисникам. Кожен, хто був на цій зустрічі, доторкнувся до того болю, який є в душах цих героїв, і перейнявся вірою в перемогу.

В. Сухомлинський зазначав: «Виховання патріотичної свідомості, почуттів і переконань нерозривно пов'язане з розумовим, моральним, трудовим, ідейно-світоглядним, естетичним, емоційним становленням особистості». Уже за традицією в нашому навчальному закладі з нагоди Дня захисника України та з нагоди Дня Українського козацтва проводиться загальноліцейний захід – «Козацькі забави». І цей рік теж не став винятком, адже в жовтні 2017 року всі бажаючі могли долучитися до цього свята, організаторами якого були Марценюк В. М., Романуха Ю. В. та Кушко І. С. Учні із задоволенням брали участь у випробуваннях, підтримували свої курені і, звичайно, козацькі нагороди знайшли своїх переможців. Безумовно, такі заходи сприяють не тільки розвитку фізичних, інтелектуальних якостей дітей, спритності, кмітливості, активності, а й сприяють розширенню кругозору учнів, їхніх знань, спонукають до виховання кращих рис характеру: добрودушності, безкорисливості, товариськості, бажання завжди прийти на допомогу; виховують повагу до історичного минулого України.

«Козацькі забави», 2017 рік

Дослідження історії та культури м. Вінниці та Поділля, популяризація культурної та історичної спадщини, організація культурно-просвітницького життя – саме цим активно займається «Центр історії Вінниці» з метою формування іміджу міста та презентації його історичної та культурної спадщини. Нашому навчальному закладу пощастило познайомитися ближче з роботою цього центру, адже вихователі ліцею Кушко І. С. та Марценюк В. М. у березні 2018 року організували зустріч учнів із представниками цієї спільноти.

«Сто років війни за незалежність 1917-2017» – саме таку назву мала ця зустріч, яка пройшла з нагоди сторіччя Української революції. Із розповідей кожного учасника цього гуртка була помітна величезна робота та велике почуття відповідальності й патріотизму за те, чим вони займаються, адже під час зустрічі можна було дізнатися багато цікавих фактів у контексті нашого міста й навіть побачити оригінальні речі багаторічної давнини. Ця зустріч пройшла не тільки у формі розповіді, де було подано цікавий та важливий інформаційний матеріал, а й з елементами живого спілкування та

діалогу, бесіди. Учні та всі присутні мали можливість познайомитися, збагатити й узагальнити свої знання з історії України, з історії нашого міста, побачити зразки однострою та його елементи (гімнастерки, шоломи тощо), одяг за лекалами того часу та форму українського війська історичної давнини. Кожен із присутніх мав можливість побачити вигляд українського воїна 1919 року. Зауважимо, що найбільше захоплення викликала виставка та демонстрування різних видів зброї, які були на території Поділля сто років тому. Важливим доповненням зустрічі були перегляди відео- та фотоматеріалів. Зокрема, відзначаємо відео про військово-історичну реконструкцію армії УНР проти «білогвардійців» на Європейській площі нашого міста. Учні змогли побачити, як реконструктори – учасники дійства змогли відтворити буремні події з часів революції.

Варто сказати, що учні виявили неабиякий інтерес і цікавість у ході зустрічі, вони активно спілкувалися і підтримували діалог, висловлювали власні думки, не боялися показати свої знання з історії, і було видно, що вони перейнялися роботою цього центру. Що ж, сподіваємось, що така спільна робота центру й нашого навчального закладу буде корисною і цінною для майбутнього покоління, а також буде основою для формування відповідальності в збереженні, дослідженні та популяризації історичної спадщини м. Вінниці, Поділля та всієї України.

«Центр історії Вінниці» у ліцеї, 2018 рік

9 травня наша держава відзначає День перемоги над нацизмом у Другій світовій війні. Педагогічний колектив та учні нашого ліцею взяли участь у святкуванні цієї дати. Напередодні (2018 р.), Грабіком С. В – вихователем ліцею була організована зустріч з Твердохлебовою Ольгою Іванівною – жінкою-ветераном, жінкою-розвідницею, яка має багато заслуг перед Вітчизною. Свою першу медаль «За відвагу» отримала посмертно, адже довгий час вважалася загиблою, саме тому її отримала вже після війни. Крім того, вона удостоєна Ордена Червоної Зірки, Богдана Хмельницького, княгині Ольги, Вітчизняної війни, Великого срібного Ордена Польщі, відзнакою «За честь, за мужність» м. Вінниці, медалі «За відвагу», «За бойові заслуги» та понад 20 інших нагород. Вона є почесним ветераном України та отримує довічну державну стипендію.

Відважна жінка ще в 16 років пішла добровольцем на війну та мужньо боролася з ворогом. Багато боїв, різних фронтів та болісних втрат, важкі поранення, проте вона зовсім не жалкує, що не раз доводилося ризикувати власним життям. Важко навіть уявити, через що довелося пройти цій жінці у своєму житті і які пережити страхіття.

У свої майже 95 років вона є зразком для усіх, особливо сучасної молоді, тому Ольгу Іванівну досить часто запрошують у школи, технікуми, коледжі та інших заклади, де вона ділиться спогадами й життям в умовах війни. І дуже приємно, що молоде покоління має можливість познайомитися з нею.

Ліцеїсти були приємно здивовані і вражені знайомством із такою людиною і навіть після завершення зустрічі ще довгий час розмовляли з нею. Сподіваємося, що така зустріч залишиться надовго в пам'яті кожного з них, змусить замислитися над своїм життям і підтримає активну громадянську позицію кожного у відповідальності за долю нашої держави.

**Молодь шанує ветеранів
Зустріч з Твердохлебовою Ольгою Іванівною, 2018 рік**

Патріотичне виховання – це не тільки виховання в молодого покоління патріотичної свідомості, вірності, турботи про благо свого народу, захист національних інтересів та територіальної цілісності держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації, знання звичаїв та традицій рідного народу та виховання поваги до них. Саме на цьому зосередили свою увагу вихователі – Горбата Л. Ф. та Гуляс Н. М., організувавши у грудні 2017 року Андріївські вечорниці. Дівчата ліцею зібралися в затишній та дружній атмосфері, щоб не тільки порозважатися, дізнатися про свою долю – поворожити, а й познайомитися з традиціями святкування Андрія нашими предками, поглибити свої знання, підвищити свій рівень культури та долучитися до відродження цих зразків української духовності.

Вихователі нашого закладу у своїй роботі намагаються використати всі можливості виховного поля діяльності для максимального створення комфортних умов,

які сприятимуть усебічному розвитку вихованців, максимальному розвитку їхніх талантів і здібностей. Адже головне в роботі вихователя – сформувати людину з великої літери, яка була б упевнена у своїх здібностях та талантах, а таких дітей у нашому навчальному закладі чимало.

Формування основ естетичної культури, естетичних норм і принципів, духовне збагачення учнів, розширення їхнього світогляду, оволодіння знаннями в галузі світового та народного мистецтва; виховання художнього смаку, бажання вносити прекрасне в життя, примножувати культурно-мистецькі надбання народу; розвиток пізнавальних інтересів, сприяння інтелектуальному та естетичному розвитку школярів. Над реалізацією цих основ художньо-естетичного виховання також злагоджено працюють наші вихователі.

Романуха Ю. В. та Гуляс Н. М. організували та провели у грудні 2017 року загальноліцейний виховний захід до Нового року як конкурсно-розважальну програму «З Новим роком». Учні ліцею мали можливість познайомитися з особливостями святкування Нового року в різних країнах світу, поглибити свої знання про традиції святкування цього свята на Україні, долучитися до самої організації свята, взяти участь у різноманітних конкурсах, повболівати за своїх друзів та просто розважитися. Такі виховні заходи об'єднують та зміцнюють колектив, допомагають учням відчувати себе частиною навчального закладу, навчають працювати в колективі, виховують товариськість, формують естетичні смаки, спільну думку та забезпечують умови для самореалізації особистості відповідно до їхніх здібностей та інтересів.

Конкурсно-розважальна програма «З Новим роком», 2017 рік

У нашому навчальному закладі постійно приділяється увага розвитку творчості дітей. Ліцеїсти неодноразово відвідували Вінницький обласний центр технічної творчості учнівської молоді (Романуха Ю. В.), де брали участь у різноманітних майстер-класах. Такі заняття сприяють розвитку не тільки фантазії, реалізації нових задумів та ідей, а й витримки, посидючості, терплячості. Також це унікальна можливість отримати справжню насолоду від оригінальності створення власного виробу.

Майстер-класи у Вінницькому обласному центрі технічної творчості

Не менш цікавими були неодноразові екскурсії до освітньо-розважального центру «ROSHEN» (Романуха Ю. В та Кушко І. С.). Наші учні потрапили у світ дитинства, а що може бути найкращим для кожної людини? Саме тут вони в інтерактивній ігровій формі змогли поспілкуватися з «живим» роботом, стати глядачами 4D кінотеатру та відкрити секрети своїх улюблених солодошів.

Екскурсія до освітньо-розважального центру «ROSHEN», 2017 рік

В. Сухомлинський зазначав: «Бути справжньою людиною – означає віддавати сили своєї душі в ім'я того, щоб у кожній людині, з якою ти зустрічаєшся в житті, залишилося щось хороше від тебе, від твоєї душі». Вирішальна роль в організації виховної роботи нашого навчального закладу належить вихователю. Головне для нього – бути справжнім організатором життя учнів, адже виховання учнів визначається не кількістю проведених заходів, а вдало організованою спільною роботою учнівського колективу. І якщо ця робота успішна, то обов'язково відгукнеться в душах кожної дитини і принесе якісні зміни в розвитку особистості.

Вихователі

Спортивно-гуманітарного ліцею-інтернату

Вінницького обласного комунального

гуманітарно-педагогічного коледжу

Романуха Ю. В., Кушко І. С.

ВИМОГИ
до підготовки науково-методичних статей
Збірника «ВІСНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу

До оформлення статей висуваються такі вимоги (Бюлетень ВАК України. – 2009. – № 5):

Матеріали, надіслані до редакції, повинні торкатися актуальної проблематики, факти мають бути викладені з максимальною точністю.

Поданий рукопис наукової статті мусить бути структурований у такий спосіб:

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виокремлення мети та основних завдань дослідження. Виклад основного матеріалу дослідження. Висновки та перспективи подальших досліджень та містити УДК.

Рукопис статті з методики повинен містити: методичну доцільність задекларованої розробки, аналіз попередньо набутого досвіду, розбудову заняття в розгорненому вигляді, практичну вагомість напрацювання та результати впровадження.

До рукопису додаються анотації (українською та англійською мовами), у яких має бути чітко сформульована основна ідея статті та стисло обґрунтована її актуальність (обсяг 6-8 рядків), а також ключові слова та словосполучення. При викладенні матеріалу необхідно дотримуватися норм сучасної літературної мови та стандартизованої термінології, уникати позанормативних форм і конструкцій.

Робочі мови журналу: українська, російська, англійська, німецька.

До друку у Віснику приймаються статті – результати оригінальних науково-методичних здобутків, які раніше ніде не друкувалися (мінімальний обсяг – 5 А4, максимальний – 12 сторінок, з урахуванням списку літератури, таблиць, графіків, схем та ілюстрацій).

До редакції подавати рукописний варіант статті (з підписом автора чи авторів) та електронну версію публікації.

Рукопис готується за допомогою текстового редактора версії Microsoft Word 7 і вище.

Параметри сторінки: розмір паперу – А4 (книжна орієнтація), усі поля – 2 см, шрифт Times New Roman, 14 pt, міжрядковий інтервал – 1,5.

Список літератури та використаних джерел має бути укладений в порядку цитування, де зазначається прізвище, ініціали автора, назва статті, журналу чи книги, а далі: для періодичних видань – назва видання, рік, номер, сторінки; для монографій – місце видання, назва видавництва, рік видання, загальна кількість сторінок; для інтернет-джерел – чітка вказівка електронної адреси.

До статті додаються: короткі відомості про автора (авторів): прізвище, ім'я, по батькові; науковий ступінь, вчене звання, категорія, педагогічне звання, повна назва установи, де працює чи навчається автор; посада, номер контактного телефону.

Статті докторів наук друкуються безкоштовно.

Редакційна колегія залишає за собою право редагування та коректури поданих матеріалів.

Зразок оформлення списку літератури

Дудик П.С. Просте ускладнене речення / П. С. Дудик. – Вінниця, 2002. – 335 с.

Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови : Синтаксис : [Монографія] / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – 662 с.

- Матяш І. Б. Діяльність Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині : історія, спогади, арх. док. / І. Матяш, Ю. Мушка. – Київ : Києво-Могилянська академія, 2005. – 397 с.
- Психология менеджмента / [Власов П. К., Липницкий А. В., Луцишина И. М. и др.] : под ред. Г. С. Никифорова. – [3-е изд.]. – Харьков : Гуманитар. центр, 2007. – 510 с.
- Золотова Г. А. Категория времени и вида с точки зрения текста / Г. А. Золотова // Вопросы языкознания. – 2002. – № 3. – С. 8 – 29.
- Сучасна українська літературна мова : Морфологія / За ред. І. К. Білодіда. – Київ : Наук. думка, 1969. – 583 с.
- Проблеми типологічної та квантитативної лексикології : [зб. наук. праць /наук. ред. Каліущенко В. та ін.]. – Чернівці : Рута, 2007. – 310 с.
- Кучерявенко Н. П. Курс налогового права : Особенная часть : в 6 т. / Т. 4 : Косвенные налоги. – Одесса : Право. – 2007. – 534 с.
- Українсько-німецький тематичний словник [уклад. Н. Яцко та ін.]. – Київ : Карпенко, 2007. – 219 с.
- Петров П. П. Активність молодих зірок сонячної маси : дис. ... доктора фіз.-мат. наук : 01.03.02 / Петров Петро Петрович. – Київ, 2005. – 345 с.
- Новосад І. Я. Технологічне забезпечення виготовлення секцій робочих органів гнучких гвинтових конвеєрів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук : спец. 05.02.08 «Технологія машинобудування» / І. Я. Новосад. – Тернопіль, 2007. – 20 с.
- Козіна Ж. Л. Теоретичні основи і результати практичного застосування системного аналізу в наукових дослідженнях в області спортивних ігор / Ж. Л. Козіна // Теорія та методика фізичного виховання. – 2007. – № 6. – С. 15–18, 35–38.
- Бібліотека і доступність інформації в сучасному світі : електронні ресурси в науці, культурі та освіті : (підсумки 10-ї Міжнар. конф. «Київ-2015») [Електронний ресурс] / Л. Й. Костенко, А. О. Чекмарьов, А. Г. Бровкін, І. А. Павлуша // Бібліотечний вісник. – 2003. – № 4. – С. 43. – Режим доступу до журн. : [http:// www.nbuv.gov.ua](http://www.nbuv.gov.ua).

КОНТАКТИ: Слободинська Тамара Степанівна – тел. 0960400021, 0931262083

e-mail: slobodynska@ukr.net